

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ'NİN ESRÂR-NÂME İSİMLİ

ESERİ

(Tenkitli Metin – İnceleme)

HAZIRLAYAN

HÜVEYDA ÇOBAN

148110011001

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. HİKMET ATİK

KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hüveyda Çoban		
	Numarası	148110011001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı / Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Nakşî Ali Akkirmânî'nin Esrâr-nâme İsimli Eseri (Tenkitli Metin- İnceleme)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

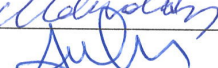

Hüveyda Çoban

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	HÜVEYDA ÇOBAN
	Numarası	148110011001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı /Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hikmet Atik
	Tezin Adı	Nakşi Ali Akkirmâni'nin Esrâr-nâme İsimli Eseri (Tenkitli Metin- İnceleme)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Nakşi Ali Akkirmâni'nin Esrâr-nâme İsimli Eseri (Tenkitli Metin- İnceleme) başlıklı bu çalışma 10/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Murat Ak	
2	Dr. Öğretim Üyesi	Mustafa Durdu	
3	Danışman: Prof. Dr.	Hikmet Atik	

ÖN SÖZ

İslam tarihi boyunca tasavvufun Müslüman toplumların yaşantısı üzerinde çok önemli etkileri olmuştur. Bir toplumun sahip olduğu her türlü fikrî akım ve toplumu etkileyen sosyal olaylardan etkilenen edebiyat doğal olarak tasavvuf akımından etkilenmiştir. Türklerin İslam'ı kabulünden sonra tasavvuf da toplum içerisinde kabul görmeye ve yayılmaya başlamıştır. Türklerin İslam'ı kolayca kabulü ve öğrenmesinde tasavvufun önemli bir rolü vardır.

Edebiyatın en önemli ilham kaynağı olan tasavvuf, Kur'an ve sünnetin desteği ile ortaya çıkmıştır. Orta Asya'dan Ahmet Yesevî ile başlayıp Anadolu sahasında Yunus Emre ile devam etmiş olan Türk tasavvuf anlayışı, edebiyatımız üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Yeni dinin esaslarının öğrenilmesi ve öğretilmesi düşüncesi bu edebiyatın gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Çalışma konumuz olan Nakşî Ali Akkirmânî, Türk Tasavvuf Edebiyatının önemli ve etkili temsilcilerindendir. Nakşî, manzum eserlerin yanı sıra mensur eser olan Esrâr-nâme'yi de kaleme almıştır.

Esrâr kelimesi gizli anlamına gelen sır kelimesinin çoğuludur. Tasavvufî kavram olarak sırdan şu şekilde bahsedilmiştir: “Sır olmaksızın nefis iş yapmaktan âciz kalır. Nefsin beraberinde, sırrın himmeti olmazsa bir fayda elde edilmez.” Nakşî, Esrâr-nâme'nin muhtevasında tasavvuf terimlerine yer vermekle birlikte müritleri tarikat prensipleri doğrultusunda yetiştirmek amacı da güdüyordu. Müritlere dünya ve âhiret için faydalı olacak nasihatleri adeta birer sırmış gibi anlatıyordu. Eserdeki bu eğitime gayesi nedeniyle didaktik bir söylemin söz konusu olduğu göze çarparken kolay anlaşılma gayesiyle genele hâkim basit bir dili tercih etmesinin yanı sıra zaman zaman Arapça ve Farsça tabirlere de yer verdiği görülür.

Edebiyat da tıpkı din gibi hayattan beslenmektedir. Bu sebeptendir ki; millet olarak kendimize din olarak İslam'ı seçtiğimiz günden beri İslam dinine ait unsurlar edebiyatımızda yer etmeye başlamış ve bunlardan hareketle farklı yeni edebi türler oluşmuştur. Bu türlerden biri olan Esrâr-namenin tanınması ve tanıtılması şüphesiz edebiyatımıza pek çok şey katacaktır.

Akademik seviyede ortaya koyduğumuz bu çalışmamızda hiç şüphesiz eksik ve yanlışlar olacaktır. Yapılan olumlu eleştirilerin eseri her daim bir adım daha öteye götüreceği herkesçe malumdur. Bu çalışmayı değerlendirip, görüş ve eleştirilerini sunacak herkese şimdiden teşekkür ederim.

Tezin yazım aşamasında bana katlanan ailemin anlayışı, unutkanlıklarımı ve her türlü nazımı çeken minik öğrencilerimin destekleri beni motive etmiştir. En başta bu konuya beni yönlendiren, yardımlarını benden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Hikmet Atik'e teşekkürlerimi sunarım. Öğrencilik dönemim boyunca gösterdikleri özveri ve katkılarından ötürü değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Yılmaz'a ve Doç. Dr. Murat Ak'a şükranlarımı sunarım. Son olarak çalışmama eleştirileriyle, engin görüşleriyle desteğini esirgemeyen, her aşamada yanımda olan kıymetli hocam Ayşe Parlakkılıç Mucan'a teşekkürü bir borç bilirim.

HÜVEYDA ÇOBAN

KONYA - 2019

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hüveyda ÇOBAN		
	Numarası	148110011001		
	Ana Bilim / Bilim	İslam Tarihi ve Sanatları/Türk İslam Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof.Dr. Hikmet ATİK		
Tezin Adı	NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ'NİN ESRÂR-NÂME İSİMLİ ESERİ (Tenkitli Metin – İnceleme)			

Nakşî Ali Akkirmânî XVII. Yüzyılda yaşamış bir sufi- şairdir. Halvetiye tarikatının Ramazaniye koluna mensup bir şeyhtir. Aslen Sivashlı olmasına rağmen Akkirman' da vefat ettiği için Akkirmanî diye tanınmıştır.

Esrâr-nâme tasavvufî mensur bir eserdir. Sırlar kitabı anlamında isimlendirilen eser tasavvufa dair bilgilere yer vermiştir. İnsanın kâmil olma yolculuğunu ele alarak yolculuğu on iki fasıla ayırmıştır. Her fasıl bir aşamadır ve kâmilîyyet yolcusuna benim ruhum, azizim, canım, şeklinde naif bir üslupla hitap ederek ayeti kerimelerden, hadisi şeriflerden, peygamber kıssalarından tasavvuf büyüklerinin sözlerinden örneklerle nasihatler vererek, fâni dünya nimetlerine aldanmadan olgun insan olmanın sırlarını dile getirmiştir. Şeriat ile tarikat dengesini iyi kuran müellifimiz, şeriatsız tarikat olmayacağını söyleyerek, şeriati hakikate ulaşmanın ilk adımı olarak benimsemiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Nakşî Ali Akkirmânî' nin hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Esrâr-nâme'de kullandığı özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise Atatürk Kitaplığındaki nüshayı esas alarak Esrâr-nâme'nin Berlin nüshası ile karşılaştırarak incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Esrâr-nâme, Nakşî Ali Akkirmânî, Tasavvuf, XVII. yüzyıl

ABSTRACT

Name and Surname	Hüveyda ÇOBAN		
Student Number	148110011001		
Department	İslam Tarihi ve Sanatları/Türk İslam Edebiyatı		
Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
	Doctoral Degree (Ph.D.)		
Supervisor	Prof. Dr. Hikmet ATİK		
Title of the Thesis/Dissertation	Nakşî Ali Akkirmânî Esrâr-Nâme (EDITION CRITICAL STUDY)		

Nakshi Ali Akkirmani is a sufistic poet who lived in the 17th century. He is a sheikh of the Ramazaniye branch of the Halvetiye sect. He is originally from Sivas but is known as Akkirmani because he passed away in Akkirman.

Esrâr-nâme is a sufistic prose. The book named “secrets book” contains information about mysticism. Taking the journey of man to become perfect, it divided the journey into twelve chapters. Each chapter is a stage and he adresses perfection traveller in a naive way like my soul, my saint, my dear. He gives advices with the examples from the verses of Quran, hadiths, stories of prophet and the words of great sufists. He has expressed the secrets of being a mature person without being deceived by the transitory world’s blessings. The author, who established the balance between the sharia and sect, says that there wouldn’t be a sect without sharia and he adopted the sharia as the first step towards achieving the truth.

In the first part of the study, it is emphasized that the life of Nakshi Ali Akkirmani, his literary personality, his works and the content of Esrâr-nâme and its linguistic features. In the second part, we tried to examine two copies of Esrâr-nâme based on the copy of Atatürk Library.

Key Words: Esrâr-nâme, Nakshi Ali Akkirmani, Sufism, Seventeenth century.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1.17. Yüzyıl Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı	1
1.1.17. Yüzyıl Türk Edebiyatına Genel Bakış	1
2.Edebiyatımızda Esrâr-nâme	2
2.1. Feridüddin Attar 'ın Esrâr-nâmesi	2
2.2. Tebrizli Ahmedî'nin Esrâr-nâmesi	3
2.3. Esrâr-nâme-i Âşıkân	3
I.BÖLÜM	5
NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ' NİN HAYATI, ESERLERİ VE KİŞİLİĞİ	5
1. HAYATI	5
2. EDEBİ KİŞİLİĞİ	8
3. TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ	13
4. ESERLERİ	16
II. BÖLÜM	21
ESRÂR-NÂME (TENKİTLİ METİN)	21
1.METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR	21
1.1. Nüsha Tavsifleri	21
1.2. Tenkitli Metin Oluşturulmasında Takip Edilen Hususlar	22
Hâzâ Esrâr-nâme Merhûm Nakşî Efendi rahmetu'llâhi 'aleyh	24
1.ESRÂR- NÂMENİN MUHTEVASI	72
2.ESRÂR-NÂME' DE GEÇEN AYET, HADİS VE SÖZLER	84
2.1.Ayetler	84
2.2.Hadisler	89
2.3.Sözler	91
SONUÇ	92

KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	99
Esrâr-nâme-i Nakşî Taksim Nüshasından Kesitler	99
Esrâr-nâme-i Nakşî, Berlin Nüshasından Kesitler	101
ÖZGEÇMİŞ	103

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
Ank.	: Ankara
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
A.Ü.S.B.E.	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
A.Ü.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bkz.	: Bakınız
bsy.	: basım yeri yok
Böl.	: Bölümü
C.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Edebiyat
Fak.	: Fakültesi
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
KB.	: Kültür Bakanlığı
Ktp.	: Kütüphane
M.	: Miladî
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	: Numara

ö. : Ölümlü
S. : Sayı
s. : Sayfa
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Üniv. : Üniversitesi
vb : ve benzeri
vr : varak
vs : vesaire
Yay. : yayını
yy. : yüzyıl
Yz. : Yazma

GİRİŞ

1.17. Yüzyıl Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Sosyal, ekonomik ve kültürel yapının edebiyat üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle Osmanlı Devleti için duraklama ve gerileme dönemlerinde farklı bir yapı arz eden edebiyat ve edebi ürünler yükselme ve ikbal dönemlerinde terakki seyrine girmiştir.

17. Yüzyıla gelindiğinde Osmanlı mülkünde huzursuzluk ve sıkıntı vardır. Yadırganan bu olgular Osmanlı kültürünün karşılaştığı meseleleri çözüp üslûbuna katmadaki gücünü zayıflatmakta yaratıcılığını kaybetmekte olduğunun işaretleridir. Osmanlı geçmiş yıllardaki büyüklüğünü ve üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. İmparatorluk olarak ayakta, güçlü ve muhteşem görünse de hızla değişen ve ilerleyen Batı karşısında zayıf ve iradesiz padişahların yönetiminde ne malî ve idarî sistemde yenilik gerçekleştirmiş ne de merkezî otorite sağlanabilmiştir. Merkezdeki otorite zayıflığının bir sonucu olarak toplumda huzursuzluklar ve başıbozukluklar meydana gelmiştir. Bu nedenle halkın can, mal ve namus güvenliği kalmamıştır.

Osmanlı Devleti'nde sıkıntı hemen hemen her alanda görülmekle beraber bazı alanlarda gelişme ve ilerlemeler kaydedilmektedir. Edebiyat, musıkî ve hat bunlardandır.

1.1.17. Yüzyıl Türk Edebiyatına Genel Bakış

Osmanlı Devleti daha önceki dönemlerinde bilindiği gibi edebiyat sahasında; Fuzuli (ö. 963/1555), Bâkî (ö. 1008/1600), Necatî (ö. 914/1508), Nevâî (ö. 906/1501), Ahmet Paşa (ö.902/1497) ve daha bir çok şâir yetişmiştir. Bu şâirlerin her birisi bir çok özelliği olan şâirlerdir Müellifimiz Akkirmânî'nin yaşadığı 17. Yüzyılda da bir çok şâir yetişmiştir. Bu şâirler kendilerinden önce yetişen şâirler gibi İran şairlerini örnek alma yerine kendi klasiklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu gelişmeler sonucunda daha önce önemli eserler vermiş olan Fuzûlî, Bâkî ve Rûhî gibi şâirlerin etkileri kendini göstermiştir. Böylece klasik şiir tamamen yerli bir tür haline dönüşmüştür. Bununla birlikte Acem şâirlerinin şiirimiz üzerindeki etkisi kısmen de

olsa devam etmiştir. Bu devirde göze ilk çarpan şâirler olarak şunları sayabiliriz: Türk kasideciliğinde bir dönem taşı olan ve kasideciliğe canlılık getiren Nefî (ö.1046/1636), gazel alanında ölümsüz eserler vermiş olan Şeyhülislam Yahya (ö.1054/1664), Bahaî (ö.1064/1588), Nailî (ö.1077/1667), mesnevi sahasında yeni tarz ve konular ortaya koyan Nev'izâde Atâî (ö.1027/1617), ve hikemi tarzın büyük temsilcisi Nâbî (ö.1124/1712) hemen ilk akla gelebilen zirve şahsiyetlerdir.

17. Yüzyıl Türk Halk edebiyatına baktığımızda ise yaşanan medrese- tekke tartışmalarına rağmen Tekke Tasavvuf Edebiyatı'nın altın devrini yaşadığı birasıdır. Bu dönem Tekke- Tasavvuf Edebiyatı gittikçe çoğalan tekkelerden Türk musikisiyle ahenkli, coşkun ve raksan ilahilerin yayıldığı bir hava içerisinde gelişmiştir. Bunlar Yunus Emre'den beri devam eden gelen Tekke şiirini daha geniş sahalara yayan ve sevdiren hareketlerdir.

Müellifimiz Nakşî Ali Akkirmânî de bu Dini- Tasavvufi Türk Edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biridir. Eserlerinin hepsi tasavvufî içeriklidir. Ancak kendisi hakkında ne tasavvuf kaynaklarında ne de klasik kaynaklarda doyurucu bir bilgi bulunmamaktadır.

17. Yüzyıl her ne kadar karışıklık ve isyan devri olsa da 17. Yüzyıldan devralınan siyasi, iktisadi ve içtimai hayatın güzel sonuçlarının görüldüğü bir dönemdir. Be dönemde her şeyin ölçü ve esasa kavuştuğu bir denge hali ve olgunlaşmayı temsil eden bir zaman dilimi olarak bakabiliriz.

2.Edebiyatımızda Esrâr-nâme

2.1. Feridüddin Attar 'ın Esrâr-nâmesi

Türk Edebiyatı'nda bir tür oluşturarak - manzum ve mensür, tercüme ve telif - bir dizi eserin yazılmasını sağlayan isim Feridüddin Attar'dır (ö.1229). Esrâr-nâme Attâr'ın sembollerle ve üstü kapalı ifadelerle örülü tasavvufi mesnevisidir. Küçük hikâyelerden meydana gelen eser Doğu klasikleri arasında yer alır. Bir çok Türk ve Fars şairini etkilemiştir. Çerçeve hikâye yoktur. İşlenen bazı konularda Ömer Hayyam'ın etkisi görülürken, Attâr'ın kendisinde İranlı şair Senai Gaznevi'nin Hadikatü'l- Hakikat'den etkilendiğini söylemektedir. Eser Sâdık Gevherîn tarafından

neşredilmiştir. (Tahran 1338/1959) XV. Yüzyılda ise Ahmedî Akkoyunlu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Attâr'ın Estrar-name'-sinin Türkiye kütüphanelerinde hayli yazma nüshası vardır. Mevlana Kütüphanesinde de iki yazması bulunmaktadır. Estrar-name, bizim incelediğimiz nüshalarına göre, 22 makedir. Bunlardan ilki "Tevhid" olup 154 beyittir. İkinci makale: "Na't" ve "Mi'raç"tır. 108' erden 216 beyittir. Üçüncü makale: Hz. Ebu Bekir için 15; Hz. Ömer için 15, Hz: Osman için 14 ve Hz. Ali için 25 beyitlik "Medhiye"yi ihtiva etmektedir. Dördüncü makeden sonra ise hikâyeler başlar. Bunlar ~asında 2 beyitten 80 beyite kadar uzayanları vardır. Makale başlığı altında da 28- 115 beyitlik kısımlar mevcuttur. Eserin toplam beyit sayısı 2880'dir. Hikâye sayısı ise 87 kadardır.¹

2.2. Tebrizli Ahmedî'nin Esrâr-nâmesi

Bu eser 15. Yüzyılda Akkoyunlular devletinde yaşayan Ahmedî'ye aittir. Ahmedî'nin kendi ifadesine göre Attâr'dan bir çeviridir. Esrâr-nameler arasında en beğenileni ve derviş muhitlerinde yaygın olanıdır.²

Ahmedî'nin Esrâr-nâme'sinin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde 19 nüshası tespit edilmiştir. Eser 1865 beyitten oluşur. Esere 84 beyit uzunluğunda bir girişle başlanır. Daha sonra Tahmid veya Tevhid, Naat, otuz dokuz hikaye ile devam edip, Hatime ile son bulur. Hikayelerin üç tanesi Attâr'dan tercümedir. Yine diğer hikayeleri gerek karakter isimleri gerekse de muhteva olarak Attâr'ın Esrâr-nâmesinden etkilenmiştir.³

2.3. Esrâr-nâme-i Âşıkân

Esrâr-nâme-i Âşıkân, Lokman adındaki müellifin XVI. yüzyılda mesnevî tarzında tertiplediği bir eserdir. Her biri ayrı başlıklar altında düzenlenmiş ve çerçevesi olmayan müstakil hikâyelerden oluşmuş olan eserdeki çoğu hikâyenin kaynağı bellidir. Eserde bulunan ve kaynağı tespit edilebilen bu hikâyelerin Mevlânâ, Gülşehrî, Fedayi Dede, Kadioğlu Şeyh Mehmed gibi şairler tarafından da ele alınıp işlendiği görülmüştür.

¹ Gönül Ayan, " Attâr Esrâr-nâmesi ve Mevlânâ", *Selçuk Üniversitesi II. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi Tebliğleri*, Konya, Mayıs, 1990, s.198.

² İbrahim Kutluk, "Kültür ve Dil Tarihimizin Yeni Bir Vesikası: Attâr'ın Esrâr-nâme tercümeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1952, s. 127.

³ Gönül Ayan, "Tebrizli Ahmedî ve Esrâr-nâme İsimli Mesnevisi", *Türkoloji Araştırmaları*, 2007, s.102.

Esrâr-nâme-i Âşıkân'da otuz altı hikâye bulunmaktadır. Derleme bir mesnevî olan bu eserde hikâyeler kaynakları bakımından tarandığında en çok Feridüdin-i Attâr'ın eserlerinden alıntı yapıldığı görülmektedir. Bu başlıkta ele alınan, diğerlerine göre şairler tarafından daha çok işlenilen yedi hikâyenin beşi de Feridüddin-i Attâr'ın eserlerinden alınmıştır.⁴

Bizim çalışmamıza konu olan Nakşî'nin Earâr-nâmesi yukarıda bahsettiğimiz manzum örneklerin aksine mensur olarak kaleme alınmıştır. Hikaye anlatımından ziyade ayet hadis ve tasavvuf büyüklerinin sözlerinden hareketle dervişlere nasihatler veren tasavvufi bir eserdir.

⁴ Bahanur Özkan Bahar, "Esrâ-nâme-i Âşıkân'daki Bazı Hikayeler", *Uluslar arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2017, S.6, s.879.

I.BÖLÜM

NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ' NİN HAYATI, ESERLERİ VE KİŞİLİĞİ⁵

1. HAYATI

Nakşî'nin hayatı hakkında kaynaklarda çok detaylı bilgilere rastlanmaz. *Osmanlı Müellifleri*'nde, onun Divriği'de doğduğu⁶ Ayvansarâyî' de ise sonra İstanbul'a gelip burada Halvetîliğin Ramazaniye⁷ koluna intisab ettiği ve Kocamustafapaşa Dergahı'nda⁸ yetiştiği bilgileri zikredilerek, buradan da irşad için Akkirman'a gönderildiğinden bahsedilir. Osmanlı Müellifleri dışındaki kaynaklar, Divriğili olmasından hiç bahsetmeden onun Akkirman'da yaşamış bir Halvetî dervişi olduğunu belirtir.⁹

Bazı kaynaklar da onun Halvetiyye'nin Ramazaniye koluna intisap ettiğini ve Kırım'da bulunan Şeyh Murat Efendi'nin halifesi olduğunu belirtir.¹⁰ Ayvansarâyî de *Tercümetü'l- Meşâyih* adlı eserinde onun doğrudan Ramazaniye'nin kurucusu Pîr Ramazan Efendiye bağlı olduğunu söyler.¹¹ Akkirman'a gönderiliş sebebi olarak da burada bulunan Halvetî Şeyhi Murat Efendi'nin Kırım'a gitmesini gösterir. ve Nakşî'nin Murat Efendiye halife olarak buraya gönderildiğini kaydederler.¹² Nakşî burada Sultan Beyazıd'ın Akkirman Kalesi içinde yaptırdığı tekkeye şeyh olarak gönderilmiş ve burada irşad vazifesi yapmıştır.¹³

Bu bilgilerden anladığımız kadarıyla Nakşî'nin, Halvetiyye Tarikatına mensubiyeti irşad için Akkirman'a gönderilecek burada irşad faaliyetlerinde bulunduğu kesindir. Ayrıca, Tabib-zâde Derviş Muhammet Şükrü Efendi b.

⁵ Bu bölüm Hikmet Atik tarafından hazırlanan *Nakşî Ali Akkirmânî Divânı: İnceleme-Metin*, Buruciye Yay., Sivas, 2011 isimli eserinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

⁶ Bkz., Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, s.171.

⁷ Bkz., Ayvansarâyî, *Tercümetü'l- Meşâyih*, vr. 53b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya* C.V, vr. 12 vd

⁸ Kocamustafapaşa Dergahı için bkz., Nazif Velikahyaoğlu, *Sünbülüye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, Çağrı yay. İst. 2000.

⁹ Osmanzâde Vassâf, *Sefîne-i Evliya*, Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, C.V. İstanbul, 2006, s.18-19

¹⁰ Bkz., Vassâf, a.g.e., C.V, s.18. ; Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C.1, s.171.

¹¹ Bkz., Ayvansarâyî, *Tercümetü'l- Meşâyih*, vr. 53b.

¹² Bkz., Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e, C.1, s.171; Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Talim Terbiye Millî Eğitim Nüshası, C. II, s. 1090; Safâyi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No:2549), vr.337.

¹³ Safâyi, a.g.e., vr. 337

İsmail tarafından yazılmış olan, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*, adlı eserde¹⁴ geçen bilgilerde Nakşî'nin Halvetî olduğu ve Akkirman'da irşad vazifesi yaptığını gösterir. Fakat hangi koldan olduğu konusu ihtilaflı görünmektedir. Hüseyin Vassaf'ın Ramazaniyye'nin kurucusu Pîr Ramazan Efendinin halifelerini sayarken zikrettiği Şeyh Murat Kırımî Efendi, Nakşî'nin, yerine halife tayin edildiği şahıs olduğundan,¹⁵ müellifimizin Halvetiyye'nin Ramazâniyye koluna mensup olduğu anlaşılmaktadır.

Hüseyin Vassaf, Nakşî'nin, Akkirmanlı ve Şeyh Murad'ın halifesi olduğunu, Ayvansarâyî'nin “Doğrudan Ramazan Efendiden nâil-i hilafet olmuştur.”¹⁶ diye verdiği bilgilerden hareketle, Akkirman'a irşad için gönderilmiş bulunduğunu belirtir.¹⁷

Ayrıca, Nakşî'nin doğum tarihi hiçbir kaynakta olmadığı gibi İstanbul'a nasıl geldiği hakkında da bilgiler yoktur. Elimizde İstanbul'a gelişi, Halvetiyye tarikatına girişi, manevi eğitimi, şeyhleri ve mürşidi ile ilgili kesin bilgiler yoktur Ayrıca onun tahsili hakkında da yeterli ve kesin olan hiçbir bilgiye sahip değiliz.

1.1. Mahlası ve Adı:

Şairimizin asıl adı Ali'dir,¹⁸ ama şiirlerinde **Nakşî**¹⁹ mahlasını kullanmaktadır. Bu mahlasın ona kim tarafından, nasıl verildiğine dair bir bilgiye sahip değiliz Akkirman'a irşad için gönderilmesi ve orada medfun olmasından dolayı kendine **Akkirmânî**²⁰ de denmiştir. Fakat şiirlerinde bu isme hiç rastlanmamaktadır.

¹⁴ Tabib-zâde Derviş Muhammet Şükrü Efendi b. İsmail, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyye*, vr. 4, (Yazma) Hacı Selim ağa Ktp., No: 1098-.

¹⁵ Hüseyin Vassâf., *Sefîne-i Evliya* C. V, s. 18-19.

¹⁶ Ayvansarâyî, a.g.e, vr. 53b.

¹⁷ H. Vassâf, a.g.e, C. V, s. 18-19.

¹⁸ Safâyi, a.g.e, vr 337.

¹⁹ Nakşî mahlasının kullanan şairler için bkz; Hikmet Atik, “Türk Edebiyatında Nakşî Mahlaslı Şairler”, *İSTEM İslam Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi*, Yıl 3, sayı5, Konya 2005, s.169-180; Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1998, s.317.

²⁰ Akkirmânî adıyla anılan iki tane daha meşhur müellif bulunmaktadır. Bunlar;

1- Muhammed Akkirmânî, meşhur kelam alimidir.

2- Ali Akkirmânî, kütüphanelerde *Vakîât-ı Ali Akkirmânî* adında vermiş olduğu fetvaları içeren kitabı da olan bir kadıdır.

1.2. Doğumu:

Nakşî'nin doğum tarihi hakkında hiçbir kaynakta bilgiye rastlanmamaktadır. Yaptığımız kütüphane ve katalog çalışmaları esnasında bu konuda bize ışık tutacak hiçbir bilgiye ulaşamadık. Doğum yeri kaynakların büyük çoğunluğunda Divriği olarak belirtilmektedir.²¹ Dolayısıyla şairimizin doğum yeri bellidir; ama net bir doğum tarihi vermek mümkün olmamaktadır. Akkirman'a gitmesi ve burada vefat etmesinden dolayı bazıları onu Akkirmanlı olarak zikretse de²² bu bilgi doğru değildir.

1.3. Ailesi:

Kaynaklarda Nakşî'nin ailesi hakkında bilgiler yoktur. Ayrıca, müellifimizin, evliliği, hanımı ve çocukları hakkında elimizde bilgi yoktur.

1.4. Ölümü:

Mecelletü'n-Nisâb' da, “Nakşî Ali el- Kırımî, divân sahibi “**hasta**” kelimesinin delalet ettiği 1065/1655 yılında vefat etmiştir.²³ bilgisi bulunmaktadır. *Tuhfe-i Nailî'* de ve *Rihlet-i Nakşî* adlı notta ise vefatı “ **Târrâc-ı Nakşî**” kelimesinin delalet ettiği 1065/1655 olarak verilmektedir.²⁴) Ayrıca, yukarıdaki bilgileri de doğrulamakta olan Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. No: 3470 ve TDK Ktp., No: Yz. A 277'de kayıtlı Nakşî Divân'ının sonunda kimin düştüğünü tesbit edemediğimiz şu beyitte ölüm tarihi vermektedir.

‘Azm-i beķā-yı rihlet tā renci didiler

Nakşî'nin elli üçde cân oldu vaşl-ı maķşūd

Bu beyitte ile ilgili olarak 53 rakamı zikredilmektedir. Kanaatimizce çok da kesin olmamakla beraber bu onun vefat ettiği yaş olabilir.

*Safâi Tezkiresi'*nde de müellifin vefatıyla ilgili şu bilgiler vardır. “..... makâmât-ı bâhire ile meşhûr-ı cihân olan şeyh-i a‘zam olup biñ altmış beş hududunda terk-i

²¹ Nâil Tuman, a.g.e., C. II, s. 1090-93; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., C. I, s.171.

²² Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KB Yay., Ankara 1988, s. 317.

²³ Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, KB Tıpkıbasım, Ankara 2000, vr. 428a, Hüseyin Vassâf, a.g.e. C.V, s.18-19.

²⁴ Nail Tuman, a.g.e C. II, s. 1090, *Rihlet-i Nakşî*, 3604/92.

tekye-i fenâ ve âzm-i beğâ-i belâ itmişdir.” Bu bilgilerin de ortak olarak işaret ettiği gibi, müellifimizin kaynaklarda geçen vefat tarihi, 1065/ 1655’ dir.

Mezarı, Akkirman Kalesi surlarının içinde bulunan ve Sultan Beyazıt tarafından tekkenin hankâhındadır.

2. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Nakşî Ali Akkirmânî Divân’ının yanında iki mesnevî ve bir de mensur eser kaleme alınmıştır. Onun edebi kişiliği, şair olarak değerlendirilmesinde en önemli yönünü oluşturmaktadır. Bu yönü ele alınarak onun, genel edebiyat ve tasavvufî edebiyat içerisindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır.

Şairimiz, Halvetiye Tarikatına mensuptur. Ve irşad gayesiyle bu gün Ukrayna sınırları içinde bulunan Akkirman’a gönderilmiştir. Ortaya koyduğu eserlerinden anladığımız kadarıyla o tasavvufî düşüncenin yanında, İslami ilimlere de sahiptir. Yazdığı eserlerinde hep eğiticilik ön plandadır. Eserlerinde dünya hayatının çok iyi anlaşılması ve ona göre değer verilmesi gerektiğini sürekli vurgulamaktadır.

Şimdi onun yazdığı eserler çerçevesinde şairliği ve nâsırlığını ele alıp anlatmaya çalışacağız.

2.1. Şâirliği

Bir şair hakkında tam bir hükme varmak için onun yaşadığı dönem, görüşmüş olduğu veya ders aldığı hocaları, manevî eğitimi, şeyhleri ve müridleri hakkındaki bilgiler çok mühimdir. Nakşî gibi, hakkında kaynaklarda çok sınırlı bilgiler varsa bu yapılacak işi daha da zorlaştıracaktır. Biz çalışmamızı kolaylaştıracağına inandığımız için önce, dönemin özelliklerini, Nakşî’nin mensup olduğu Halvetiye Tarikatını ve müellifin eserlerini bir bir inceledik. Dîvân’ı ve eserlerinden elde ettiğimiz bilgilerle bir hükme varmaya çalıştık.

Hüseyin Vassâf Nakşî ile ilgili değerlendirmesinde şöyle der, “... Hz. Nakşî cihân-ı tevhide esrâr-ı cânânı elde etmiş bir şeyh-i rûşen-zamîrdir. Bu kadar dîvân

mütâla‘a ettim, onun kadar garîk-i bahr-i tevhîd olarak söylenilmiş sözlere nadiren tesâdüf eyledim. Mevki-i bülendine hayrânım.²⁵

Ayrıca, Vassâf biyografisinin başında onu öven bir de beyit kaleme alınmıştır.

“Ali Nakşî Efendi bir gül-i ra’nâ-yı ‘irfândır.
Tarîk-i Halvetî’ de mürşid-i dânâ-yı devrândır”²⁶

Şunu hemen belirtelim ki; Nakşî, bir mutasavvıf şair olduğundan şiirlerinde tasavvufî temalar ağırlıkta ve irşad görevi olması hasebiyle de, müridleri başta olmak üzere halkı eğitime gayesi hep ön plandadır. Sanat gayesinden çok uzakta, samimi ve akıcı bir dille eserlerini ortaya koymuştur. Hem aruz hem hece veznini başarıyla kullanarak, bugün bile Türkçeyle kaleme alınmış şiirlerle karşılaşılabılır. İki önemli mesnevisi, ‘*Aynu’l – Hayât* ve *Ğavriyye*’yi tasavvufî düşünceyle kaleme almış ve dînî- tasavvufî temaları bu bu eserlerde başarıyla kullanılmıştır.

Özetleyecek olursak, Nakşî eserlerinde, akıcı bir şiir uslubuyla, genel tasavvuf ve felsefe konularını işlemenin yanında, Allâh, Allâh- âlem ilişkisi, zikir, ibadet, iman, aşk, ahret hayatı, dünyanın geçici olması ve bazı gizli sırlar gibi konuları işler. İnsanın mutlu olmasının hayatın anlamını bilmesiyle mümkün olabileceğini vurgulayarak, eserlerinin temelini hep bu düşünce üzerine kurmuştur.

Geçmişte eser ortaya koyan birçok şair, eserini dönemin padişahı ya da bir devlet büyüğüne takdim ederdi, Ayrıca bu onun önemli bir mevkiye gelmesine veya câize almasına vesile olurdu. Fakat müellifimiz Nakşî’de böyle bir gaye hiç yoktur. Onda maaş ve mevki talebi hiç dile gelmemiştir. Eserlerinde en çok göze çarpan, müridlerini eğitime gayesidir.

Nakşî, kendi şairliğini ve şiirlerinin güzelliğini yine kendi över.

‘Aceb nazm itdüñ ey Nakşî bu ders-i pür mu’ammâyı
Nazîriñ yoğ cihân içre Hudâ haqqı ki ersiñ er (G52/14)

²⁵ H. Vassâf, a.g.e., V/19.

²⁶ H. Vassâf, a.g.e., V/19.

Gizli sırlara vâkıf olduğunu vurgulamak için de kendine uyarılar da bulunur.

Yeter fâş eyledüñ bu sırrı Nakşî
Getürmez bilmiş ol bi'llâh zamâne (K 2/71)

Dañi fâş eyleme Nakşî yeter ehline bu söz
Seni fehm eylemeyenler kaçan ol sırrı duya (G8/7)

Nakşî hakkında günümüze kadar ciddi bir çalışma yapılmadığından, onun şairliği ve şiirleri hakkında da ilmî değerlendirmeler yeteri kadar yoktur. Şairle ilgili ilk değerlendirmeler, Fuat Köprülü²⁷ ve Rıza Tevfik²⁸ tarafından yapılmıştır. Bunlardan başka bazı edebiyat tarihi kitapları ve antolojilerde ise kısa bilgiler bulunmaktadır.²⁹

Nakşî ile ilgili ilk değerlendirmeleri Fuat Köprülü 'de görmekteyiz. Köprülü *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde şairimizi Yunus Emre takipçileri arasında zikrederek, onun hece ve aruzu çok iyi kullanmış olan, dîvân sahibi önemli bir şair olduğundan bahseder.³⁰

Rıza Tevfik, Nakşî ile ilgili yaptığı değerlendirmelerde; Müellifin,

Eyâ sen şanma kim senden bu güftârı dehân söyler
Veyâ terkîb olan 'unşur yaħud laħm-ı zebâ söyler (G 41/1)

diye başlayan gazelinden hareketle, Nakşî'nin şiirlerini, Sokrates'le de kıyaslama yapmak suretiyle anlatır. Onun, ruhun ayrı bir varlık olduğunu basit bir ifadeyle nasıl anlattığını vurgular ve şöyle der; “ Henüz hiç tanımadığım Nakşî Efendi namında bir

²⁷ M. Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar.*, s.346.

²⁸ Rıza Tevfik, *Yeni Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 1944, 2 Eylül 1944, 8 Eylül 1944.

²⁹ V. Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, s. 302, Ankara 1968; *Büyük Türk Klasikleri*, Komisyon, C. vI, İstanbul 1987, s. 38, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, 505-506, İstanbul 1986, İbrahim Arslanoğlu, *Divriği Şairleri*, bsy, 1961.

³⁰ M. Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar.*, s.346.

Türk şairinin pek ehemmiyetli bir felsefî mesele hakkında- tıpkı Sokrat gibi düşünebildiğini keşfetmiş olduğumdan cidden memnun oldum.³¹

Rıza Tevfik, daha sonraki bir makalesinde ise Nakşî'yi İngiliz Şair Arbuthnot ile kıyaslar ve birbirini görmedikleri halde bu iki şairin aynı fikirleri benimseyerek, ruh hakkında benzer ifadeler kullandıklarını belirtir.³²

Köstendilli Süleyman Şeyhî de, *Bahrü'l- Velâye* adlı eserinde Nakşî için şu değerlendirmelerde bulunur:

“Dîvân'ı ve ‘*Aynu'l-Hayât* nâm kitabı vardır.Bi-ḥad rumûz ve esrâr-ı ḥaḳâyıḳ u ma' arif içinde derc eylemiştir. Etvâr-ı sülûk ve ukûbât u menâzil-i tarîkatı işârât u te'vilât ile 'ayân etmiştir. Gerek Dîvân'ında gerek ‘*Aynu'l-Hayât* kitabında ol kadar keşf-i esrâr ve ma' arif is'âr u izhâr etmiştir ki degme kitâbda ol mertebe-i ḥaḳâyıḳ ve remzi daḳâyıḳ müyesser olmamıştır.³³

Tasavvufî didaktik manzumeler kaleme almış olan Nakşî, şiiirleri üzerinde sonradan gelen şairlerce en çok şerh yapılan bir şairlerdendir.³⁴ Onun hâlisâne ve samimî söyleyişlerini ihtiva eden şiiirleri, Zâtî Süleyman Efendi, Köstendilli Süleyman Şehyhî³⁵ ve Salahaddîn Uşşâkî³⁶ gibi şairler tarafından şerhedilmiştir.

Zâtî Süleyman Efendi'nin Nakşî'nin,

Nedür cānā bil ol söz kim ḥadîş ü hem deḡil Kur'ān
Tekellüm itmemişdür çün perî anı ne ḥod insān (G107)

³¹ Rıza Tevfik, “*Akkirmanlı Nakşî Efendi*” Yeni Sabah , 26 Ağustos 1944.

³² Rıza Tevfik, “ İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi” , Yeni Sabah, 2 Eylül 1944

³³ Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l- Velâye*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No:1683.

³⁴ Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul 2000, s.35.

³⁵ Ali Yılmaz, Köstendilli Süleyman Şeyhî, KB. Yay. , Ankara 1989, s.280. ancak yapılan bu şerhler günümüze kadar ortaya çıkmamıştır.

³⁶ Mehmet Akkuş, Abdullah Selâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1998, s.188. Yine Uşşâkî'nin şerhleri de bu gün elimizde değildir.

Diye başlayan gazeline yaptığı şerh, H.Selimağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi Bölümü no: 591/1'de bulunmaktadır.

Ayrıca kimin tarafından yapıldığını tesbit edemediğimiz Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin bölümü 283/4'de Nakşî'nin 3 ayrı gazeline yapılmış şerhler bulunmaktadır. Bütün bu yapılan şerhler Nakşî'nin önemli ve okunan bir şair olduğunu gösterir.

Nakşî'nin,

Eyâ sen sanma kim senden bu güfârî dehân söyler

Veyâ terki b olan ' unşur yaħud laħm-ı zebân söyler(G 39)

Diye başlayan gazeli Musullu Âmâ Hâfız Osman Efendi tarafından bayâtîarabân makamında ilâhî olarak bestelenmiştir.³⁷ Günümüzde de bazı sanatçılar tarafından okunan bu ilâhî Nakşî'nin şiirlerinin tesirinin hâlâ devam etmekte olduğuna önemli bir işarettir.

Nakşî yaşadığı döneme ışık tutan ve kendi mutasavvıf kişiliğini yansıtan eserler kaleme almıştır. Bu eserler, yaşadığı dönemin dinî-tasavvufî özelliklerinin yanında sosyal hayatı da anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, Anadolu'da büyük bir etki alanına sahip olan Halvetîlik ve Kırım- Akkırman bölgesinde etkisi hakkında önemli bilgiler kazandıracaktır.

2.2. Nâsirliğı

Nakşî'nin mensur olarak kaleme aldığı *Esrâr-nâme* adlı bir eseri vardır. Bu eserde de yine didaktik üslup ön plana çıkmaktadır. *Esrâr-nâme*'de soru- cevap metoduyla, nasihat ve hitap şeklinde, Allah- kul ilişkisi, kalbin mâ-sivâdan temizlenmesi, ilmin üstünlüğü, veliler ve daha birçok tasavvufî tema hakkında bilgiler vermektedir.

Eserin dili çok sade ve sanatsız olup kendine bağlı olan müritlerini bilgilendirme gayesiyle kaleme alınmıştır. Müellif, eserini soru cevap şeklinde oluşturmuştur.

³⁷ Bkz., Sadun Aksüt, *Türk Musikisinin Yüz Bestekârı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993, s. 262-264.

Bir tek mensur eserden hareketle şairimizin nâsirliği hakkında söylenebilecek çok şey yoktur. Ama onun sade ve iddiasız olarak mensur bir eser kaleme almış olduğunu belirtmek yeterli olacaktır. *Esrâr-nâme*'nin şu ilk sayfaları onun nesirde sade bir dil ve üslup sahibi olduğunu göstermektedir.

“Emmā ba‘d işit imdi ey bu gün rāh-ı Hāḡ‘da tālib-i Hāḡ olan mü‘min qarındaşlar şöyle bilün ki Hāḡ celle ve ‘alā insāna dört fazilet virmişdir. Anuñ biri ‘aḡldır. Ve biri fikrdır. Ve biri rūhdur. Ve biri ḡalbdır. Pes, bilgil ki ‘aḡlūñ ve fikriñ ve rūhuñ ve ḡalbiñ bular miftāhıdır. Pes, Allāhü te‘alā aḡlı insāna anuñçün virdiği dā‘ima kendüyi te‘aḡḡul eyle. Ya‘nī Hāḡ‘dan bātılı farḡ itmekçün virdiğini buyurur. Kemā ḡāle ‘aleyhisselām “El ‘aḡlu nūr yefraḡu beyne‘l-ḡaḡḡı ve‘l bātıl.” Zirā ki fārūḡ-i beden aḡıldır şöyle ki ḡulaḡiñ işitmesi ve gözün görmesi ve diliñ söylemesi ‘aḡlūñ nūr-ı kuvvetidir. Anuñçün Hāḡ te‘alā ‘aḡlı gökçek nūrundan ḡalḡ eyledi. Ve biri gönüldür ki Allahu te‘alā gönül ile yürek ortasında noḡta mişālinde bir müdevver ma‘nā ḡalḡ itmişdir. Āyine şeklindeki aña noḡta-i sevād dirler ıştılāḡ-ı meşāyihda, merkez-i ḡaḡīḡat didikleri oldur ki şems-i bātın ve men‘-i noḡta ve merkez-i ‘arş ve nefsi-nāḡīḡa-i mücerrede didikleri oldur. Pes, Hāḡ celle ve ‘alā anı şöyle vāsi‘ ḡalḡ itmişdir ki, bu on sekiz biñ ‘ālem anuñ yanında bir şaḡrāda ḡüyā ki bir siyah beñdir.”³⁸

Görüldüğü gibi müellif burada Allah'ın insana vermiş olduğu aklın önemini fonksiyonlarını ve onun Allah'ın nûrundan yaratıldığını anlatmaktadır. Anlatırken de ayet ve hadislerden delillere de başvurmaktadır. Eserinde sade akıcı ve anlaşılır bir ifade tarzı göze çarpmaktadır.

3. TASAVVUFİ KİŞİLİĞİ

3.1. Tarikatı

Sözlük anlamı itibariyle kapalı bir yerde yalnız kalmak³⁹ manasına gelen halvet kelimesi, tasavvufta, zihinsel konsantrasyonu ve bazı özel riyazetleri gerçekleştirmek, mürakebe ile meşgul olmak üzere şeyh tarafından müridin karanlık,

³⁸ Esrâr-nâme, vr. 1b

³⁹ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, II/134, MEB. Yay. İstanbul 2001.

issız bir hücreye, dış dünyadan soyutlanmış bir şekilde belirli bir süre konulmasıdır.⁴⁰ Bazı suffilerin seyr-i sülûk yolunda arınma vesilesi olarak ‘halvet’ geleneğini benimsemeleri onların Halvetî diye anılmalarına sebep olmuştur. Ve bu ad altında tesiri yüzyıllarca süren, geniş halk kitlelerini etkileyen bir tasavvufî tarikat meydana gelmiştir.

Müellifimiz Nakşî, Anadolu’da büyük kitlelerce benimsenen Halvetiyye⁴¹ tarikatına mensup bir şeyhdir.

Dîvân’daki şu beyit, onun kendi ifadesiyle mensup olduğu tarikatı anlatmaktadır.

Halvetîyim halvet itdim halvet-i dil-dârilen
Sırr-ı ev ednâ içinde bir müsâhib yâr ilen (G133/1)

O Halvetiyye’nin dört ana şubesinden biri olan Ahmediye’nin Ramazaniyye kolundandır.⁴² Ramazaniyye kolu, aslen Afyonlu olan Ramazan Mahfî tarafından kurulmuştur.⁴³ Müellifimizin Halvetiyye ‘ye mensup olduğu kesin olmakla beraber onun tarikat silsilesi hakkında bazı ihtilaflar vardır. Ayvansarâyî onun doğrudan doğruya tarikatın kurucusu Ramazan Efendi’ye bağlı olduğunu zikrederken,⁴⁴ Bursalı Mehmet Tahir ve Hüseyin Vassâf, “ Kırımlı Şeyh Murat’n halifesidir ve ona bağlıdır.”⁴⁵ diye belirtirler. Vassâf ve Bursalı’nın bu kanata varmasında Nakşî’nin Ramazaniyye’nin seçkin, önde gelen, âlim ve mutasavvıf bir dervişi olduğu kesindir. Bu yüzdendir ki kendisi mensubu olduğu tarikat adına irşad için Akkırman’a gönderilmiş ve burada da vefat etmiştir.

⁴⁰ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, “Halvet” md., s. 321., *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, II/134, MEB. Yay. İstanbul 2001.

⁴¹ Halvetiyye tarikatı hakkında geniş bilgi için bkz, Sadık Vicdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye’den Halvetiyye*, III. Kitap, s.91vd, Evkâf-ı İslamiyye Matbaası, 1338-1341; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, s.156 vd., İstanbul 200; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, C. V; Abdülbaki Gölpınarlı, “*Halvetiyye*” Türk Ansiklopedisi, İstanbul 1970, C.18, s.420-423.

⁴² Necdet Yılmaz, a.g.e., 156 vd, İstanbul 2001; Sadık Vicdânî, a.g.e., s. 91.

⁴³ Sadık Vicdânî, a.g.e., s.91; Hüseyin Vassâf, a.g.e., V/18-19.

⁴⁴ Ayvansarâyî, *Tercümetü’l-Meşâyih*, vr.53b

⁴⁵ Hüseyin Vassâf, a.g.e., V/18-19.; Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e, C.1, s.172

3.2. Şeyhliği

Müellifimiz Nakşî, yukarıda da belirttiğimiz gibi Halvetiye tarikatına mensuptur. Manevî eğitimini bu tarikat içerisinde tamamlamış ve Akkirmân' daki dergahın boşalmasıyla da buraya şeyh olarak gönderilmiştir. Burada eğitim ve irşad faaliyetlerine devam etmiş, etrafında bulunan müritlerine nasihatlarla bulunarak onları manen eğitmiştir.

Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l- Velâye* adlı eserinde Nakşî'nin edebî yönünden bahsederken bir kerametinden de bahseder. Bu bilgileri buraya aynen alıyoruz:

“Mervidir ki, bir tâze civân şeyhe (Nakşî) muşahhar olup hangâhdan münfek olmaz imiş. Oglanıñ müteallekâtı bu ahvâli hâzım itmeyüp oglana diamâ cebr ü zecr her ne var ideler imiş. Aşla müfid olmaz imiş.

Bir gün babası hanesine gelüp oğlanı bulmayup yine tekyede olduğu mâlûm olmagla tehevvue gelüp hemen hanesine gelüp hemen haneden, ya oğlanı veya Şeyhî helak etmek kaşıyla kalkup tekye divarına geldikde, Şeyh hangâhdan taşra çıkıp herif Şeyhî gördükde ayagı baçlıktan kayıp yıkılmış ve ayağı kaleminden iki pare olunca Şeyh hemen segirdüp ve herifi tekyeye götürüp ayagın muhkem bend idüp bir kaç gün zarfnda ifâkat bulmuş.

Herif mütenebbih olup tevbe idüp oğlanı Şeyhe bahş eylemiş. Nakl olunur ki, halâ oğlan ile Şeyhin merkadı birbirine muţtaşıldır.”⁴⁶

Nakşî'nin müntesibi olduğu tarikat içerisindeki silsilesini şöyle sıralayabiliriz;

- 1- Hz, Şeyh Pîr Muhammed-i Erzincânî
- 2- Tâcü'd-dîn seyyid İbrâhim-i Kayserî
- 3- Kabaklı Alaaddîn-i Uşşâkî
- 4- Yiğitbaşı Velî Şeyh Ahmet Şemseddin-i Marmaravî, (Magnisavî)
- 5- Hacı İzeddin-i Saruhânî, (Karamânî)
- 6- Noktacı Kasım-ı İnegölî

⁴⁶ Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No: 1683'de kayıtlı nüshadan Prof. Dr. Ali Yılmaz tarafından hazırlanan basılmamış çalışma.

- 7- Muhyiddin-i Karahisârî
- 8- Ramazan Efendi Karahisârî
- 9- Hacı Murad-ı Kırımî

Nakşî Ali Akkirmânî⁴⁷ Nakşî'den sonra da halifeleri onu tarikatını devam ettirmişlerdir. Aşağıda görüleceği üzere onun halifelerinin hepsi Kırımlı'dır. Bu bilgilerden de Nakşî'nin Kırım'da irşat ve tebliğde bulunduğunu ve buralarda etkili olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nakşî'nin halifeleri şunlardır:

- 1- a- Veli Efendi Akkirmânî
b-Uşşâki-zâde
- 2- Abdulaziz-i Kırımî
- 3- Ubeydullah-ı Kırımî
- 4- Seyyid Muhtâr-ı Kırımî⁴⁸

Bu isimler ve nisbetlerinden anlaşılacağı üzere, Nakşî'nin bu halifeleri kendinden sonra irşad ve eğitim faaliyetlerini Kırım'da devam ettirmişlerdir.

4. ESERLERİ

4.1. Manzûme-i 'Aynu'l- Hayât

'*Aynu'l- Hayât*, Nakşî'nin Dîvân'ından sonraki en önemli eseridir. Eser, dinî-tasavvufî bir mesnevî olmakla beraber klasik mesnevî tertibinde değildir. Eserin muhtelif yerlerinde, tevhid, na't ve münacatlar bulunmaktadır. Şair bu eserinde, insanları uyarak onları eğitmeyi amaç edinmekte, hayatın manasını bilmelerini ve bunun için de kendi içlerine bakmalarını söylemektedir. Bu yüzden bakışlarını insanların içi yüzüne çevirmiş ve dış âlemdeki bütün olayları, mucizeleri hikâye halinde vererek bunlara tasavvufî bir mana vermiştir.

Eserin, tamamen kendine has bir üslubu vardır ve bu özelliğiyle diğer mesnevilerden çok farklıdır. Nakşî, zaten mutasavvıf bir şair olduğundan müridlerini eğitime ve uyarma gayesi Dîvân'ında olduğu gibi bu eserinde de öne çıkmaktadır.

⁴⁷ Tabib- zâde Derviş Muhammed Şükrü Efendi b. İsmail, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Süfiyye*, vr.43, (yazma) Hacı Selim Ağa Ktp., No: 1098.

⁴⁸ Tabib-zâde, a.g.e., vr.43

‘*Aynu’l- Hayât* hakkında, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır.⁴⁹

4.2. Manzûme-i Ğavriyye

Nakşî’nin bu eseri işarî tefsir mahiyetinde kaleme aldığı hacimli bir mesnevîdir. Şair bu eserinde Kur’an’dan bir çok ayeti ele alarak manzum bir şekilde tefsir ederek bu ayetlerin tasavvufla ilgili yorumlarını yapma gayesi gütmüştür. Diğer eserlerinde olduğu gibi Manzûme-i Ğavriyye adlı bu mesnevisinde de didaktik tarzı benimsemiştir. Dolayısıyla eser baştan sona müritleri eğitmeyi amaçlayan ve bu çerçevede kaleme alınan dizelerden müteşekkildir.

Nakşî’nin kaleme aldığı ve tasavvufî değer açısından önemli yeri olan **Manzûme-i Ğavriyye** hakkında yapılmış bir yüksek lisans çalışması bulunmaktadır.⁵⁰

4.3. Dîvân

Akkirmânî, Dîvân’ında dinî ve tasavvufî konuları kendine has bir üslupla işlemiştir. Onun tüm eserlerinde dikkati çeken eğitici metod Dîvân’ında da önemli bir yer tutmaktadır. Akkirmânî’nin Dîvân’ında klasik edebiyattaki tertip görünmemekte, dolayısıyla müretteb bir dîvân olduğu söylenememektedir. Onun klasik dîvân şâirlerinden ayrılan bir yönü de hece ve aruzu birlikte kullanan bir mutasavvıf şâir olmasıdır.

Akkirmânî, Dîvân’ında, “Ölmeden evvel ölü”⁵¹ sözünün gerçek mânâsını anlayarak irfânî yola girilmesini, insanı vahdetten alıkoyan her şeyin terk edilmesini, kişinin özünden haberdar olarak, nefsinden hareketle Rabb’ine giden yolu bulabileceğini, insanın şeriattan kesinlikle ayrılmamasını, şayet ayrılırsa âhireti kaybedeceğini işlemekte, irfânî bilgi ile Hakk’ın bilinmesine vurgu yapmaktadır.

⁴⁹ Suat Umagan, *Nakşî Ali Akkirmânî Aynu’l-Hayat*, (Tenkitli İnceleme Metin), Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1996.

⁵⁰ A. Halim Ulaş, *Nakşî Ali Akkirmânî Hayatı, Sanatı, Edebi Şahsiyeti ve Ğavriyye Mesnevisi*, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1998.

⁵¹ Hadis hakkında bkz. *Ahmet Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2013, s. 275-276; Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Konya 2001, s. 340-342.

Dîvân hakkında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmış bir doktora tezi bulunmaktadır.⁵² Bu tez daha sonra kitap olarak da yayınlanmıştır.

4.4. Esrâr-nâme

Nakşî'nin mensur olarak kaleme aldığı tasavvufî bir eser olan Esrâr-nâme 'nin tesbit ettiğimiz sadece bir nüshası bulunmaktadır. Bu eser hakkında hiçbir kaynaktan bilgi bulamadık. Yaptığımız kütüphane çalışmalarında tesbit ettiğimiz bu eser İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesinde Osman Ergin kitapları bölümündedir. Eser ciltsizdir ve kapağında ve sonunda Nakşî' nin birer gazeli bulunmakta ve eserin baştarafında “Hâzâ *Esrâr-nâme* Merhûm Nakşî Efendî rahmetu'llâhi ‘aleyh” yazmakta olup sonradan Nakşî kelimesinin yanında “Akkirmânî kudde sırri'l-‘âli hazretlerinin âşâr-ı celîlesi” ibaresi bulunmaktadır. Bu notun yanında, başında ve sonunda Nakşî'nin iki gazelinin bulunmasına ve esrin başka bir isme kayıtlı olmamasına dayanarak Nakşî 'nin olduğu kanaatine vardık.

Eserin başı şöyledir; “Bî'smi'llâhi'r-rahmâni'rr-aḥîm. Elḥamdüli'llâhi Rabbi'l-‘alemîn. Ve's-şalâtü ve's-selâmü ‘alâ Rasûlihi Muhammed ve âlihî ve şâhbihî ecma‘în.

Emmâ ba‘d işit imdi ey bu gün râh-ı Hâḳ'da ṭâlib-i Hâḳ olan mü'min karındaşlar....”

Sonu da şöyle bitmektedir, “nefsini bilüb, her ḫâlini añlaya. Fenâsın beḳâyâ tebdîl eyleye. Zülmetden ḫalâş bulub. ‘âlem-i rûḫaniyyete irişe. Tâ kim cehennem aña cennet ola ve gernî olmaz.”

Eserde, Allah'ın İnsanlara dört fazilet verdiği bunların da; akıl, fikir, ruh ve kalb olduğu anlatılmaktadır. Bunlardan aklın insana verilme gayesinin daima Allah'ı hatırlaması, bundan maksadın da hakla batılı ayırmak olduğu ifade edilmektedir. Daha sonra da eserde kalbin yaratılması ve ruhun varlığı hakkında bilgiler verilmektedir. Eserin ileri sayfalarında da Hz. Peygamberle ilgili ifadeler bulunmakta ve O'nun zâhir ve bâtın ilmine vakıf olduğu belirtilmektedir. O' nun âlemlere rahmet

⁵² Hikmet Atik, *Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı: İnceleme-Metin*, Buruciye Yay., Sivas, 2011.

olarak gönderilmesi ve ümmetine şefaath edecek olması da yine eserde vurgulanan bilgilerdendir.

Eser on iki fasıla ayrılmış ve her fasılda kaleme alınmıştır. Ve her fasılda bir tasavvuf düşüncesi ya da anlayışı, soru cevap şeklinde “ Ey benim ruhum...”, “Ey benim canım...”, “Ey benim azizim...” “Ey benim sevdiğim” şeklinde samimi hitabet tarzında ele alınmıştır. Müellifin bu eserinde de ayet ve hadislerden çokça iktibaslar olup bir müridin Allah’a yakın olması için yapması ve bilmesi gereken şeyler bu ayetlerin de desteğiyle sade bir dille anlatılmaktadır. Eserin büyük bölümünde anlatılan tasavvufi düşünceler ayet, hadis, bazı Arapça ifadeler, beyitler ve tasavvuf büyüklerinin sözleriyle de desteklenmiştir.

4.4.1. Dil Özellikleri

4.4.1.1. Sade Türkçe

Nakşî'nin kaleme aldığı *Esrâr-nâme*'de birçok öz Türkçe kelimeye rastlamak mümkündür. Onun halka hitap eden bir tekke ve tasavvuf edebiyatçısı olması bu tarzda cümleler kurmasında son derece etkilidir. Bu nedenle Onu eserlerinde halkın kullandığı sade ve ağdasız dille söylenmiş birçok ifade mevcuttur.

“İmdi benim ‘ azîzim bir kimesne ki. Kendi gönlün görümiş ola. Pes, yâ ol kimesne kaçan ola ki cânını görebile. Ve çünkü cânını görmedeñ. Pes, Hakkı nice bile.” (İstanbul Nüshası vr. 6b)

Nakşî kişinin gerçeği bilebilmesi için; önce ruhunu ve gönlünü görmüş olması gerektiğini vurgular.

Nakşî, *Esrâr-nâme*' de günümüzde kullanılmayan bazı arkaik kelimeleri de kullanmıştır.

“İmdi ey gâfil çünkü mü’miniñ kalbi gönlü Allah evidir. Evden ev issinden gayrı raf olub gidiceñ o issi kendi çalır pes, bu maħalde diyen ve işiden kendi olur. (İstanbul Nüshası vr. 35a)

4.4.1.2. Arapça ve Farsça Unsurlar

Müellifimiz eserlerinde kullandığı dil ve ifadelerden de anlaşılacağı üzere Arapça ve Farsça'ya hâkim biridir. Bu nedenle Esrâr-nâme 'de bu dillere ait kelime, tabir, isim ve sıfatları sıklıkla kullandığını görürüz.

4.4.1.2.1. Arapça Unsurlar

Nakşî, Esrâr-nâme 'de konuların durumuna uygun olarak yer yer Arapça kelimeler kullanılmıştır. Ayrıca, bazı ayet ve hadislerden yaptığı iktibaslarda zorunlu olarak Arapça ifadelere yer verilmiştir.

“Bu maḥalde ehl-i taṣavvuf vaḥdet iderler ki. Seyr-i ila'llāh 'ibāretidir. Andan kim sālîk ol ḳadri seyr ider ki ta kim bile ki vücūd birdir. Ve ol vücūd Ḥaḳḳıñdır. Ya'nî anıñ vücūdiyyedir ki buyurur. **Mā fi'l-vücūd sevi'llāhi leyse'l-vücūd illa'llāh.**” (İstanbul Nüshası vr. 15a)

4.4.2.2.2. Farsça Unsurlar

Nakşî, eserinde Farsça kelime, tamlama ve ekleri de başarıyla kullanmıştır.

“Ol 'ilmiñ **pāyānı** var emmā bu zîkr itdügim 'ilmiñ **pāyānı** yoḳdır.”(İstanbul Nüshası vr. 7a)

“Zirā anlar işitmek ile ve ḥaber almak ile söylemezler. Dir ki buyurulmuşdır. Leyse'l ḥaberu ke'l mu'āyenetü beyt: **şenīde kesbūd mānend**” (İstanbul Nüshası vr. 15b)

II. BÖLÜM

ESRÂR-NÂME (TENKİTLİ METİN)

1.METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

Nakşî, eserlerini halkı eğitmek amacıyla didaktik ve tasavvufî bir üslupla kaleme almıştır. Eserlerini sanat gayesinden uzak, samimi, akıcı ve kolayca anlaşılabilir bir dille ortaya koymuştur.⁵³

1.1. Nüsha Tavsifleri

Nakşî Esrâr-nâmesinin kütüphanelerde tesbit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

1-Esrâr-nâme-i Nakşî , İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, O. Ergin kitapları, No 1708.

Eserin; varak sayısı: 38, hattı: nesih, satır: 17, kağıt: mikrofilmden incelendiğinden tesbit edilemedi ve cildi: ciltlessizdir.

Baş: “Bi’smi’llâhi’r-raḥmâni’rr-aḥîm. Elḥamdüli’llâhi Rabbi'l-‘alemîn. Ve’s-şalâtü ve’s-selâmü ‘alâ Rasûlihi Muḥammed ve âlihî ve şaḥbihî ecma‘în.

Emmâ ba’d işit imdi ey bu gün rāh-ı Ḥaḳ’da ṭālib-i Ḥaḳ olan mü’min qarındaşlar....”

Sonu: “ nefsinı bilüb, her ḥālını añlaya. Fenâsın beḳāya tebdîl eyleye. Zülmetden ḥalāş bulub. ‘ālem-i rûḥaniyyete irişe. Tâ kim cehennem añna cennet ola ve gernî olmaz.”

2- Esrâr-nâme-i Nakşî , Berlin Nüshası

Eser elimize fotograflanmış şekliyle bir CD ile ulaşmıştır. Eserin varak sayısı: 24, hattı: nesh talik, satır sayısı: 19, kağıt CD den incelendiğinden tesbit edilmedi ve cildi: ciltlessizdir.

Baş: “Bi’smi’llâhi’r-raḥmâni’rr-aḥîm. Elḥamdüli’llâhi Rabbi'l-‘alemîn. Ve’s-şalâtü ve’s-selâmü ‘alâ Rasûlihi Muḥammed ve âlihî ve şaḥbihî ecma‘în.

⁵³ Hikmet Atik, “ Nakşî Dîvânı”, *DİA* , C.32, s. 334, İst., 2006.

Emmā ba‘d işit imdi ey bu gün rāh-ı Hāq‘da t̄alib-i Hāq olan mü‘min
karındaşlar...”

Sonu: “işde budur kim. ‘Ubūdiyyet şehrine dāhil olur kim anıñ göñlüdür
uçmağda olur. **Fe‘dhuli fi ‘ibādī ve‘dhuli cenneti**⁵⁴ h̄itāb-ı ‘izzet gelür kim. Benden
nesne dileñüz . Ehl-i uçmağ dañi cevāb vireler. Bu esrār-nāme dañi temām oldu.”

Bu nüsha diğēr nüshadan bir fasıl eksiktir. Tahminlerimize göre nüshayı istinsah
eden müstensih ya bir fasıl eksik aldı ya da Nakşî İstanbul Büyükşehir
Belediyesindeki nüshaya sonradan bir fasıl daha ekledi.

Edisyon kritikte kullancağımız bu iki nüshanın buldukları kütüphaneleri ve
kullandığımız kısaltmayı da şöyle oluşturduk:

No	Bulunduğu Kütüphane	Bölüm Adı	Numara	Kısaltma
1	İstanbul Büyükşehir Bld.	Osman Ergin	1708	İ
2	Berlin Kütüphanesi	-	-	B

1.2. Tenkitli Metin Oluşturulmasında Takip Edilen Hususlar

1.2.1. Türkçe Bazı eklerin Yazılışı

a) Esrār-nāme‘yi oluştururken birinci ve ikinci tekil şahıs ile çoğul şahısın
yardımcı vokallerinin dar-düz okumaya çalıştık.

Bu İmāndır didüğü ve ikrār itdüğü sözleri hāqdır. İ/ v.r. 6a

b) Üçüncü tekil şahıs ekinin vokalini de her zaman dar-düz okuduk.

Sureti, sıfatı, harfi, gibi.

1.2.2. Arapça ve Farsça Bazı Terkibler

a- Farsça tamlamalarda muzaaf ve izafet arasına izafet kesresi konulmuştur.

Merkez-i hākīkat, vaşıl-ı Hāq, fārūk-i beden gibi

b- Arapça terkibler ise aşağıdaki gibi yazılmıştır:

cezbatī‘l- Hakkı, ‘ameli‘ş-şakaleyn gibi.

⁵⁴“(Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!” Fecr 89/29-30.

Teknik Özellikler

1. Arap harflerinden oluşan eski alfabede bulunmasına rağmen bu günkü kullandığımız alfabede olmayan harf ve işaretler için, tenkitli basımı yapılan ilmi eserlerde kullanılagelen aşağıdaki transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır;

Harf	Transkripsiyon	Harf	Transkripsiyon
ء	ʾ	ط	Ṭ,ṭ
ث	Ṣ,ṣ	ظ	Ẓ,ẓ
ح	Ḥ,ḥ	ع	ʿ
خ	Ḫ,ḫ	غ	Ġ,ġ
ذ	Ẓ,ẓ	ق	Q,q
ص	Ṣ,ṣ	ك	K,k
ض	Ẓ,ẓ		

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri ise şöyle gösterilmiştir.

آ : Ā, ā و: Ū, ū ی: Ī, ī

2. Tenkitli metin oluşturmak için ele alınan iki nüsha arasındaki farklılıklar en uygun olduğuna kanaat getirdiklerimiz metne dahil edilmiş, diğerleri ise dipnotta gösterilmiştir.
3. Tenkitli metin oluşturulurken İ nüshası esas alınmış ve zaruri olmayan durumlar dışında bu nüshanın tertibine uyulmuştur.
4. Oluşturulan tenkitli metinde geçen Arapça Farsça ibareler ve bazı ayet ve hadislerden yapılmış olan iktibaslar **bold** olarak yazılmıştır.
5. Tenkitli metin oluşturulurken müellifin uyguladığı imla esas alınmış. Cümle bitimleri, büyük harf ve noktalamada yazma metninin uygulaması tercih edilmiştir.
6. Tenkitli metin oluşturulurken okuyamadığımız üç kelime küçük resim şeklinde metne dâhil edilmiştir.

Hāzā⁵⁵ Esrār-nāme⁵⁶ Merhūm⁵⁷ Nakṣi Efendi⁵⁸ raḥmetu'llāhi 'aleyh⁵⁹

[1b]

Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'rr-aḥīm. Elḥamdüli'llāhi Rabbi'l-'alemīn. Ve's-şalātü ve's-selāmü 'alā Rasūlihi⁶⁰ Muḥammed ve ālihī ve şahbihī ecma' in.

Emmā ba'd işit imdi ey bu gün rāh-ı Hāḡ'da ḡalib-i Hāḡ olan mü'min qarındaşlar şöyle bilüñ ki Hāḡ cel le ve 'alā insāna dört fazilet virmişdir. Anuñ biri 'aḡldır. Ve biri fikrdir. Ve biri rūhdur. Ve biri ḡalbdır. Pes, bilgil ki 'aḡlıñ⁶¹ ve fikriñ⁶² ve rūhuñ⁶³ ve ḡalbiñ⁶⁴ bular miftāhıdır. Pes, Allāhü te'alā aḡlı insāna anuñçün virdiği dā'ima kendüyi te'aḡḡul eyle. Ya'nī Hāḡ'dan bāḡlı fark itmekçün virdiğini buyurur. Kemā ḡāle 'aleyhi's-selām "El 'aḡlu nūrun yefraḡu beyne'l-Hāḡḡı ve'l-bāḡlı."⁶⁵ Zīrā ki fārūḡ-i beden aḡlıdır şöyle ki ḡulaḡıñ işitmesi ve gözün görmesi ve diliñ söylemesi 'aḡlıñ nūr-ı ḡuvvetidir.⁶⁶ Anuñçün Hāḡ te'alā 'aḡlı ḡökçek nūrundan ḡalḡ eyledi. Ve biri ḡöñüldür ki Allahu te'alā ḡöñül ile yürek ortasında noḡta mişālinde bir müdevver ma'nā ḡalḡ itmişdir. Āyīne şeklindeki aña noḡta-i sevād dirler işılāḡ-ı meşāyıḡda

[2a]

Merkez-i ḡaḡıḡat didikleri oldur ki⁶⁷ şems-i bāḡın ve men'-i⁶⁸ noḡta ve merkez-i 'arş ve nefsi-nāḡıḡa-i mücerrede didikleri oldur. Pes, Hāḡ celle ve 'alā anı şöyle vāsi' ḡalḡ itmişdir ki . Bu on sekiz biñ 'ālem anuñ yanında bir şaḡrāda ḡüyā ki bir siyah beñdir. Vaḡtā ki Hāḡ sübhānehu ve te'alā ḡazretleri ḡöñül āyīnesinde tecellī-yi cemāl eylese ol vaḡt āşār-ı beşeriyet maḡvolur. Aşlā bir sıfātıñ vücūdunda

⁵⁵ Hāzā : ---B

⁵⁶ Esrār-nāme : Risāle-i esrār-nāme B

⁵⁷ Merhūm : ---B

⁵⁸ Efendi : Akkirmānī B

⁵⁹ Raḥmetu'llāhi 'aleyh : --- B

⁶⁰ Rasūlihi: Rasūlinā B

⁶¹ 'aḡlıñ:'aḡl B

⁶² fikriñ : fikr B

⁶³ rūhuñ: rūḡ B

⁶⁴ ḡalbiñ : ḡalb B

⁶⁵ "Akıl, ḡak ile bāḡlı ayıran nurdur." Cürcani, Seyyid Şerif, *Ta'rifat, Daru'l- Kütübi'l- Umıyye*, Beyrut, 1983, s. 152.

⁶⁶ ḡuvvetidir : tefriḡdir B

⁶⁷ ki : --- B

⁶⁸ men'-i : müttesi' B

eşer kalmayub fenā ender fenā olur. Geldik imdi bu maḥfī esrārı görelim. Allah te‘alā her bir gönüle tecellī ider mi? Ḥayır itmez niçün⁶⁹ anuñçün ki Ḥaḳ sübhānehu te‘alā ol ḳalbe tecellī ider ki ol gönül mā-sivā renginden⁷⁰ muşayḳal ve ‘alāyık-ı dünyādan el çeküb āyīne-i ol mücellā vü muşaffā olmuş olaña buyurur bu maḥalde⁷¹ **lā yetecel Allāhu fi şūrati’l-işneyn** yoḥsa benim rūḥum bu gönül nuḳūş-ı eşkalden ve elvāndan⁷² y‘ani elvān-ı ḥayālden pāk-i mücerred olmaya ol ḳalbe tecellī-yi Ḥaḳ olmaz. Eđer bu didiklerimizden ḥalāş bulursa. Ol gönül da’imā maẓhar-ı Ḥudā olub tecellī olmaḳ muḳarrerdir. Bu esrār-ı Ḥudā ehline⁷³ ḳat ender ḳat ma‘lūm olmuşdur. Ve bu ḳalbiñ ‘azameti zāhirdeki kimseye

[2b]

ma‘lūm deęildir. Bu yazdığımız esrār-ı mücāhede ve müşahede ehline ma‘lūmdur mefhūmı⁷⁴ anlar a‘lā bilürler. Yoḥsa benim rūḥum ve ‘ömrüm şöyle⁷⁵ ki ehl-i zāhirdir bu didüğüm esrāra muṭṭali‘ olmaḳ degildir mümkün⁷⁶ nitekim buyurur. **Ya‘lemüne zāhiran mine’l- ḥayāti’d-dünyā ve hūm ‘ani’l-āḥirati hūm gāfilūn.**⁷⁷ Nitekim ol kimse kim maḥv-ı vücūd idüb bāṭın gözin ki açmışdır bu didüğüm esrāra anlar muṭṭal‘i olmuşlardır. Görmez misiñ ki gice uyḥuya vardıkda seni her işe ḥareket itdüren oldur. Oña göre fikr eyle hem bu maḳrūn⁷⁸-ı ḥaber el beyt: Saña insān ṭaşından görünür ol velī. Bāṭındadır ol maḥzen-i rāz. İmdi benim cānım ‘azāzim bilmiş ol ki⁷⁹ bu vücūd-ı insāniñ zāhir ü bāṭını bir nūr-ı münevverdir ki aña meşāyih şems-i bāṭın dimişler. Zīra ki zāhirde ve bāṭında her ne ḳadar maḥsūsāt var ise añun nūrı ile ‘ayān ve beyān olmuşdur. Şöyle bil ki biri daḥi añun rūḥudur ki eđer Ḥaḳ te‘alā rūḥı gönülünde⁸⁰ maḥfūz itse bir miḳdār bāṭın ‘ālemi tārik-i muzlim olur.

⁶⁹niçün --- :niçün itmez B

⁷⁰ --- : muşaffā B

⁷¹ buyurur bu maḥalde : bu maḥalde buyurur

⁷² --- : taḥayyülātdan B

⁷³ ehline ---: ehl olan zātlar B

⁷⁴ Mefhūmı : mefhūmiñ B

⁷⁵ --- : ma‘lūm olsun ki B

⁷⁶ degildir mümkün : mümkün degildir B

⁷⁷ “Onlar dünya hayatının zahirini (görünen kısmını) bilirler. Ve onlar ahretten gafil olanlardır.” Rum 30/7.

⁷⁸ maḳrūn : müfreden B

⁷⁹ bilmiş ol ki :bilmiş olasın ki B

⁸⁰ gönülünde : gönülde B

Görmez misin ki⁸¹ vaqtā ki bāṭın ‘ālemine tecellī itse ‘ālem-i şehādet kırañu olub kesāfet-i ‘anāsırda uyḥu

[3a]

ğālib olub bāṭın cānibiniñ rūzneleri ol ‘āleme varub insānda her ne ki var⁸² ise güneş gibi ‘ayān u beyān⁸³ olub görine. Düş⁸⁴ itdügün ‘ameliñ ḥayrdan ve şerden her ne ki işlemiştir. Cümlesiniñ zuhūrı birer şifātıla⁸⁵ zāhir olub meşāyih aña rü’yā deyü okumuşlardır. Zīrā ki insān zāhirin ve bāṭının anuñla teşhīs ve temyīz eyler. Ya‘nī tenezzül ve teraqqīsi rü’yā ile fehm idüb giderek andan soñra rızā⁸⁶ gösterüb riyāzata ve mücāhedeye meşgūl olub sālīk olursın. Ol zamān saña rüşen⁸⁷ olur. Ve bundan soñra bī-ḥurūf ve bī-zebān ve bī-şüret ḥaḫla mükāleme muḫarrer olur ki ana ehl-i ḥāl mu‘āmele-i Ḥaḫ dirler imdi rü’yāda ḥāl çoḫdur. Ve bu erālar daḫi keşret yüzidür kāmilleriñ. Ḥaḫ celle ve ‘alā ḥazreti ile ḥālleri vardır ki bu keşret yüzünden beyān itdügüm me‘āmele aña nisbet bu günāha düşer.⁸⁸ Sulṭān-ı kevneyn ‘aleyhi’s⁸⁹-selāmıñ günde yetmiş biñ⁹⁰ istiğfār itmesine sebep işbu beyān itdigüm ḥāldir. Nitekim buyurur **İnehū leyügānün ‘alā ḫalbī ḫattā istiğfāri’llāhi fi külli yevmin ve leyletin seb‘ine merraten**⁹¹ budur. Emmā ‘aşḫ olsun ol kimseye ki bu zıkr olunan

[3b]

‘ilimde⁹² mu‘abbir olub her gördüğü terkībi yerlü yerinde ta‘bīr eyleyüb ḫaḫīqate vāşıl ola. Zīrā ki zāhir ‘ilmi gibi bāṭın ‘ilminiñ iḫtilāfātı çoḫdur ve murayyibātı bī-nihāyedir. Pes, bu daḫāyıḫa ki zıkr olunur. Şems-i bāṭınıñ şu‘a‘ından fark olunur. Meşelā uyḥūda⁹³ kişi uyandıḫda muşāḫib ki⁹⁴ şöyle ve böyle gördüm dimege

81 --- : güneş B

82 var : işledi B

83 u beyān : --- B

84 --- : deyü B

85 şifātıla : şifāt-ı zāhir

86 --- : yüz B

87 --- : ve beyān B

88 --- : nitekim B

89 --- : eş-şalātü B

90 biñ : kerre B

91 “Bazen kalbimi bir perde bürür, bu perdeyi kaldırmak için günde yetmiş defa istiğfar ederim.”

Abdulkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1978, s.167.

92 ‘ilimde . ‘ilme B

93 uyḥūda : uyḥūdan

94 muşāḫib ki : muşāḫibine

başlar ve filān⁹⁵ filān şöyle oldu diyü söyler. İmdi ey talib-i Hâk ve talib ve⁹⁶ ‘aşıklar bilesiz ki zâhirden nice ki gîce gündüz vardır seniñde vücūduñda⁹⁷ gîce ve gündüz vardır ve⁹⁸ muqarrerdir. Meşelâ keşâfet ‘anāsırıyla vücūduñ uyğuya varması gîce mişâlinedir ki şems-i bātınıñ zâhir ü tecellî itdüğü gibi uyğudan tûri gelürsen görürsün ki sabâh olmuş ve gün toğmuş⁹⁹ vücūduñı nūrâniyyeti kaplamış ve mecmū‘ı civârında ol şemsin hükmi bu dimiş bu vecihle vücūduñ gündüz gibi rüşen olmuşoldı.

Beyt: Teniniñ eşidir¹⁰⁰ güneş çünkü canıñ karañusu ve nūrısın cihānıñ İmdi ey talib-i Hâk karındaşlar eger su’âl olunursa ki seniñ ruhuñ güneş gibi olduğı neden ma‘lūmdur¹⁰¹ su’al ma‘kūldür. Ve burhândır ki

[4a]

Bu rivāyet¹⁰² mefhūm¹⁰³ degildir. Zâhirden ve bātında bu mezkur-ı esrāra bir ferd muṭṭali‘ olmuş degildir dirsen. İmdi benim rūhum¹⁰⁴ aña cevāb oldur ki cihānda her ne kadar müşkil ve düşvār işler var ise. ‘Ulemā-i zâhir ne kadar olursa ‘ulemā-i bātınıña¹⁰⁵ vardır söylemişlerdir. Bu müşkiller¹⁰⁶ hal olmamış¹⁰⁷ ola. Şöylece bil ki ‘ulemā-i zâhir¹⁰⁸ ne kadar zâhirden müşkil mes’ele var ise¹⁰⁹ anlar anı¹¹⁰ fetḥ itdüğü gibi. ‘Ulemā-i bātin dağı ne kadar ki. Esrār-ı ilāhiyye¹¹¹ye müte‘allik ma‘naları¹¹² fi’l-cümle¹¹³ hall idüb bi-kuşūr keşf idüb her birinde¹¹⁴ dürlü dürlü libāslar ile¹¹⁵ ‘ayān

95 --- : ibn B

96 --- : şadık B

97 --- : öyle B

98 --- : bu B

99 toğmuş : doğmuş B

100 eşidir : şebidir B

101 ---: dirsen bu

102 ---: kimseniñ

103 mefhūm : mefhūmu

104 --- : şöylece ma‘lūm olsun ki B

105 ne kadar olursa ‘ulemā-i bātınıña : --- B

106 --- : cümle B

107 olmamış: olmuşdur B

108 şöylece bil ki ‘ulemā-i zâhir : hem zâhirden B

109 --- : ‘ulemā-i zâhir cümle B

110 --- anlar anı : anları B

111 Esrār-ı ilāhiyyeye : ilāhiyye-i esrāra B

112 --- : var ise anları dağı B

113 --- : anları B

114 birinde : birini B

115 libāslar ile : libāsla B

ve beyān getürmüşlerdir. Ba‘zısı müşāhede ve ba‘zısı mücāhede ile nihāyet¹¹⁶ ziyāde¹¹⁷ seyr¹¹⁸ itmüşlerdir. Bir ğayrı dildir. Pes, herkes fehmi idemez zira ki ‘ilm-i bātin müşāhiblerine Hāk celle ve ‘alā hāzretleri ‘atā eyleyüb mekşüf kalmışdır. Nihāyet anlar böyle ma‘naları keşf itmezler. Ancak hemān lāzım gelürse irşād için ‘ilmini ta‘līm iderler. Zīrā benim rūhum her şey’in hāqīqati bātinde müşāhede olmayınca zāhirde daħi anı kimse keşf idüb taqririne kādır degildir. Gerekse

[4b]

dünya sarāyında oqumadıķ kitāb kalmasun. Ol degil bil ki ‘irfāna kadem başsa yine olmaz.¹¹⁹ Mā-dām ki hāle kadem başub esrāra mutaşarrıf olmaya yine ehl¹²⁰ anı kelāmından bilür. Zīrā ki ehl-i hālīn kālī. Ehl-i kālīn kelāmına beñzemez. Ehl-i hāl görür söyler. Ehl-i kāl işidir söyler. Pes, nice kábildir ki görmemek görmek gibi ola. Nitekim buyurur. **Leyse’l- haberu ke’l-mu‘āyenetī** benim rūhum¹²¹ bu ehl-i hāl ol kimseye dirler ki. Hāzreti¹²² ‘aleyhi’s-selāmın¹²³ zāhir ve bātinına vāriş olmuşlardır. Eger dirsən anlar aña nice vāriş olurlar. Ol iki ciḥānīn güneşidir. Ve hem peygamberdir. Biz daħi diriz ki ol¹²⁴ eger olmayaydı bu kelāmı anlarıñ hāqķında buyurmazdı. **Mā men nebiyyi illā ve lehū nezīr fi’llāhi.** Ve bir yerde gene anlarıñ hāqķında buyurmadı mı ki ‘ulemā’i ümmetī ke’nbiyāi benī İsrāīl.¹²⁵ İmdi rūhum bu kelām-ı ehl-i hāl olan meşāyih hāqķında olmuş oldu. Eger buna daħi neden ma‘lūm anlarıñ hāqķında olub daħi ehl-i zāhir ki ‘ulemā’i- zāhirdir. Anlarıñ hāqķında olmaya bu kelāma yūs’eldir cevāb. Oldur ki eger anıñ zamān-ı şerīfinde hāzret-i Qur’an cem’ olub

¹¹⁶ --- : bundan şoñra B

¹¹⁷ ziyāde : ziyādesiye B

¹¹⁸ seyr : setr B

¹¹⁹ --- : ki B

¹²⁰ --- : hāl

¹²¹ Rūhum : cānım B

¹²² --- : Muḥammed B

¹²³ ‘aleyhi’s-selām : ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām B

¹²⁴ ol :--- B

¹²⁵ “Ümmetimin alimleri benī İsrail peygamberleri gibidir.” Zerkeşî, *Tezkira*, s. 167.

[5a]

Şimdiki gibi kitâblar yazılıb. Qur'ân-ı 'azîm tefsîr olub 'ulemâ'-i zâhir olmuş olaydı anlarıñ hakkında olur idi. Bu hod ma'lûmdur ki anıñ¹²⁶ ol zât-ı mükerrerimiñ zamân-ı şerîfinde bu kitâblar degil dört mezheb dañi yoğidi ma'lûm oldu ki efendimiziñ buyurduğı 'ulemâ'-i bâtın hakkında ola ki hâlâ anlar yine gîce gündüz bir ân ve bir sâ'at kelime-i tevhîdden hâlî olmayub mücâhede ve müşâhede itmekden hâlî degildir. Ve 'alâyıq-ı dünyâdan¹²⁷ el çeküb¹²⁸ cümleden fâriğü'l-bâl olmuşlardır. Zâhirlerin şer'-i Muhammediyye ile ve bâtınların vuşlat-ı Haq ile ihyâ idüb deryâ-yı hayâta garq olmuşlardır. Bu huccet saña yetmez mi ki cemî' yerler ve gökler ve 'arş ve kürsî bunlar ile kâ'imdir ve dâ'imdir. Eger bunlarıñ du'âsı olmaydı dünyâ bir sâ'at karar itmeyeydi. İmdi ey tâlib-i Haq şöyle zâhirde olan 'avâlim rûhun güneşi mişâlinedir. Zîrâ Haq celle ve 'alâ hazretleri zâhirde ve bâtında tecellî itdüğü nice fark ve nice iz'ân itsünler ki. Qalbleri ekl-i şerb ile memlû ve mâ-sivâ ile harâb ve yebâb olmuş. Ve bâtın gözleri cân 'âlemini ve cânân

[5b]

İllerini görmeden kalub. **Men kâne fi hazîhi a'mâ ve hüve fı'l-âhîrati a'mâ**¹²⁹.¹³⁰ kavli özine göre olmuş ve cîfe-i dünya ile qalbleri kelb olub kibr ü kîn ve hırş u hâsed birle zahir ü bâtınları harâb olmuşdur.

Ve bil ki kilise dîvârı gibi naqş olub zâyî' olmuşdur.

Ve nice bu mişlü kabîh şüretler ki vardır. Qalbleri anlar ile dolmuşdur

İmdi böyle olduğda rûh bâtında kendü esrârına nice muṭṭali' olur. Lâkin ol kadar var ki evrâd u ezkâr ile ve iştiğâl itmek ile azacıq teşfîh hâşıl olub bâtında rûh tecellisini müşâhede ider deyü buyurmuşlardır. Ol evrâd u ezkârıñ nûrâniyyeti sebebiyle lâbüdd ol miqdârca maḥrûm kalmaz¹³¹ dimişler. Mükerrerer gâyetle cîfe-i dünyâya garq

¹²⁶ ol zât-ı mükerrerimiñ : --- B

¹²⁷ --- : cümle B

¹²⁸ çeküb : çekmişlerdir B

¹²⁹ “ Ve burada kör adam ahrette de kördür. “ İsra 17/72.

¹³⁰ --- : ve ezalle sebîlâ B

¹³¹ kalmaz . kalmazlar B

olub ıslāhdan qalmıř ol. Ve'l-hāřıl¹³² kelām bu tecellī rūh-ı 'avāmi'n-nāsa ol zamān ma' lūm olur ki hālet nez' inde rūh bedenden mefāriqat itdūgi maħalde gūneř gibi 'urūc itse gerekdir. Evvel zamān ten gözi rūhı gūneř gibi görse gerekdir. Nitekim bu mefrūh¹³³ dinilmiřdir. Gūneř gibi görünür cān ıķınca. Nedāmet yersin ardınca bakınca. İmdi benim rūhum bu hāle geldikten řońra sākī-yi devrān cām-ı hūmāyı řunmak lāzım

[6a]

Olduķda ol bir maħaldır ki kimseden kimseye ařlā ve a'ā fā'ide olmaz. Ancaķ hemān her neye bu 'ālemdede kesb ü kār ittindińse lā-büdd anıń ile hařr olmaķ muķarerdir. Nitekim buyurulmuřdur. **E'd-dünyā mezra'atü'l-āhirati.**¹³⁴ Zīrā hālet-i nez'ide daħi hařrde gördüğün¹³⁵ görse gerekdir. İmdi er oldur ki ölmezden evvel öleńe bu menziliń hāvfindan hālāř bula. Nitekim buyurulmuřtur. **Mütü able en temütü**¹³⁶ ve yine ur'ān-ı¹³⁷ kerīmüş'-řān'da buyurulmuřdur. **Elā inne evliyā'ellāhi lā hāvfun 'aleyhim ve lā hūm yahzenūne.**^{138 139}Cümle sańa huccet ve burhāndır. Ne an ki¹⁴⁰ řadıqlara huccet lāzım degildir. Anıńçün ki bir kimesne bir ma'nāyı kendü göziyle gördüğden řońra ğayrınıń řehādetine ihtiyācı olmaz. Haķ celle ve 'alā hāzreti¹⁴¹ bu zikri itdüğüm esrārdan fi'l-cümle maħrūm eylemeye āmīn yā Rabbi'l-'ālemīn.¹⁴² 'Ařıklarıń řadıqlarıń hāllerine 'avāmiń 'aķılları iriřmek¹⁴³ muħāldır. Pes, nice iriřür ki kāmilleriń ve vāřıl-ı Hāķ olan kiřiler¹⁴⁴ buyurmuřlar ki. Her nesne ki merīdi murāda iriřdürür¹⁴⁵ ol İslām'dır. Her nesne ki tālib-i Hāķ'dan girü koya ol küfürdür.Hāķīqat-i ğaber budur. Tālib ü sālīk olan kimesneler

¹³² ve'l-hāřıl : hāřıl B

¹³³ mefrūh : müfrede B

¹³⁴ "Dünya āhiretin tarlasıdır." Sağānī, *el-Mevzuat*, s. 111.

¹³⁵ --- :mevten B

¹³⁶ "Ölmeden önce ölünüz." Aclunī ,II ,291, hadis nr.2669.

¹³⁷ --- : 'azīm

¹³⁸ "Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de." Yunus 10/62.

¹³⁹ --- : bu B

¹⁴⁰ --- : 'aşık B

¹⁴¹ hāzreti : hāzretleri B

¹⁴² yā Rabbi'l-'ālemīn : ma' in B

¹⁴³ --- : muħāl ender B

¹⁴⁴ kişiler : 'azīz

¹⁴⁵ İrişdürür : irişdürürse

[6b]

Herkesin küfri ardında **qor**.¹⁴⁶ Ve ne İslām'ı ilerü dutar.¹⁴⁷ Zîrâ bilür ki küfr ü İslâm iki hâletdir dir. Mâ-dâm ki t̄alib keşrettedir. Elbetde t̄alib kendidedir. Vaqtâ ki kendi kendiden hâlâş bula ol vaqt haq̄ikat-i imân ne idügi bilüb ve bulduqdan soñra ol kendiniñ evveliñi bu küfrdür. Bu İmândır didügi ve ikrâr itdügi sözleri haq̄dır. Tekrâr teqayyid etse belki isteyüb¹⁴⁸ bulmaya idi. İmdi 'azîzim bu arada ne remûzlar ve deqâyıq u haqâyıklar remz¹⁴⁹ olundu. Mâ-dâm ki bu esrâra müte'alliğ sır sözleri kâmillinden istimâ' itmeyesin nice q̄abildir. Kişi¹⁵⁰ kendiliginden bu kelâmları 'ayân u beyâna getüre. Hemân tek küfre haml eylemeyesin.¹⁵¹ Zîrâ bular iki cihâna şığar sözler degildir. Buña mürebbî ister ki buyurulmuşdur. **Levlâ el-murabbî lemmâ arafet rabbî**¹⁵² İmdi¹⁵³ benim 'azîzim bir kimesne ki. Kendi göñlün görümiş ola. Pes, yâ ol kimesne qaçan ola ki cānını görebile. Ve çünki cānını görmedeñ. Pes, Haq̄kı nice bile. Emmâ eger t̄alib olursañ saña bir vaqt ola ki **er-Rahmân 'alleme'l-Ḳur'ân**¹⁵⁴ 'âleminde ta'lim ideler andan soñra bi'smi'llâh.

[7a]

Bâ'sınıñ be'sinde cemâl-i bî-hurûfi saña göstereler. Ve bu seniñ mu'allimiñ ola ki buyurulmuşdur. **'Alleme bi'l-ḳalem 'alleme'l-insâne mâ lem ya'lem**¹⁵⁵ bu cümlesi seniñ q̄albiñde naqş olub ta ki göñül levḥ-i maḥfûz ola ki buyurulmuşdur.¹⁵⁶ **Bel hüve Ḳur'ân mecîd fi levḥ-i maḥfûz.**¹⁵⁷ Pes, böyle olduqda¹⁵⁸ 'ilm-i ledün 'âleminden seni haber-dâr idüb dimâğıña **طائر** vereler. Andan soñra bu sözler evvel âḫirine dimekdir. Ve ne 'ilmdir ol vaqt bilesin sen hemân Haq̄ te'âlâ'nıñ 'ilmini seniñ bildügin q̄adar zann idersin. Ol 'ilmiñ pâyânı var emmâ bu zikr itdügim

¹⁴⁶ qor : qoya B

¹⁴⁷ Dutar : tuta B

¹⁴⁸ isteyüb : İşşı B

¹⁴⁹ remz : zikr

¹⁵⁰ --- : kendi B

¹⁵¹ eylemeyesin : itmeyesin

¹⁵² "Mürebbî olmasaydı Rabbimi bilmezdim." Bu ifade, Gölpınarlı Buyruklarında Hz. Ali'nin sözü olarak geçmektedir. Bkz. Gölpınarlı 199, vr.135b.

¹⁵³ imdi : --- B

¹⁵⁴ "Rahman Kur'ânı'ı öğretti." Rahman 55/1-2

¹⁵⁵ " O insana bilmediklerini belletti." Alak 96/5.

¹⁵⁶ buyurulmuşdur : --- B

¹⁵⁷ " Hakikatte o (yalanladıkları, aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır." Büruc 21-22.

¹⁵⁸ Olduqda : olduqdan soñra B

‘ilmiñ pāyānı¹⁵⁹ yoğdır. Zīrā ki ‘ilim zātdır aña göre fikr eyle. Kendiniñ evveli ve āhiri olmadığı gibi ‘ilminiñ dağı evveli ve āhiri yoğdır. İmdi benim rūlum eger ‘aqlıñ başında var ise saña bir kelām idiñe ki¹⁶⁰ bu kelāmdan insān-ı kāmil kimdir bilesin. Hağ celle ve ‘alā hazretiniñ ‘ilminiñ evveli ve āhiri olmayacağ. Bir kimesne ki ‘ilmde rāsiğ olub Hağ te‘alā anıñ qalbinden tecellī idüb iqtizā-yı ‘ubūdiyyet mağv olub anıñ yüzünden söyleyen Hağ olduğdan soñra lāzım oldu ki. Ol kimesneniñ dağı ‘ilminiñ nihāyeti olmaya. Ol kiři mağām-ı fağra

[7b]

qadem başmışdır. Nitekim buyurulmuşdur. **İza ütimme'l-fağr hüve'llāhü**¹⁶¹ işde¹⁶² cānım küfr-i hağıqat didikleri budur. Pes, küfr olmaz mı ki seniñ Hağ cānibinden olan varlıđıñ ol ola. **Yekādü'l-fağrāne yeküne küfran**¹⁶³ budur. Bir dağı budur ki anı bir mülk tevħidinden ötürü Huseyn Manřūr raži‘ allāhü¹⁶⁴ ‘anhu bu arada itdigi **kefertü bi dini'llāhi ve'l-küfrü vācibün ledeyye ve ‘inde'l-müslimīne qabihun.**¹⁶⁵ İmdi benim sevdüğim bu devlet herkese müseyesser olmaz. Gör imdi mes'ele-i zāhir nice muğālefet gösterir. Buña mülk ta'yin itdüğü küfr hağlıñ añladuğı küfr degildir. Zīrā bu küfr-i ‘ām degildir.¹⁶⁶ Buña küfr-i hāř dirler. Bunı ehl-i sülük olmayan bilmez. Zīrā ki bunuñ kendüsi imāndır. Bil ki küfri bu esrār-ı ‘avāma ifřā itmesi küfrdür ki. Bunuñ hağğında buyurulmuşdur. **İfřā'ü li'llāhi'r-rubūbiyyete küfr**¹⁶⁷ didüğü budur. Dağı nice nice buña beñzer ma'nālardır ki. ‘Avāmından setr ider. Zīrā ki anlarıñ fehmleri bu araya ihāta idemez. Ol sebebden sağlarlar. Zīrā ‘ilmiñ bendi bozulmağ lāzım gelür ki buyurulmuşdur. **İnne mine 'l-‘ilmi keheyyi'eti'l -meknūni lā ya'lemü ille'l- u' lemā' bi'llāh**¹⁶⁸ bu ma'nīdir. ‘Azīzim ādemiñ biri birinden tefāvüti añlamağ

159 --- : fi B

160--- : saña B

161 “Fakirlik tamamlandığında Allah kalır.” Ruzbihan Bakli, *şerh-i şathiyya*, nşr. H. Corbin, Tahran, 1981, s.580.

162 işde : işte

163 “Az kalsın fakirlik küfür olayazdı.” Aclūnī, a.g.e., II, 107.

164 --- : te'ālā B

165 “Ben Allah'ın küfrettim. Küfür her ne kadar insanlara göre çirkin ise de bana göre vaciptir.”

166 Buña küfr-i hāř dirler. Bunı ehl-i sülük olmayan bilmez. Zīrā ki bunuñ kendüsi imāndır. Bil ki küfri : --- B

167 İfřā'ü li'llāhi'r-rubūbiyyete küfr : İfřā'ü sır'r-rubūbiyyete küfr B “Rububiyyetin sınırlarını ifřā etmek küfürdür.”

168 Deylemī, *el-Firdevs Bi- Me'surı'l-Hitab*, c. I, s.210, hadis nr. 802.

[8a]

bilmek iledir. İstersen bunu kelām-ı Hāḡ'dan¹⁶⁹ buyurulmuşdur. **Hel yestevī'llezīne ya'lemūne ve'llezīne lā ya'lemūne.**¹⁷⁰ İmdi bu aralar 'aḡıldan mā-verādır. 'Aḡl-ı beşer bunu ihāta itmez tā kim 'aḡl-ı kül şāhibi olmadıkça ve's-selām faşl¹⁷¹-ı 'ulemā'-i zāhir ey dost şöyle bil ki. Bu vücūddan ḡalāş bulmayub ḡilāf itmişlerdir. Ya'nī dimişlerdir ki. Mümkindir ki yoḡ var ola var yoḡ ola şol Hāḡ'dan ki¹⁷². Meşelā 'ālem yoḡidi Hāḡ celle ve 'alā murād itdi var oldu. Yine her kaçan ki ister yine yoḡ ider. Emmā ehl-i vaḡdet bunuñ üzerine olub iderlerki mümkin degildir ki. Var yoḡ ola. Yoḡ var ola. Zīrā ki var vardır. yoḡ yoḡdur. Ne yoḡ var olur ne var yoḡ olur. Emmā mümkindir var olan ma'nā bir mertebe daḡı döne. Ve bir şūretten bir şūrete vara müfredāt ve mürekkebāt olalar 'avām çün bunları görür ve işidir şanurlar ki yoḡ var oldu var yoḡ oldu. Bir ḡālden bir ḡāle dönmele anı böyle imān itmişlerdir. Anı bilmez ki ma'nālar cümle var olan cemāl ve celāl isminiñ iḡtizāsıdır. Hāḡ te'ālā anı bir ḡālden bir ḡāle götürür.

[8b]

Her nesne kemālin bulmaḡ için nihāyet her kimesne anı fehm idemez ve's-selām der-beyān-ı rūḡ-ı insānī **Faşl** Ey bu 'ālemde sālīk ve ḡālib¹⁷³ olān 'āşīḡlar şöyle bilün ki. Rūḡ-ı insānī cism iledir. Ve hem cisimde degildir. Ve biri biri ile bilelikleri vardır cismiñ. Zerrelerinden ḡiçbir zerre yoḡdır ki rūḡ zātıyla degildir. Ve anıñ ile. Ve aña muḡiḡ degildir. Ve buña böyledir. Cism kendi mekānında. Ve rūḡ kendi mekānındadır. Cism rūḡ maḡāmına irişmez. Ve rūḡ cism maḡāmında olmaz. Şol cihetden ki cism kesīfdir. Ve rūḡ ise laḡīfdir. Eger cisimden bir 'uzvı yerinden irseler. Rūḡ gene kendi maḡāmında durur. Ve kendi ḡālinde durur. Ve eger cismi pāre pāre itseñ. Rūḡa aşlā noḡşān gelmez ve zarar¹⁷⁴ gelmez ve zerrāt-ı cismānī. Rūḡ-ı insānī

¹⁶⁹ --- : ḡuş eyle ki B

¹⁷⁰ "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?... " Zümer 39/9.

¹⁷¹ faşl : --- B

¹⁷² Hāḡ'dan ki : cihetden ki B

¹⁷³ sālīk ve ḡālib : ḡālib ve sālīk B

¹⁷⁴ --- : ve ziyān

maḳāmına irişmez. Benim rūḫum rūḫ-ı cismledir. Ve cisimde degildir. Hem cismiñ içinde ve t̄aşında. Ve cism ile oluşmuş ve hem ayrı degildir. H̄ulūlī bunda gālaṭ eylediği bu nev'e 'ilmi yoğidi. Ve hem bildiği Ḥaḳ te'ālā cümle ile bilebilir. Ve cümlesinden degildir cümlesiyle olmağla cümlesinde olmamağın

[9a]

farḳı çoḳdur. Rūḫ-ı insānī luṭfıdır. Allahü te'ālā zātınıñ leṭāfetine aṣlā nisbeti yoḳdur. Pes, mevcūdātın bir nesne Allahü te'ālā'nıñ zātını daḳ itmez. Şol cihetden ki kesif laṭife irişmez ve h̄iç Allahü te'ālā'nıñ zātına ḫiçāb olmaz. Allahü te'ālā'nıñ zātı laṭif-i ḫaḳıḳdır. Ve danā-yı ḫaḳıḳdır. Ḥāşıl-ı kelām ma'nāsı budur ki buyurulmuşdur. **Ve hüve'l-laṭifü'l-ḫabir**¹⁷⁵ gelmişdir. Ve bu āyet eyle gerek idige. Ḥāzret-i¹⁷⁶ 'aleyhi's-selāma cümle maḫlūḳāt imān getüreler idi. Lākin ol sebebdan imān getürmediler ki. **Ve hüve'l-laṭifü'l-ḫabir**¹⁷⁷ ma'nāsını añlayub bilmediler. Zīrā ki su'āl itmek lāzım gelse ki. Ayā bu āyetiñ ma'nāsına ya'nī ḫaḳıḳat ma'nāsına muṭṭali'olmuş kimesne var mıdır deyü ḳorḳar mı ki bu su'āle ehl-i irşād ü meşāyihdan ḡayrılar. Bu āyātın ma'nāsın bilmeye.¹⁷⁸ Benim sevdiğim 'aḳlı olan kimesneler. Eger añlarsa.¹⁷⁹ **Ve hüve me'aküm eynemā küntüm**¹⁸⁰ āyeti anlara kifāyet ider. Ve gernī olmaz ey ḳarındaş¹⁸¹ Ḥaḳ te'ālā¹⁸² herkese ḡāyet yaḳındır. Nitekim buyurmuşdur. **Ve naḫnü eḳrabü ileyhi min ḫabli'l-verid**¹⁸³ buña beñzer ki Ḳurān'da ve eḫādişde iken çoḳtur. Nihāyet fehmi müşkindir. Ḥaḳ ḡāyet ırāḳ dururlar.

[9b]

Allāh¹⁸⁴ ma'rifetinden ve ḳurb-ı¹⁸⁵ ma'rifetinden bī-behre ve bī-naşib dururlar ki çe ṭālibleri var lākin bilmezler ki. Ḥaḳ te'ālā her yerde ḫāzır. Ve nāzırdır. Ṭalebe muḫtāc degildir. Allahü te'ālā ba'zısına yaḳın degildir. Ḥaḳ celle ve 'alā cümle ile bilebilir. Ve cümle mevcūdāt. Anıñ ḳurbında berāberdir ırāḳ ve yaḳın bizim

¹⁷⁵ "O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır." Mülk 67/14.

¹⁷⁶ --- : Muḫammed B

¹⁷⁷ "O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır." Mülk 67/14.

¹⁷⁸ --- : zīrā B

¹⁷⁹ añlarsa : añladılar ise B

¹⁸⁰ "Her nerede iseniz, O sizinle beraberdir..." Hadid 57/4.

¹⁸¹ --- : 'azizlerimB

¹⁸² --- : ḫāzretleri B

¹⁸³ "...ve biz ona şah damarından daha yakınız." Kaf 50/16.

¹⁸⁴ --- : te'ālānın B

¹⁸⁵ --- : Ḥaḳ

‘ilmimize ve cehlimize nisbet demişler ve buña kurb-ı şevākıb demişlerdir. Herkesiñ ‘aklı bu araya irişmez meger bir mürşid-i kāmiliñ eli altında ola. Yoḥsa oḡumak yazmak buña fā’ide itmez. Bunı ehl-i sülük bilür ki dersi anlar Ḥaḡ’dan okumuşlardır ve’s-selām maṭlūb-ı tevḥīd¹⁸⁶ **Faşl** tevḥīd lā ilāhe illā’llāh dimegi beyān ider. Ey mü’min¹⁸⁷ ḡarındaşlar ve uşul¹⁸⁸ içinde olan¹⁸⁹ ṭālib ḡarındaşlar.¹⁹⁰ Bu lā ilāhe illā’llāh demekden murād ne dir ‘acabā hiç bildiñ ve añladıñ mı yoḥsa hemān atañdan ve anañdan bir sözdür işitdiñ sen daḡi anlar gibi söyler gider misin ki bu maḡalde buyurulmuşdur. **İnnā vecednā ābāe’nā ‘alā ümmetin ve innā ‘alā āşārihim mühtedüne.**¹⁹¹ İmdi benim sevdiğim ve rūḡum¹⁹² bu lā ilāhe illā’llāh demekden seniñ bildügin ve añladügin gibi degildir. Kelām yerindedir nihāyet her kelāmiñ zāhiri var

[10a]

bāṭını var. Eger ehl-i zāhir iseñ zāhirini añlarsın. Yoḡ¹⁹³ eger ehl-i bāṭın iseñ bāṭınıñı añlarsın. İmdi ya bunu ne ṭarīḡ ile añlamak gerek dirseñ kulaḡ dut.¹⁹⁴ İmdi¹⁹⁵ ehl-i başiret ḡatında ne zevḡi vardır. Ve anlar ne yüzden dirler. Ve murādları nedir. İmdi ey ‘aziz cehd eyle ki. Bu lā ilāhe dimegi ardıña ḡoyub. Bu illā’llāh dimeñi ḡaḡiḡate irüşdiresin tā ki sen daḡi bu kelāmdan behremend olub zamanıñda dāru’l-emāna vāşıl olasın ki. Buyurulmuşdur. **Men deḡale kāne āminen**¹⁹⁶ ve bi yerde daḡi¹⁹⁷ **men deḡale ḡişānī emine min azābī**¹⁹⁸ ¹⁹⁹ buyurdu.²⁰⁰ Geldiñ imdi ḡünkü edebi²⁰¹ ḡoyasın. İllā’llāh saña ḡişār ola. Ol zamān benim kelāmlarım kendin ‘ayān ola ki bu kelāmdan murād bu imiş diyesin. İmdi ‘azizim ḡāşıl-ı kelām ḡünkü kibriyā’u’llāh noḡtası eḡadiyyet zātından ezel devrine baş ḡodı. Ve lā yezāl ‘ālemine ḡadem başdı.

¹⁸⁶ maṭlūb-ı tevḥīd : --- B

¹⁸⁷ --- : olan B

¹⁸⁸ --- : esmā

¹⁸⁹ olan : --- B

¹⁹⁰ ṭālib ḡarındaşlar : sālīkler B

¹⁹¹ “Hayır! «Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz» derler.” Zuhuf 43/22.

¹⁹² sevdiğim ve rūḡum: rūḡumsevdiğim B

¹⁹³ yok : --- B

¹⁹⁴ dut : ṭut B

¹⁹⁵ --- : ehl-i tevḥīd B

¹⁹⁶ “Oraya giren emniyette olur.” Ali İmran 3/97.

¹⁹⁷ --- : buyuruldu B

¹⁹⁸ “Ali b. Ebî Tālib’in velāyeti, benim kalemdir. Kim benim kaleme girerse, ateşimden/azabımdan emanda kalır.” Abdu’l Ali b. Arusi, *Nūr-us Sekaleyn Tefsiri*, c.5, s.39.

¹⁹⁹ --- : deyu B

²⁰⁰ buyurdu : --- B

²⁰¹ edebî : Lā ilāhe dimeñi ardına

Hıçbir nesne anıñla nüzül eylemedi. Tā kim şıfāt şahrāsına zāt ‘āleminiñ rahteyn aña ‘arz eyleyeler. Bu degildir el-Ecmāl ki buyurur. **Ve mā erselnāke illā rahmeten li’l-‘ālemīn**²⁰² ve²⁰³ bir dağı celāldir ki. **Ve inne ‘aleyke la‘netī ilā yevmi’d-dīn.**²⁰⁴ Zīrā ki benim ‘azīzim

[10b]

Lā ilāhe ubūdiyyet ü fıtrat ‘āleminden. Ve illā’llāh ilāhiyyet ‘ālemindendir. İmdi ‘izzet-i velāyet didikleri sālikleriñ derūnunda olur. **İnne’llāhe ħalaķa’l-ħulķa fi zulumetī** bu maħalde anıñla münacāt eyler. Andan soñra çūn illā’llāh derūnuna irişe teraķķī idüb Allāh dā’iresine gelür. Nitekim buyurur. **Şümme reşş ‘aleyhim min nūra** anıñla münacāt eyler. Lā dā’ire-i ta’ayyündür. İmdi lāzım gelen oldur ki.²⁰⁵ Ol dā’ireye ķadem urmaķdır. Ve lākin zinhār-be-zinhār benim sevdiğim sālīk²⁰⁶ ķarındaşlar. Bu araya ķanā‘at idüb müteveķķif ve sākīn olmaķ gerekdir ki. Eger sālīk olan kimesneler bu maķāmda sūkūn ve müteveķķif olursa taħķīķ ol kimesneye²⁰⁷ zanna ve şirke yüz gösterir. Ol kişi ilā’llāhdan ħaber-dār olamaz bağlanur ķalır. Ğāfil olmamaķ gerekdir ki. Şad- hezār sālīkler ve tālībler bu arada illā’llāh nef-yi dā’iresine ķadem koyub dururlar²⁰⁸. İllā’llāh gevheri tam‘ı için. Dağı anı görmedin Ĥaķ’dan ğayet ne irişdiler . Bundan soñra illā’llāh ħazretiniñ pās-bānı anları maħlūk maķāmına koyub ser-gerdān u ħayrān eyledi. Ey yār bu pās-bān-ı ħazret didüğim kimdir.

[11a]

Hıç bilür misin. İmdi benim rūħum pās-bān-ı ħazret on sekiz biñ ‘alemi ketm-i ‘ademden vücūda getüren pādişāhlar pādişahıñ ķahr-ı şıfātınıñ mazħārı olan ķavlidir. Ve elif ķadd-i lām olan İblīs’dir ki anı yol ilerūsine ķomuşlardır. Şāyed ki anıñ yolın aña uğradılar. Ol bī-çāreler nef-yi ‘āleminde hevā-perest olan kim

²⁰² “(Resūlüm!) Biz seni ālemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” Enbiya 21/107.

²⁰³ --- : birisi B

²⁰⁴ “Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır.” Hicr 15/35.

²⁰⁵ --- : sālīk olanlara B

²⁰⁶ --- : olan B

²⁰⁷ kimesneye : kişiye B

²⁰⁸ dururlar : tırurlar B

buyurulmuştur. **Efera'eyte meni't-tehaze ilahehū hevāhu.**²⁰⁹ Hemān bu ma' nī' i beyān eyler. Ey bu Hāḡ kelāmına imān getürmeyen derd-mend ne bilürsin ki. Bu lā dā'iresinde ne ḡaṡr vardır. Benim rūḡum 'ālemi bu dā'ire'-i lā da ḡayub dururlar²¹⁰. Ve nice nice yüz kerre yüz biñ cānı bī-cān alub dururlar²¹¹. Ve bu yolda cān oldur ki illa'llāha iriše. Yoḡsa ol cān ki 'ubūr vireler. İlla'llāh ile ol cān kemāl bulub. Hāḡ subḡānehu ve te'ālā ḡazretiniñ cezbese anı çeker²¹² İblīs elinden ḡalāḡ eyleyüb selāmete çıkarır. Nitekim buyurumuştur. **Ve inne cūndenā lehūmū'l-ḡālibūne.**²¹³ Aña nuḡret idici olur. **Naḡrun min Allāhi ve fetḡun ḡarīb.**²¹⁴ Aña tevfiḡ virir ol ṡālibiñ murād u maḡḡūdı ne ise Hāḡ ḡatında ḡaḡıl olub cemi' ol ṡarafıñ ḡavf u

[11b]

ḡüzninden ḡalāḡ bulur ki buyurulmuştur. **Elā inne evliyā'üllāhi lā ḡavfūn 'aleyhim ve lā hūm yaḡzenūn.**²¹⁵ İmdi ey dost ma'lūm oldı ki İblīsıñ ḡaṡtanatı kāhilleriñ içündür. Yoḡsa²¹⁶ benim rūḡum muḡliḡler ile anın ne işi vardır. Nitekim bu kelāmında buyurur. **Ellezīne hūm bi rabbihim müḡrikūne.**²¹⁷ Bu ma' nāyı bildürür. Ve muḡliḡ oldur kim İblīs 'āleminden kim buyurur. **İllā 'ibādike'l-muḡliḡine.**²¹⁸ 'İbādet bundan ḡoñra olur ki buyurulmuştur. **Ve mā 'ūmirū illā liya'būdū'llāhe muḡliḡine lehu'd-dīn.**²¹⁹ maḡāmında buluna. İmdi 'azīzim sālik ve muḡliḡlik²²⁰ ²²¹bir maḡāma ve bir devlete irüḡdürir ki nūr-ı Muhammedī ana 'arz eylerler birbirine ḡabūl idüb ikisi bir deryanıñ dūrri olur kim maḡām-ı istiḡrāḡ budur. Bu didüḡim ma' nā Rasūl-i ekrem²²² ḡazretiniñ nefsiñi²²³ bulmaḡdır. **Fe ḡad 'arafe rabbehu**²²⁴

²⁰⁹ “Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resūlüm!) ona koruyucu olabilir misin?” Furkan 25/ 44.

²¹⁰ dururlar : ṡururlar B

²¹¹ dururlar : ṡururlar B

²¹² çeker : --- B

²¹³ “Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resūlüm!) ona koruyucu olabilir misin?” Saffat 37/173.

²¹⁴ “Seveceḡiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.” Saff 61/13.

²¹⁵ “Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” Yunus 10/62.

²¹⁶ yoḡsa : yoḡsa B

²¹⁷ “Rablerine ortak tanımayanlar.” Mü'minūn 23/59.

²¹⁸ “Onun için Allah'ın ihlāḡlı kulları müstesna; onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir.” Saffat 37/128.

²¹⁹ “Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekāt vermeleri emrolunmuştur. Sağlam din de budur.” Beyyine 98/5.

²²⁰ muḡliḡlik :muḡliḡlik :B

²²¹ --- : ādemi B

²²² --- : ḡalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve selem B

budur. Benim rûḥum saña bir ḥucet²²⁵ ideyen emmā fehm idersen devlet seniñ ol budır. Eger Rasûlu'llāh 'aleyhi's-selām'ın nûrı illā'llāh nûrını qarşulamayadı şirk olurdu. Emmā bilür misin ki bu nice şirkdir. Nur-ı İlāhî Rasûlu'llāh nûrınıñ perdesinde görmekdir ki buyurur. **Ra'eytü rabbî birabbî.**²²⁶ Ve bir daḡi **rae'yütü rabbî**

[12a]

fî leyleti'l-mi' rāci fî eḥsenü şūrati.²²⁷ Emmā mübtedî mürîd Rasûlu'llāh²²⁸ perdesinden özge perde görmek olmaz. Vaḡtā kim mübtedî mürîd-i kāmîl ola ol vaḡt. Rasûlu'llāh²²⁹ nûrı ortadan ref' olur. Ve ²³⁰cihet vechî yüz gösterir.²³¹ Zirā nûr-ı Muhammed 'aleyhi's-selām mütelāşî olub maḡhūr olur Allah²³² nûrınıñ perdesi altında. Meded-i kerem ile bir hoşça fehm olunsun. Benim rûḥum sâlik ki müntehî ola bu arada iki maḡām vardır. Ol maḡāmda. Evvel lâ ilāhe illā'llāh nûrı . Muḡammed Rasûlu'llāh perdesinde anıñ gibidir ki. Ay nûrı güneş nûrı ḡatında nice ise bu daḡi iledir. İkinci maḡām oldur ki Muḡammed Rasûlu'llāh nûrı ḡatında şöyle görünür ki yıldız nûrı ay nûrunıñ ḡatında ḡirre gibi. Dirîḡ şaded dirîḡ ki bu 'avāmü'n-nās lâ ilāhe den ancak hemān bir zerre dirler. Ve işidirler ne içün dirseñiz anuñçünki. Ey 'azîz gönül ile lâ ilāhe illā'llāh demek bir özgedir. Ve lâ ilāhe illā'llāh ḡāyetine irişüb. Vāşıl olmak bir özgedir. Yabāne daḡlama ma'rifet-i Ḥaḡ demek olur. Eger daḡi ziyādece añlarsan ol devlet seniñ benim rûḥum eger lâ ilāhe illā'llāh cemāli bir zerre

[12b]

Melek-i melekûta tecellî eyleseydi. Hüdā bîçun ḡaḡkıçun cümle yirler ve gökler ve 'ālemler anda yoḡ olalardı. Ey dost şabreyle tā kim lâ ilāhe illā'llāh saña

223 --- : pākîn B

224 “ Kendini bilen Rabbini bilir.” el- Aclûnî a.g.e, II, 262.

225 --- : ve burhān B

226 “ Rabbimi, Rabbimle bildim.” Erbilî, *Tevhid Risālesi*, İstanbul, 1337, s16.

227 “ Miraç gecesinde Rabbimi en güzel şekilde gördüm.” Hz. Peygamber ‘O’nu gördüm’ deyince bununla kalp gözünü anlatmak istemiştir. ‘O’nu görmedi’ sözü ile baş gözünü kastetmiştir. Bunlardan biri batın ehli idi. İkincisi zahir ehli idi. Hz. Peygamber bu sebeple her biri ile halleri nisbetinde konuşmuştu. İmdi sır gözü ile görünce, ru'yet göz vasıtası ile vaki olmasa da bunun ne ziyanı var Hücvirî, *Hakikat bilgisi*, 1982, s. 476.

228 --- : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve selem B

229 --- : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve selem B

230 ---- : ol vaḡt anı ve B

231 gösterir : göstere B

232 --- : te'ālā celle celālühü B

daği kılavuz ola. Ol zamān göresin. Dilesinki lā ilāhe illā'llāh seniñ 'aynıñ naşibiñ olmuş ola. Sen daği bu arada gendüñü nev cehle seyredüb ve nice devlete vāşıl olmuş göresin. Ve ne cevhersin²³³ ol zamān ma'lūmuñ olub ve haberdār olasın. Mü'min nedir müslim nedir bilesin ki buyurur. **Üla'ike hümü'l-mü'minüne haqqan**²³⁴ buyurduğundur. Benim 'ömrüm mü'min bu devlet ile girdikten soñra olur. Benim rüḥum bu rumūzlar birer mevzdir ki şanmā ki herkes bu kelāmları fehm idebile. Olmaz meger²³⁵ gönül levḥ-ı guşāde olub mücellā ü musaffā ola ki nitekim buyurulmuşdur. **Ketebe fi kulūbihimü'l-i'mān.**²³⁶ Ne dimekdir bundan soñra aňlayub 'ārife bi'llāhi olasın. Ol zamān saña ma'lūm ola ki. **Men kāle lā ilāhe illā'llāh deḥale'l-cennete.**²³⁷ Dimekten murād nesnedir. Ve nedir aña göre bulub sırrına ıresin. Bu kelām ki evvelerde dir idiñ. Dimek mi imiş ve yāḥud ne imiş ki bir ādem bir kerre dimek ile cennet anıñ haqqı

[13a]

Ola. Lā ilāhe illā'llāh dimek oldur bu kelāmdan soñra ol cān cehenneme girmek değıl bilki iki 'ālemiñ pādişāhınıñ mazharı olub dünya ve 'uqbā aña ten olub. Ol kişi aña cān ola. Evvelki ie dimekten el çeke ki buyurur. **Men 'arafe'llāhü lā yeḳülü'llāhe. Kāle'llāhu mā 'arafe'llāh.** İmdi²³⁸ anı işitmedi mi ki çok²³⁹ rüḥu-ı 'azm vücūda geldi. Allāh ağaz eyledi henüz daği ideyor. Bil ki kıyāmete degin күnhüne irişmeye intehāsın bulmaya. Her nesne kim Ḥaḳ 'āleminden gelübdür mecmū' 'ālem ana tayy ola. Nitekim ki bu ḥulḳ gendi haḳıḳatlerinden gāfillerdir. Emmā haḳıḳati²⁴⁰ anlardan gāfil degildir ki buyurur. ²⁴¹**Vemā künnā 'ani'l-ḥalḳi gāfilin.**²⁴² Ve daği benim 'azizim ḫālib oldur ki bu maḥalde buyurur. **Ebede'n-nehüm fi'd-dünyā ve kulūbihim fi'l-aḫirati.** Benim dostum teḡayyin-i dünyādan soñra olur. Çünkim dünyādan naḳl eyleye 'ılme'l yeḳin anıñ muḳaddemi²⁴³ ola. Her ne kim ayinesinde

²³³ cevhersin : gevhersin B

²³⁴ "İşte onlar gerçek müminlerdir..." Enfal 8/4.

²³⁵ --- : kim ol ḫālib- fehm ide ki B

²³⁶ "İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ..." Mücadele 58/22.

²³⁷ "Kim La ilahe illā'llāh derse cennete girer." Taberānī, el-Mu'cemu'l-Evsat, c. 2, s. 56.

²³⁸ --- : ey yār B

²³⁹ çok : çün B

²⁴⁰ haḳıḳati : haḳıḳatleri B

²⁴¹ Vemā künnā 'ani'l-ḥalḳi gāfilin. Ve daği benim 'azizim ḫālib oldur ki bu maḥalde buyurur : --- B

²⁴² "Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değıliz." Mü'minin 23/17.

²⁴³ muḳaddemi : naḳdī B

görür ise ‘ayne’l yeķin haķķa’l yeķin olub her nesne anıñ ma‘lumu ola kim bu ulu ‘ālemdir. Ve yüce mertebedir ki bu aralar kāmilleriñ imānı. Ve ‘avāmiñ küfridir. Benim dostum işte bu arālardır. ‘Āşıkları perişān ve sergerdān eyleyen kim.

[13b]

bu libāsı yürütdiler. Ve dağı andan şoñra. **Men k̄āle lā ilāhe illā’llāh deħale’l-cennete maķāmına** şoñra irişür dirler. Ve ol kelām ile tefahħar eylediler. Ve şāhibi oldular. Ve ba‘de kavliken sulţān oldular ki buyurur. **Fe izā ra’eyte’l-Ĥaķķu fike ve ente fihı feşāru’l-‘abdi ĥırran fi zamāni** didügi budur. Anlar ol kelāmı keşretten ĥalāş bulduķdan şoñra didiler anuñçün. **Men k̄āle lā ilāhe illā’llāh** yerinde oldu ki haķķında **deħale’l-cennete**.²⁴⁴ Buyurdu. Yoħşa mā-dām ki keşret içinde iken idesin aña günde nice yüz biñ kerredi. Ancak liyāķatin ķadar şevāb bulub kāfirden farķ olursın. Bizim ile anlarıñ mā beynine bu kelām ayurur ve’s-selām **Faşl** ehl-i sülük ey rāh-ı Ĥaķda ehl-i sülük olan ķarındaşlar. Şöyle ma‘lüm ola ki bu ehl-i taşavvuf yolunda üç nesne ye ğayet ‘itibār iderler. Evvel cezbe. İkinci sülük. Üçüncü ‘urücdür. İmdi ey derviş cezbe ‘ibaretdir. Çekmekden. Ve sülük ‘ibaretdir. Düruşmekden ve ‘urüc ‘ibaretdir. Tecessüsten cezbe Ĥaķ te‘ālā fi‘lidir t̄alibi kendü zātına çeker. Zira ki evvel emirde kavlı yüzinden dünyāya

[14a]

Vicāhe dönmüşdür.²⁴⁵ Ĥaķ celle ve ‘alā kendi ‘ināyetinden ol kişiniñ evvel gönlünü andan döndürür. Tā kim Ĥaķ celle ve ‘alā ĥazretine yüz getüre ki buyurur. **Cezbetün min cezebāti’l-Ĥaķķı tüvāzi ‘ameli’s-şekāleyn**.²⁴⁶ Zira ki ol ki Ĥaķ tarafındandır anıñ adı cezbedir. Ve ol ki kavlı tarafındadır. Anıñ adı meydirdir ve erādetdir. Ve muħabbetdir ve ‘aşķdır. Ĥavliñ her ne ķadar meyli ve teveccühü ziyāde olsa murādı dağı ziyāde olur. Nice kim ‘alāmet görmekle ta ol maħalle irişür ki cem‘-i nesne’i görür ve bilür. Çün bu muķaddem ma‘lüm oldu. İmdi bilgil ki çok kimselere Ĥaķ celle ve ‘alā cezbe ķılır. Ve anı dostluk mertebesine irgürür ‘aşķla ekşeri ol maķāmdan teraķķi itmez. Hemān ol vāşıl olduğu maķāmda ķalır. Ve hem

²⁴⁴ --- : deyu B

²⁴⁵ dönmüşdür :tutmuşdır B

²⁴⁶ “ Allah’tan kula gelen bir cezbe insanların ve cinlerin bütün amellerinden bu kimse için daha hayırlıdır. “ *Keşfu’l Hafā*, 11-1069.

mertebesi bu dünyadan çıkar. Bunun gibi kimesneye meczûb dirlir. Ve ba'zı kimesneler vardır ki girü gendinden haberdâr olur. Ve andan sonra²⁴⁷ sülûka meşgûl olur ve temâm kıılır. Andan sonra aña cezbe'-i Hâk irüşür. Böyle kimselere sâlik meczûb dirlir. Ve ba'zı kimseler vardır kim sükün ider. Emmâ cezbe irişmez. Böyle kimselere hemân sâde sâlik dirlir. İmdi bu taqrîrce cümlesi dört kısım oldu. Biri meczûb. Ve biri

[14b]

Meczûb-ı sâlik. Ve biri daği sâlik-i meczûb dirlir.²⁴⁸ Ve Şeyh Şehâbe'd-dîn Sühreverdi.²⁴⁹ 'Avârifü'lme'ârif nâm-ı kitâbında buyurmuş ki bu dört kısımdan biri şeyh olmağığa lâyıķ olur. Ve irşâda²⁵⁰ kâdir olur. Ğayrı²⁵¹ gönül²⁵² kâğısıdır ol meczûb sâlikdir. Ol birileri²⁵³ kendü başların kıurtarır lâkin irşâda kâdir olur.²⁵⁴ Ğayrı gönül kâğısıdır ol olmaz.²⁵⁵ İmdi benim rûhum âdeme²⁵⁶ evvel²⁵⁷ lâzımdır²⁵⁸ ki bile ve ihtilâf kııla ol nasıl kimesneye²⁵⁹ mürîd olur bilmek gerek. Zira ki her birine²⁶⁰ şeyhim diyen kişi şeyh olamaz. Olur olmaz kimseye²⁶¹ irâdet getürmek olmaz meger ol âdem hayvân ola. Benim rûhum şeyh olmağ ğayet gücdür ve düşvârdır. Ziyâde yok olmağ gerek. Ve her kişi okumağ²⁶² yazmağ ile şeyh olmaz. Şeyhlik ğayrı hâldir. Anı²⁶³ ehli bilür. **Men lem yezuk lem ya'rif.** Zirâ ki bunlarıñ 'ilmi 'ilm-i ezeldir kim²⁶⁴ aña 'ilm-i ledün dirlir. Ve dilleri Süleymân dildir. İmdi Süleymâna yine Süleyman gerekdir ki birbirin dilin bile. Yoğsa benim 'azîzim şol kimesneleri dimez²⁶⁵ misin ki şeyhliği²⁶⁶ dişvalığı²⁶⁷ kendülere düzağ itmişlerdir.

²⁴⁷ girü gendinden haberdâr olur. Ve andan sonra : --- B

²⁴⁸ --- : ve bu bâbda B

²⁴⁹ --- : kâdese sırruhu'l- 'azîz B

²⁵⁰ --- : daği B

²⁵¹ ğayrı : ğayrısı B

²⁵² gönül : degil B

²⁵³ --- : degil anlar ancağ

²⁵⁴ olur : olmazlar B

²⁵⁵ ğayrı gönül kâğısıdır ol olmaz : --- B

²⁵⁶ âdeme : sâlike B

²⁵⁷ --- : emirde B

²⁵⁸ lâzımdır : lâzım olan budur B

²⁵⁹ nasıl kimesneye : aşıl şeyhe B

²⁶⁰ her birine : --- B

²⁶¹ olur olmaz kimseye : ve ol kişiye B

²⁶² Okumağ : okuyub B

²⁶³ --- : ancağ B

²⁶⁴ kim : --- B

²⁶⁵ dimez : görmez B

Anıñ ile māl-i vicāh hāşıl idüb.²⁶⁸ Hāq cell ve ‘alā²⁶⁹ cümlemizi anlarıñ şerrinden emīn eyleye²⁷⁰ ve meclisinden şaqlaya. İmdi benim rūhum çün cez be’i bildin. İbtidā

[15a]

Anı bilgil kim. Sülük-ı seyr ü seyrāña dürlü dürlüdür. Biri seyr-i ila’llāh. Ve biri seyr-i fi’llāhdır. Seyr-i ila’llāhıñ nihāyeti vardır. Ve seyr-i fi’llāhıñ nihāyeti yoktur. Ehl-i taşavvuf iderler ki. Seyr-i ila’llāh ‘ibāretdir ol nesneden kim sālīk seyr ider Hāq²⁷¹ te‘ālā ve teqaddese irişür ve andan şoñra ol seyr temām olur. Ve be‘ade seyr-i fi’llāhdır emmā seyr-i fi’llāh²⁷² ‘ibāretdir. Seyrinde şol²⁷³ qadr seyr ider ki Hāq celle ve ‘alā’ nıñ esmā’ü şıfātı ve²⁷⁴ ‘ilm ü hikmeti çoqdır. Bil ki nihāyeti yoqdır. Ve bir kişi²⁷⁵ ne qadar seyr iderse.²⁷⁶ Bir²⁷⁷ qatreden azdır.²⁷⁸ Emmā²⁷⁹ yüz deryāçe vardır. Bu maħalde ehl-i taşavvuf²⁸⁰ vaħdet iderler ki. Seyr-i ila’llāh ‘ibāretdir. Andan kim sālīk ol qadri seyr ider ki ta kim bile ki vücūd birdir. Ve ol vücūd Hāqkıñdır. Ya‘nī anıñ vücūdiyyedir ki buyurur. **Mā fi’l-vücūd sev’illāhi leyse’l-vücūd illa’llāh** . İmdi bu maqāmda seyr-i ila’llāh temām olur. Emmā seyr-i fi’llāh andan ‘ibāretdir ki dir.²⁸¹ Çünkü bildik ki vücūd birdir. Andan gayrı kimseniñ vücūdu yoqdır²⁸² dir. Emmā girü olqadr seyr ider ki. Cemī‘ eşyāniñ seyrine irişüb cevāhiri bilesin dir.²⁸³ Lākin ba‘zılar dimişlerdir ki imkān degildir ki kişi bu cümle’i bile. Zīrā ādemiñ ‘ömri azdır dir.

²⁶⁶ şeyhlikī : şeyhliği B

²⁶⁷ dişvalıķı : pişvālığı B

²⁶⁸ idüb : iderler B

²⁶⁹ --- : hāzretleri B

²⁷⁰ emīn eyleye : --- B

²⁷¹ --- : sübhānehu B

²⁷² ---: daħi B

²⁷³ --- : seyrdir ki sālīk olan ol B

²⁷⁴ --- : eflān yaqınen bilür ve görür lakin Hāq te‘ālā’nın esmā’ü şıfātı ve B

²⁷⁵ kişi : sālīk B

²⁷⁶ --- : deryādan bir qatredir B

²⁷⁷ bir : --- B

²⁷⁸ Azdır : daħi kemterdür B

²⁷⁹ --- : ol qatre daħi B

²⁸⁰ taşavvuf : --- B

²⁸¹ --- : dimişlerdir B

²⁸² --- : ol vücūd hāqkıñdır B

²⁸³ --- : zīrā ki tā ki bundan şoñra Hāq celle ve ‘alā hāzretiniñ hikmetlerine ‘aqlıñ irişüb bilesindir B

[15b]

Ve Hakk'ın hikmetleri ise çoktur dir. Lâkin yine şunlar²⁸⁴ ki hakikat 'âlemine kadem başmışlardır anlara mümkündür. Anlar bu cümle zikir olunan makâmlara irişüb seyr ü sülûk idelerdir. Zîrâ âdemiñ 'aklı ve²⁸⁵ tefâvüt üzeredir dir. Ba'zî²⁸⁶ kavî düşmüşdür ba'zısınıñ üzerinedir. İmdi işte benim rûhum anlar ki tevhid-i zâta. Ve tevhid-i sırta irişmişlerdir. Anlarıñ cevâbı budur zikir itdim. Zîrâ anlar işitmek ile ve haber almak ile söylemezler. Dir ki buyurulmuşdur. **Leyse'l -haberü ke'l-mu'âyenetü** beyt: şenâide kesbûd mânend. Dire²⁸⁷ sırr inet ey dost. Bu ma'nâda dir insânıñ terakkîsi ve 'urucî bâbındadır. İmdi bilgil kim insân çün enbiyâya taşdik itdi²⁸⁸. İmân bi'l yeğin makâmına irişdi. Ve anıñ adı mü'min oldu. Ve çün yine enbiyâya 'ibâdet câhınına²⁸⁹ taşdik idüb ziyâdeleriyle²⁹⁰ çok ibâdet itdi vücûdu ile gice ve gündüz tâ'atde ve 'ibâdetde oldu. Ve ekseri 'ömrün 'ibâdet ile geçürdi. 'İbâdet makâmına irüb²⁹¹ 292c âbid oldu. Ve eger bundan sonra vücûdu ile çok 'ibâdet idüb yüzün dünyâdan döndürüb. Ve gönülden sevgüsün çıkardı ise zühd makâmına irişüb²⁹³ adı zâhid oldu. Ve bu hâlde iken

[16a]

Eger bir ehl-i hâl bulub anıñ terbiyesi ile ma'rifet kesb eyledi ise ve Hakkı²⁹⁴ bildi ise. Bildikten sonra²⁹⁵ cevâhir-i eşyânıñ hikmetlerin kemâ hüve hakkühümâ ekledi ve bildi ise ma'rifet makâmına irişdi anıñ adı 'ârif oldu. Ve bu hâlde iken Hakk te'âlâ²⁹⁶ 297kendü muhabbetine ve ilhâmına maşşûş kaldı ise ol velâyet makâmına irdi²⁹⁸ anıñ adı velî oldu. Ve yine bu hâlde iken Hakk te'âlâ kendü kurbına ve ilhâmına

²⁸⁴ şunlar :--- B

²⁸⁵ ve :--- B

²⁸⁶ ba'zî : ba'zısı B

²⁸⁷ dire : dide B

²⁸⁸ itdi : idüb B

²⁸⁹ câhınına : canibine B

²⁹⁰ ziyâdeleriyle : ziyâdesiyle :B

²⁹¹ İrüb : irişdi B

²⁹² --- : anıñ adı B

²⁹³ --- : anıñ B

²⁹⁴ --- : añlayub B

²⁹⁵ Bildikten sonra : --- B

²⁹⁶ te'âlâ : celle ve 'alâ B

²⁹⁷ --- : hâzretleri ol sâliki B

²⁹⁸ irdi : irişdi B

maḥşūş kıldıktan şoñra²⁹⁹ mu^c cize virirdi ise ve anı peygamber kıldı ise halkı da^c vet kılmaga gönderdi ise aña nübüvvet virüb³⁰⁰ anıñ adı nebī oldı. Ve yine bu hâlde iken³⁰¹ kendü rûhuna ve mu^c cizesine ve kitâbına maḥşūş kıldı ise³⁰² maḥâm-ı risâlete irişdi.³⁰³ Anıñ adı rasûl oldı. Ve bu hâlde iken Allâhü te^c âlâ aña kudret³⁰⁴ virdi ise. Ol kimesne-i ulu'l-^cazm kıldı ise anıñ adı ulu'l-^cazm oldı. Ve³⁰⁵ bu hâlde iken Hâk te^c âlâ³⁰⁶ kudret ü³⁰⁷ şerī^c at virüb anıñ şerī^c atı cümle³⁰⁸ şer^c âyi^c i³⁰⁹ nesḥ u mensûḥ kıldı ise aña ḥâtım-i nübüvvet virirdi ol kişi maḥâm-ı ḥâtıme irişdi anıñ adı ḥâtım oldı. İmdi benim ^cazîzim³¹⁰ sâlikleriñ³¹¹ yolu ve teraḳḳisi budur. İmdi mü'min bu mertebeye teraḳḳi kılub. Ve ḥâtım toḳuz mertebe teraḳḳi kıldı eger fehm iderseñ

[16b]

Bu kelâmları saña ve ğayra pesdir. Zîrâ ki bu maḥalde ḥükmen ider³¹² sâlikleriñ teraḳḳisi toḳuz mertebeden ğayrı degildir. Ve bu toḳuz mertebe ehl-i ^cilmiñdir. Ve ehl-i taḳvaniñdır. Emmâ her kañğı ki yukarıdır. Anıñ ^cilmi ve taḳvâsı ortaḳdır. Şöyle kim hiç kimesneniñ³¹³ ^cilmî ve taḳvâsı irişmez. Meşelâ her rûhuñ bir feleke münâsebeti vardır. Her kañğı feleke kim rûḥ bedenden mefâriḳat etse. Ol feleke ^curûc ider. Meşelâ şimdi mü'miniñ rûḥu evvel ki gökdedir. Ḥâtimiñ rûḥı ^carşdır³¹⁴ bâḳisi daḡi aña göre kıyâs olûna. Ya^c nî mü'miniñ rûḥı ḳalbinden mefâriḳat itdikden³¹⁵ şoñra³¹⁶ evvelki göke varır. Ve ^câbidiñ rûḥı ikinci göke varır. Ve zâhidiñ³¹⁷ rûḥı üçüncü göke. Ve ^cârifin³¹⁸ rûḥı dördüncü göke varır. Ve veliniñ³¹⁹ rûḥı

²⁹⁹ kıldıktan şoñra : kıldı ba^c de aña B

³⁰⁰ aña nübüvvet virüb : --- B

³⁰¹ --- : ol kişi B

³⁰² --- : ve anı B

³⁰³ --- : ise B

³⁰⁴ --- : ve kuvvet B

³⁰⁵ --- : yine B

³⁰⁶ --- : ḥâzretleri aña B

³⁰⁷ --- : kuvvet virüb ve aña B

³⁰⁸ --- : andan evvel gelen peygamberleriñ B

³⁰⁹ şe^c râyi^c i : şerī^c atını B

³¹⁰ --- : işte B

³¹¹ sâlikleriñ : sâlik olanların B

³¹² ider : iderler B

³¹³ kimesneniñ : kimseniñ B

³¹⁴ ^carşdır : ^carşda B

³¹⁵ itdikden : itdikde B

³¹⁶ şoñra : --- B

³¹⁷ zâhidiñ : ^cârifin B

³¹⁸ ârifin : veliniñ B

³¹⁹ veliniñ : nebiniñ B

beşinci göke varır. Ve nebiniñ³²⁰ rûhı altıncı göke varır. Ve rasülünñ³²¹ rûhı yedinci göke varır. Ve ulu'l-^cazmiñ rûhı sekizinci³²² göke varır. Ve hâtimiñ rûhı ^carşa varır. ^cUlemâ katında bu toköz mertebe³²³ ^cata ider. Her biriniñ bir maqâmı vardır.³²⁴ Andañ³²⁵ geçmez ya^c nî³²⁶ sa^c y koşuş ile velî maqâmına irişmez. Ve velî sa^c y koşuş ile nebî maqâmına irişmez. Bâķisi dağı aña göre kıyās oluna. Zîrâ ki herkesiñ rûhı bedenden mefâriķ bulduğı vaķt her biriniñ³²⁷

[17a]

Rûhunuñ³²⁸ birer maqâmı vardır. Añda qarâr eyler. İlerü geçmez. Emmâ hükmen iderler ki . Emîniñ rûhı qalbinden mefâriķat bulduğu vaķt evvel ol³²⁹ ^{330c}ukûlî ve nüfûs-i ^culviyeye varır her qanđı ^caqla münâsebet kesb kılmışdır. Yine ol münâsebet kılduğı ^caql bu rûhı kendüye çeker ki. Benim rûhum³³¹ şefâ^cat budur. Nihâyet fehm olmaķ³³² ister. Zîrâ ki ^cukûl ü nüfûsi bunlar fi'l-cümle ^câlem ^culüyedendir. Ve her qanđı ^caql³³³ ki yücerekdir. Anıñ tahâreti dağı yücerekdir ya^c nî ziyâdedir. Her kim ki felekin³³⁴ ol birisine.³³⁵ Ya^c nî kamer-i evvel birle münâsebet kesb kılmışdır. Anıñ rûhı felek-i qamere çıkar. Ve her kimiñ felekü'l- eflâk-ı ile münâsebeti kılmışdır. Anıñ rûhı felekü'l eflâke çıkar. Bu merkeb-i fânide ħalâş bulurlar. Ve merkeb-i bâķiye sivâr olurlar. Ve ebeden la-büd anda qalurlar. Ve her kim³³⁶ bunların biriyle münâsebeti³³⁷ qalmadı ise. Felek-i qamereyn altında qaldı. Ol ħüd zâhirdir. Ħaķ te^c âlâ ħıfz eyleye. Ne^c üzü bi'llâh. Hükmen iderler ki bu toköz

³²⁰ nebîniñ : rasülünñ B

³²¹ rasülünñ : ulu'l-^cazmiñ B

³²² sekizinci : yedinci B

³²³ --- : Ħaķ te^c âlâ ħazretleri her kişiyeye qat^c itdüği mertebesine göre B

³²⁴ --- : anlar B

³²⁵ --- : ilerü B

³²⁶ --- : dimek olur ki kişi B

³²⁷ biriniñ : bir B

³²⁸ rûhunuñ : rûhun B

³²⁹ ol : --- B

³³⁰ --- : anıñ B

³³¹ --- : maqâm-ı B

³³² olmaķ : olunmaķ B

³³³ ^caql : --- B

³³⁴ felekin : felek B

³³⁵ ol birisine : evvel birle B

³³⁶ --- : de B

³³⁷ --- : kesb B

meretebe³³⁸-yi deñme kimse idrāk idemez. Emmā her kim ki bunda ‘ilm ü ṭahāret³³⁸ birle ile götürdü ise ve ziyāde itdi ise āniñ meretebesi yücedir. Emmā yine

[17b]

Ehl-i vaḥdet ider. Sālikleriñ teraḳḳīsiniñ nihāyeti yokdır dirler. Andañ ötürü ki. Adı müstefid olur. Biñ yıl ‘ömrü olsa taḥṣil ve tekrār mücāhede ve zikre meşğül olursa. Bir meretebe ye varır ki bu kez³³⁹ añı ne gördi. Ve ne bildi. Zīrā Ḥaḳ³⁴⁰ te‘ālā’nıñ ‘ilmi ve ḥikmeti. Çokdur ki. Ḥazret³⁴¹ buyurmuşdur. **Men istivā yevmen fe hüve mağbūn.**³⁴² ‘Ulema u ḥukema taḳrīr ḳıldılar. Pes, ‘urūc-ı insāniyyeniñ bu rūḥ-ı insani ḳālbden mefāriḳat eyledükde ne yere varsa gerekdir diyü³⁴³ bu maḥalde ehl-i sülūk ya‘nī ehl-i tevḥid buyurdular ki. Bu rūḥ-ı insani bir yerden gelmedike yine ol yere gide ya‘nī geldügi yere gide. Zīrā rūḥ-ı insani rūḥ eşāfidır.³⁴⁴ Ve rūḥ eşāfi³⁴⁵ bir rūḥdur ki dā‘im her bir yerde ḥāzırdır. Ve ‘ālīme muḥiṭdir. Ve eger nice nice yüz biñ kişi gelürse. Ve isti‘dād ḥāşıl ḳalursa.³⁴⁶ Rūḥ eşāfi³⁴⁷ mecmū’uñ rūḥı olur. Ve eger nice nice yüz biñ kişi ölürse. Yine rūḥ eşāfi³⁴⁸ kendü yerindedir. Herkez ne bir zerre artar ve ne eksilür. Şol güneş gibi ki. Eger nice nice biñ ādem o ki bilseler.³⁴⁹ Nice yüz biñ evler virān itseler yine ol güneşiñ görmesinden ve ḳıymasından herkez nokşān

[18a]

gelmez.³⁵⁰ Zīrā ki güneş pād-i şāh ‘ālemdir. Pād-i şāh ‘alemi felekdir. Ve rūḥ eşāfiniñ³⁵¹ mazḥārıdır. Ve rūḥ eşāfi³⁵² daḥi ‘ālem-i melekūtdur. Ve mazḥār zāt bārīdir. İmdi benim ‘azīzim çün bir ādem hemān rūḥ-ı insāniyyeye irişdi ve añıñ

³³⁸ ‘ilm ü ṭahāret : ṭahāret-i ‘ilm B

³³⁹ kez : kerre B

³⁴⁰ --- : sübhānehu B

³⁴¹ --- : ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-sellem B

³⁴² “İki günü birbirine eşit olan ziyandadır.” es-Seḥāvî, *el-Mekāsıdu’l-Hasene*, hzr. Muhammed Osman el-Hat, Beyrut-1994, s. 471.

³⁴³ --- : didiler B

³⁴⁴ eşāfidır : izāfidir B

³⁴⁵ eşāfi . izāfi B

³⁴⁶ ḳalursa : ḳılursa B

³⁴⁷ eşāfi . izāfi B

³⁴⁸ eşāfi . izāfi B

³⁴⁹ o ki bilseler : evler yapsalar B

³⁵⁰ gelmez : tertīb itmez B

³⁵¹ eşāfiniñ : izāfiniñ B

³⁵² eşāfi . izāfi B

birle münevver oldu. ‘Aklı iriřdi ‘aql oldu. Ya‘nī bāliĝ oldu. Pes, ādemiñ ‘aqlı iriřdi. ‘Ākil oldu. Vaċitdir kim ‘ilme iriře ‘ālim ola. ‘Aqlı irmeyince ‘ālim olamaz. Zīrā ‘aql řadeftir. ‘İlm cevherdir. Ćün ‘aklı³⁵³ irdi ‘ālim oldu. İmdi vaċitdir kim nūr-ı ģāřřa iresin. Ćün nūr-ı ģāřřa iriřdiñ gence vāřıl olduñ kendi kemāline iriřdiñ bu maċāmda ‘urūc-ı tamām olub meāric idersin. Eger bařıñ ol genc özine ģayub dilūni nā-maģremden řaċlar iseñ řöyle bilesin ki. Bir ģördüĝüñ bir daģı ģörmezsin. Ve ģernī fāř iderseñ olmaz. Eger bir ma‘nāyı ģördüĝin ‘ālemde iken saña dirlerse³⁵⁴ ki söyle bunı.³⁵⁵ Zinhār řaċınasın³⁵⁶ söylemeyesin³⁵⁷ ģencini elden³⁵⁸ aldurırsın. Zīrā rāzını³⁵⁹ keřf³⁶⁰ cā‘iz degildir.³⁶¹ **La tūdrike’l-cevāhirü ihvāhu’l-kilāb.**³⁶² Her nesneniñ maģalli ve řaģibi vardır öylece ma‘lūm-ı ģāzret oluna³⁶³ ey dost **Fařl** diĝer ey dost³⁶⁴ bilgil ki Ĥaċ celle

18b

Ĥaċ celle ve ‘alā³⁶⁵ bu cihān ģalkını üç ģıřm üzerine yaratdı. Ve bu üçünüñ merrāteyn³⁶⁶ ve ģalkateyn³⁶⁷ daģı üç ģıřm üzerine icād eyledi. Emmā ol ģıřmeyn ādem şekli üzerine ģerģekim yaratdı. Lākin kendü ģaċıċatlerinden ve me‘āniden³⁶⁸ ģaberdār itmeyüb ģālī oldılar. Anċün bu tã‘ifeniñ ģaċıċında Ĥur‘ān-ı mucīd ģaber virdiĝi buyurur. **Ülā‘ike ke’l-en‘āmi bel hüm ezalle**³⁶⁹ didi. İmdi ey ‘azīz³⁷⁰ ne iĉün³⁷¹ bunlarıñ ģaċıċında böyle ģaber virdi. Ve āyet-i kerīme indi. Zīrā ki **Ülā‘ike hümü’l-ĝāfilūn.**³⁷² Bunlarıñ şanıdadır. Ĥattā bir rivāyetde buyurur kāfirler ģaċıċında. Yā

³⁵³ ‘aklı : ‘akla B

³⁵⁴ dirlerse : dirse B

³⁵⁵ --- : deyu B

³⁵⁶ řaċınasın : řaċınub B

³⁵⁷ --- : zīrā B

³⁵⁸ elden : elinden B

³⁵⁹ rāzını : rāzı B

³⁶⁰ --- : itmek bir dürlü B

³⁶¹ --- : ĝafil-i mübāřir nitekim buyurulmuşdır B

³⁶² --- : zīrā ki B

³⁶³ oluna : ola B

³⁶⁴ āset : dost B

³⁶⁵ --- : ģāzretleri B

³⁶⁶ ve āteyn : merrateyn B

³⁶⁷ ģılċatın : --- B

³⁶⁸ --- : me‘ārif B

³⁶⁹ “İşte onlar ģayvanlar gibidir; hatta daha da řaċkındırlar...” Araf 7/179.

³⁷⁰ ‘azīz : birāder B

³⁷¹ ne iĉün : niĉün B

³⁷² “İşte asıl ĝafiller onlardır.” Araf 7/179.

Muhammed risāletin anlarıñ³⁷³ hakkında³⁷⁴ liyākat virmezdir. Zīrā ki gümancıdırlar³⁷⁵ Anlarıñ erādetleri seniñ nübüvvetiñden mahrūm eyleyübdür. Bunlar mütefāvüt gelübdürirler neylemek³⁷⁶ gerekdir. **Ve kezālike³⁷⁷ halekahüm ve temmet kelimetü Rabbike le emle'enne cehenneme.**³⁷⁸ Bu ma' nāyı beyān eyler. Yā Muhammed bunlara sen³⁷⁹ öğüt virme bunlarda ol ehliyyet yokdur ki imān ve³⁸⁰ haqīkat ehlerinden olalar. **Ve sevā'un 'aleyhim e'enzertehüm em lem tünzirhüm lā yū'minūn.**³⁸¹ Deyu buyurulmuşdur. Zīrā bunları cehle gaflet perdesi gönülleri gözlerin örtübdür.³⁸² Ne görsünler ve ne işitsünler dir. Emmā bir kısmı dađi bu dur ki. Bunlarda hem ādem şekli vardır hem ādem

[19a]

Sureti vardır kim anlarıñ hakkında nāzildir nitekim buyurur. **Ve lekad kerramnā benī ādeme ve hamelnā hüm fi'l- berri ve'l-bađri ve razeqnā hüm mine't-tayyibāti ve ce' alnāhüm 'alā keşirin mimmen halaqnā tafzīlā.**³⁸³ İmdi benim ' azīzim bu tafsıl ki vardır³⁸⁴ altun ve gümüş cihetinden degildir. Ma' nā³⁸⁵ cihetindedir ki anların haqīkat-i cevherleri kıymetde bileler. Nitekim ādemi zeyyin eyledi rūh-ı quds ile kim buyurur. **Ve nefehtü fihi min rūhi**³⁸⁶ didige sücüd meleke³⁸⁷ oldu. Ve her biriniñ cānın rūh-ı quds ile doldurur ki buyurur. **Ve eyyednāhu bī rūhi'l-qudsi.**³⁸⁸ İmdi ey ' azīz dünyada hod ve umūra³⁸⁹ dururlar. **Kellā bel rāne 'alā kulūbihim mā kānū**

³⁷³ anlarıñ : anlara B

³⁷⁴ hakkında : --- B

³⁷⁵ --- : zīrā ki B

³⁷⁶ neylemek : bilinmek B

³⁷⁷ Ayetin doğru şekli ve "li zalike."

³⁷⁸ "Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, «Andolsun ki cehennemini tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım..." Hud 11/119.

³⁷⁹ bunlara sen : sen bunlara B

³⁸⁰ ve : --- B

³⁸¹ "Onları uyarsan da uyarman da onlar için birdir, inanmazlar." Yasin 36/ 10.

³⁸² örtübdür : örtübdür B

³⁸³ "Biz, hakikaten insanoğlunu Şan ve Şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık." İsrā 17/70.

³⁸⁴ vardır : zikr olunur B

³⁸⁵ ma' nā : ol B

³⁸⁶ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman..." Sad 38/72.

³⁸⁷ meleke : melā'ike B

³⁸⁸ "...Ve onu, Rūhu'l-Kudūs (Cebrail) ile destekledik...." Bakara 2/87.

³⁸⁹ umūra : Őamu da B

yeksibüne. **Kellā innehüm ‘an rabbihim yevme’izin lemaḥcübüne.**³⁹⁰ Bu gün bunlar ma‘rifet hicābında oldular. Yarın kıyāmet gününde yine ru‘yetinden ve Ḥaḳḳ’ın liḳāsın görmekten maḥrūm olurlar. İkinci kısmı bu ṭā’ife bu gün ma‘rifetde ve ḥaḳīkatde olur. Yarın kıyāmetde vāṣıl-ı Ḥaḳ’da ve müṣāhede’-i cemālde olurlar ki anlar iki ‘ālemde bile cennetde dururlar ki anıñ³⁹¹ ḥaḳḳında buyurulmuştır. **İnne’l-ebrāra lefi ne‘im. Ve inne’l-füccāra lefi ceḥīm.**³⁹² Ve maḳşadı maḳāmı bu ṭā’ifeniñ ‘illiyūn ola. **Kellā inne kitābe’l ebrāri lefi ‘illiyūne. Ve mā edrāke mā ‘illiyūn. Kitābün merḳūmün.**³⁹³ Yeşhede’l-muḳarrabüne ki teḳarrab.

[19b]

Ve ma‘rifet bu ṭā’ife içindir kim buyurur. **İnna’llāhe ‘ibāden ḥaleḳahüm lemenāfi’u’n-nāsi.** Ḥāşılı bunlardır. Ḥaḳ te‘ālā hazretinde bunlarıñ maḳāmı şefā‘ātdir. Emmā üçüncü kısmı İlähiyle olurlar. **Evlüyāi taḥte ḳıbābī. Lā ya’rifehüm ḡayrı** buyurdu.³⁹⁴ ³⁹⁵Benim rüḥum bu ṭāifeniñ medḥi ḳılma gelüb bir vechle beyān olunmaḳ mümkün degildir. Zirā ki anları. Vaşf eylemekde ‘ācizdir. Ançünki bu zamane ḥaḳḳınıñ efhāmı anlarıñ medḥine taḥammül eylemez. İmdi³⁹⁶ lāzım geldige bunlarıñ medḥi³⁹⁷ remz perdesinden özge söylemek olmaz. Ve naşibi bu ḥaḳḳın ma‘rifetinden ve teşbihden ve ‘aḳıldan artıḳ nesne ile olmaz. Nitekim buyurur. **Ve mā tettebi’ ekşerihim illā ḳannen inne’z-ḳanne lā yu’nī mine’l-Ḥaḳḳı şey’en**³⁹⁸ buyurulmuştır. Dirīḡā³⁹⁹ teşbihde giriftār olmuştururuz. Ve teşbihe la‘net eyleriz. Bu ṭā’ifeniñ şemmesinden Ḳur’ān⁴⁰⁰ bu ḳadar zıkr idüb⁴⁰¹ buyurur. **Ricālün şadegü mā ‘āhedü’llāhi ‘aleyh.**⁴⁰² İmdi⁴⁰³ nişān virince⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ḳalbdır. Bu maḥalde meḡer⁴⁰⁶ te’vile

³⁹⁰ “Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O’nu görmekten) mahrum kalmışlardır.” Mutaffifin 83/15.

³⁹¹ Anıñ : anlarıñ B

³⁹² “ İyiler muhakkak cennette, kötüler de cehennemdedirler. “ İnfitar 82/13-14.

³⁹³ “Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İliyyūn’dadır. İliyyūn nedir, bilir misin? (O İliyyūn’daki kitap) İçinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır.” Mutaffifin 83/18-19-20.

³⁹⁴ buyurdu : buyurduğu B

³⁹⁵ --- : bunlardır B

³⁹⁶ imdi : bize daḡı B

³⁹⁷ medḥi : medḥini B

³⁹⁸ “Onların çoḡu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz.” Yunus 10/36.

³⁹⁹ --- : ḡod biz B

⁴⁰⁰ Kur’ān : Kur’ān-ı Kerīm B

⁴⁰¹ idüb : eyleyüb B

⁴⁰² “Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir.” Ahzab 33/23.

mālik olmayasın. Yoḥsa bu ma' nā günden ' ayāndır ki buyurulmuşdır. **İnne fi'l-ih̄tilāfi'l-leyli ve'n-nehār.**⁴⁰⁷ İlä āhira buyurulmuşdır. Bu ṭāi' feniñ ḥaḳḳında Peygamber ' aleyhi's⁴⁰⁸-selām buyururlar ki. Bunlarıñ fi' li peygamber fi' li gibidir. Lākin peygamber degildir. Ve lākin kerāmetleri vardır kim

[20a]

bizim mu' cizemiz gibidir. Ya' nī mi' rāca muvāfiḳdır deyu buyurulmuşdır.⁴⁰⁹ Ve bunlarıñ dereceleri ' ālīdir dirler kim yine buyurulmuşdır. **Mā min benī illā ve lehū nezīr fi'llāhi.**⁴¹⁰ Bu cemā' at bir ān ve bir sā' at Ḥaḳḳ'ın cemālin görmekten ḥālī degildir. Benim rūḥum bu mefhūmu gördüğün gibi dirsen ki meger maḳām-ı velāyet maḳam-ı nübüvvetden yüce midir dirsin. Bu yücelik ḳarb-ı Ḥaḳ' da siziñ bildüğünüz gibi degildir. Bu yücelik bir özgedir. Derece' -i risālet bir özgedir. Ve⁴¹¹ velāyet bir özgedir. Bu ṭāi' feniñ velāyeti ve kerāmeti ve fütūḥı ol ḥallerdir. Eger bunlar bu ḥâlde ḳalsalar ḳorḳudur⁴¹² ki Ḥaḳ' dan ırāḳ düşelerdi. Zīrā bunlara keşf ü kerāmet ve velāyet-i ḥicābdır.⁴¹³ Benim ruhum bunlar ol velī kimselerdir ki. Bunlarıñ ḥālını yine ehl-i ḥāl bilür. Zīrā bunlar nūr-ı Muḥammedī ṣaḥibleridir ki. Bunlarıñ yüzünden iş işleyen⁴¹⁴ Ḥaḳ celle ve ' alā hazretidir.⁴¹⁵ Ümmet-i Muḥammedilerdir. Ve nübüvvet ve maḳām-ı velāyet bu ikisi daḥi cümle peygamberiñdir nihāyet bunlar vārişlerdir kim beyān.⁴¹⁶ ve bu ḳadarca cür' et ve ' ayān olundu. Ve bi'llāhi' t-tevfīḳ⁴¹⁷ keşf-i aḥvālın beyān ider **Faşl**⁴¹⁸ bil ey dost eger aḥvāl rūḥuñ ḥālını bilmek murād idersen.⁴¹⁹ İmdi bir ān bu maḥalle ḳulāḳ dut.

403 --- : gel B

404 virince : vir B

405 --- : gel kim nice B

406 --- : sen B

407 "Gece ve gündüzün birbiri ardınca deḡişmesinde..." Yunus 10/6.

408 --- : ṣalātü ve's B

409 buyurulmuşdır : buyurmışlardır B

410 fi'llāhi : fi' ümmetihi B

411 --- : derece' i B

412 ḳorḳudur : ḳorḳuludur ki B

413 --- : imdi B

414 --- : yine B

415 ḥazretidir : ḥazretlerindir B

416 --- : olundu B

417 --- : faşl B

418 faşl : imdi B

419 idersen : idinürsen B

[20b]

Eger rūḥ şıfāt-ı ḥamīde ve rūḥānī birle kemā fi muttaşıf olsa. **Tehallekū bi aḥlakı'llāhi**⁴²⁰ olub. Bu maḳāmda 'ilm 'amilleri keşf olur. Ve eger şıfat-ı sem'ī keşfolsa şıfat-ı kelām ya' nī istimā' u'l- kelām Ḥaḳ sübhānehū ve te'ālā ḥıṭābı ḥāşıl ola. Ve eger şıfat-ı beşırī keşf olsa müşāhede'-i Ḥaḳ celle ve 'alā ḥāşıl ola.⁴²¹ Ve eger şıfat-ı camāl keşf olsa zevḳ u didār-ı cemāl ḥazret keşf ola. Ve eger şıfat-ı celāl keşf olsa beḳāy-ı ḥaḳīkī ḥāşıl olur. Zırā ki bir ḳula şıfat-ı ḳahriyyesi gelmeyince ḡayrı Ḥaḳ helāk olub bunda bāḳī olmaḳ⁴²² müstefid olub keşf-i zāt-ı eḫadiyyet ḥāşıl olmaz kim bu maḳām sālīkleriñ ulu maḳāmlarıdır. Ve sālīk bu maḳāma vāşıl olmayınca Ḥaḳḳ'ı ne kendüsin bilemez. Ve bu maḳāma irüb her ne deñlü sülük itse. Yine ol kimesne bir ān şerikden ḥālī degildir. Yā sālīkde şerik bulunduḳdan şoñra anūn kemālī ne olmuş oldu. Bil ki 'avāmdan ilerüce olmuş olur ve's-selām. '**Alā men i't-tebe'a'l-Hüdā.**⁴²³ Şümme hazā⁴²⁴ **Faşl** ey dost ḥazretiñ ḡölgesi yoḡıdı didikleriniñ sebebin bildirir. İmdi sebebi oldur ki.⁴²⁵ Zırā bir vechden ol bir āfitāb 'ālem-i tāb

[21a]

idige buyurulmuşdır. **Ve dā'iyen ila'llāhi bi'iznihi ve sirācen**⁴²⁶ **münīran.**⁴²⁷ Deyu buyurdı. İmdi bilürsüñ ki ḡüneşñ ḡölgesi olmaz. Ve bir cihetden daḡı anıñ ḡölgesi⁴²⁸ yoḡıdı ki kendüsi sāye düşmüş idike buyurır. **E's-sulṭanü zalle'llāhi fi'l-'arz** buyurulmuşdır. İmdi bunuñ te'vīli budur ki. Çünkim ol ḥazret ḡalḳa yüz ṭutsa āfitāb olur dige cihānı⁴²⁹ münevver iderdi. Ve ol⁴³⁰ ḥazret-i Ḥaḳ ṭarafına yüz ṭutsa ol ḥazrete sāye düşürdi. Benim rūḡum 'aşḳ olsun bu esrārı fehm idene **Faşl**⁴³¹ ey dost şöyle bil

⁴²⁰ Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın. "İnsanın Allah'ın ahlakıyla ahlaklanması, Allah'a özenmesi, O'na ortak olması ve ilahlaşması değil; kapasitesi ve gayreti oranında Allah'ın özüne yerleşirdiği hammaddeyi harekete geçirerek O'nun sıfatlarından nasiplenmesi demektir. Allah'ın ahlakıyla ahlaklanan kişiler, Hz. Peygamber'in tanımlamasıyla "görüldükleri zaman Allah' hatırlatan hayırlı kişilerdir." Ali, Akpınar, "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak." Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, 2001, s.74.

⁴²¹ ola: oldu B

⁴²² Olmaḳ :olmaḡa B

⁴²³ "Kurtuluş, hidayete uyanlarındır." Taha 20/47.

⁴²⁴ şümme hazā : --- B

⁴²⁵ ki : kim B

⁴²⁶ --- : ḳāmeran B

⁴²⁷ "Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nūr saçan bir kandil olarak (gönderdik)." Ahzab 33/46.

⁴²⁸ anıñ ḡögesi :--- B

⁴²⁹ --- : nūr luṭfuyla B

⁴³⁰ ol : --- B

⁴³¹ faşl : imdi B

ve aña ol ki bu yirmi sekiz mertebe kim yirmi sekiz hürüfdür ya'nî yirmi sekiz menzildir. İmdi yirmi sekiz menzil üzere bilinsün. Yirmi sekiz biñ 'āleme işāretidir. Ve binay-ı 'ālemiñ mübde-'i⁴³² ki haqīkat-i Muḥammediyye vāqī' olmuşdır. Mezkūr dā'ire-i cihān-nümāda derc olunmuşdır. Ve anıñ naẓar-ı vücūd dā'iresidir. Zīrā ki ba'ż 'avāmiña vardır ki zıkr olunur. Anlar dā'ire-i cihān-nümāda olmayub. Vücūd dā'iresinden zıkr olunmuşdır. Nokṭa'ı bidāyetden tā nokṭa'ı nihāyete degin bu nice biñ 'avālim seyr idüb 'ālem-i ğaybdan 'ālem-i şehādete degin. Ve 'ālem-i şehādetden

[21b]

'ālem-i berzaḥa degin. Ve 'ālem-i berzaḥdan. Beyne'd-dünyā ve'l-āḥira vāqī' olmuşdır. Vücūd dā'iresinde zıkr olunmuşdır. Nitekim buyurulmuşdır. **Fī yevmi kāne miḳdāra ḥamsine elfe senetin**⁴³³ deyu buyurduğı budur. Ve daḥi cennet ve cehennem aḥvāli beyān olub pes, zıkr olunan merkez üzere mezkūrāta sebebdır. Ve rüḥ-ı Muḥammedī bā' iş olub zuhūr eylemişdir. İmān ve küfr menşe' düşmüşdür. Ebu'l ervāḥ vāqī' olmuşdır. Beyt: Rūyuñ cemāli āyine olsa beşir olur / yāḥūd celāle āyine olsa nezir olur. El **haqīkatü'l-Muḥammediyye me'a'l-yeḳīniyyeti'l-evvel** ola ve lehü'l-esmāü'l-ḥusnā küllehā ve'l-ismü'l-'azīm. İmdi tā şuña degin ki. **Ḥaḳ te'ālā**⁴³⁴ **külli şey'in hālik ille'l-vechehu**⁴³⁵ ma'nāsı yüz gösterib. Le mine'l mülki yevmü ḥiṭābı olub.⁴³⁶ **Li'llāhi'l-vāḥidi'l-kaḥhār.**⁴³⁷ Cevābı ölünceye degin lā te' ayyün.⁴³⁸ Mertebe'-i hüviyyetdir ki ğayb-ı haqīkīdir. **Ve hüve mā fi 'ilmi'llāhi şāniyen**⁴³⁹ **māzāde** te' ayyün. Evvel ḥicāb 'azametdir ki bunda 'āqiller⁴⁴⁰ mātđır. **Ḳāle** kelimeniñ biri daḥi budur. Ve i'tibārāt-ı 'aḳliyye'-i me'ād ki mebdü'n-nihāyetde zīrā ki imān eşer-i Cemāl'dir. Ve küfr eşer-i Celāl'dir. Bu ikisi⁴⁴¹ haqīkat-i Muḥammedī ile kâ'imdir. İmdi bu haqīkatin esrārını⁴⁴² bilmek isterseñ

⁴³² mübde-'i : mübde-'idir B

⁴³³ "...miktarı (dünya senesi ile) ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar." Mearic 70/4.

⁴³⁴ --- : buyurır B

⁴³⁵ "O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır..." Kasas 28/88.

⁴³⁶ --- : vāqī' olub B

⁴³⁷ "...Kahhâr olan tek Allah'ındır. " Mü'min 40/16.

⁴³⁸ te' ayyün : te' ayyünde B

⁴³⁹ şāniyen : şabiten B

⁴⁴⁰ 'āqiller : 'aḳıllar B

⁴⁴¹ haqīkat-i Muḥammedī ile kâ'imdir. İmdi bu :--- B

⁴⁴² --- : eger yaḳinen B

[22a]

da'ire-i insāniyye'-i⁴⁴³ añlayagör. Vegerni⁴⁴⁴ olmaz. Zîrā herkesiñ fehmi degildir. Ne aña mürşid-i kāmile rast gelmemiş ola bu hod ehline ma' lümdür.⁴⁴⁵ Temmet. Hüdā bi 'avni'llāhi te'ālā . fasl ey dost. 'Āraftü rabbī bi rabbi buyurulmuşdır. İmdi bundan murād olduga ya' nî Hakkı Hâk ile bilmek olur. Ve Hakkı Hâk ile görmek olur. Zîrā görmez misin ki. **Eranî enzara** gayret eyledi **len terānî** hıtabı geldi. Ya' nî sen mi görseñ⁴⁴⁶ gerek beni. Sen seniñle göremezsın⁴⁴⁷ beni görmek isteyen beni benimle görürler demek olur. İmdi rûhum bir daği budur ki. Ümmet-i Muḥammed ḥāşıllarınıñ⁴⁴⁸ maḳāmı ve vaṭanı **fi maḳ'adi şıdḳ 'inde melikin muḳtedir**⁴⁴⁹ dir ya' nî olmuşdır. İmdi benim 'azizim Enbiyā ü Rasül-i ilāhiniñ perdesiniñ taşrasında olur.⁴⁵⁰ Ve⁴⁵¹ ümmet-i Muḥammed⁴⁵² uluları şamediyet perdesiniñ içinde olurlar. Ol ululardan işitmediñ⁴⁵³ ki rasüller Hakkıyla 'arş gölgesi altında olurlar. Ve⁴⁵⁴ Muḥammed 'aleyhi's⁴⁵⁵-selām ki ḥaşa'l ḥāşdır. Hâk te'ālā⁴⁵⁶ ḥāzretiniñ⁴⁵⁷ anıñ ümmeti⁴⁵⁸ 'arifleri Hakk'ıñ karini⁴⁵⁹ ve müşāhedesi altında olurlar. Zîrā ki benim rûhum 'azizim Ādemiñ 'aleyhi's-selām. Maḳāmı yine

[22b]

uçmaḳ oldu. Ve⁴⁶⁰ Mūsā 'aleyhi's-selām'ıñ maḳāmı Tūr tağı oldu. Ve 'İsā 'aleyhi's-selāmıñ maḳāmı dördüncü kat gök oldu. İmdi eger 'arif iseñ bu ḥaberlerden murād nedir alagör ve gerni olmaz.⁴⁶¹ Ḥadıṣ-i şerifde buyurulmuşdır ki. **Mā men nebiyyü illā ve lehü nazır fi'llāh**. Nihāyet zahirde risālet maḥāldir. Lākin anıñ risāleti

443 --- : geregi gibi B

444 --- : rûhum ḡayrı B

445 temmet. Hüdā bi 'avni'llāhi te'ālā fasl ey dost : bundan şoñra B

446 görseñ: görmek B

447 --- : zîrā B

448 ḥāşıllarınıñ : şāhibleriniñ B

449 "...güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisinde dirler. Kamer 54/54.

450 olur : olurlar B

451 ve : emmā B

452 Muḥammed : Muḥammed'in B

453 --- : kim B

454 --- : ḥāzreti B

455 aleyhi's-selām : aleyhi's-şalātü ve's-selām B

456 te'ālā : te'ālā'nın

457 ḥāzretiniñ : ḳurbında olub ve B

458 ümmeti : ümmetleriniñ B

459 karini : ḳurbeti B

460--- : Ḥāzreti B

461 --- : nitekim B

var ise. Evliya'u'llāhda daği velāyet ve kerāmeti muķarerdir. Bu ĥod ehline ma' lūmdır. Eger peyğambere Cebrā'il gelür anlara ne gelür dirseñ. Buñlara daği Ĥaķ cezbeleriniñ biñi gelür ki buyurulmuşdır. **Cezbetün min cezbāti'l-Ĥaķķı nevāzi ' ameli's-şekāleyn** buyurulmuşdır.⁴⁶² Ey ' azizim geç bu aralardan Ĥaķķ'ın divāneleriniñ zincirin debretme. **Va'llāhi yed' ü ilā dāri's-selām.**⁴⁶³ Ey dost imdi ey ' azizim zālīm daği Ĥaķ'dan temella⁴⁶⁴ eyler ki anı daği anda okuyalar . Ey āziz . **Ve minhüm muķteşid**⁴⁶⁵ buyurulmuşdır. Eger fehm iderseñ küfr didikleri ' ubüdiyyet mertebesiniñ arasındadır. Ve ĥāl didikleri aniñ ortasında olur. Zīrā ki hidāyet bir cüz' dür⁴⁶⁶ ' ubüdiyyetden. Żalālete nisbet ve żalālet daği bir cüz' dür hidāyete nisbet⁴⁶⁷ ki buyurur. **Yüzillü men yeşā'ü ve yehdī men yeşā'ü.**⁴⁶⁸ Ey ' azizler benim şeyĥim

[23a]

' azizim bir kere namaz kıldırdı niyyet vaktinde itdi. Küfr oldum ve zünnār bağlandım Allāhu Ekber didi. Namazdan fāriğ olduk da baña itdi ya fülān henüz daği ' ubüdiyyet ortasına irişmediñ. Ol görünür perdesin kim. Aniñ perdedarı **fe bi ' izzetike lağviyennehüm ecme' in**⁴⁶⁹ dir. İmdi andan saña yol virmediler. Şabr ile kim vireler. Ey dost küfürle imān her sā' atde sülük eyleyen sālīkleriñ yolunda şartdır⁴⁷⁰ ve lāzımdır. Zīrā ki nitekim sālīk kendinden ĥaberdār olmamışdır⁴⁷¹. Henüz daği bāṭın rehzenleri altında **ve lā üzillennehüm**⁴⁷² kavli üzerine herkez ĥalāş bulmayubdur. Tā sidretü'l müntehāya irişinceye degin aña yol yoktur. Emmā çün ibtidādan ve intehādan ve vücūddan ve ' ademden ve emr ve nehyden ve göklerden ve yirlerden ve ' arşdan ve ferşden ve cemī' -i mevcūdātdan geçmeyince ve'l ĥāsıl cemī' u görmegi ardında kıomayınca ĥalāş olmaz. Ve belālardan emin olmaz. İmdi ey ' aziz bir kimesne henüz bu maķāmlardan geçmemiş ola bunları nice fehm eylesün.

⁴⁶² --- : imdi B

⁴⁶³ "Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir." Yunus 10/25.

⁴⁶⁴ temellā : temennā B

⁴⁶⁵ "...kimi ortadadır..." Fatır 35/32.

⁴⁶⁶ ' ubüdiyyetden. Żalālete nisbet ve żalālet daği bir cüz' dür : ---B

⁴⁶⁷ nisbet : nisbetle B

⁴⁶⁸ "İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erıştırir." Müddessir 74/31.

⁴⁶⁹ "... Senin mutlak kudretine andolsun ki, hepsini mutlaka azdıracığım." Sad 38/82.

⁴⁷⁰ şartdır : şart B

⁴⁷¹ olmamışdır : olmuşdur

⁴⁷² "Onları mutlaka saptıracağım..." Nisa 4/119.

Emmā ol zamān ki ʿināyet-i ezeli mürīdiñ gönli miʿrācında āşikāre itmek murād etse ezel o zemīniñ şuʿāʿiña . **Nāruʿllāhiʿl-mūqade**⁴⁷³ dir. Amñ şuʿlesi

[23b]

mürīd nā-murādiñ qalbine dokunub anı beşeriyet derecesinden vād-i mülk ʿāleminden taşra götürse. Ol ʿālemde sālike maʿlūm bu olur ki. **Küllü nefsin zāʾikātüʿl-mevt.**⁴⁷⁴ Ne dimekdir kimlere hıṭābdır. Zīrā bu yoluñ ilerüsine yüz gösterir. **Küllü men ʿaleyhā fān.**⁴⁷⁵ Ol zamandır ki zāhir olur. Ve buyurır⁴⁷⁶ **yevme tübeddelüʿl arzu ğayraʿl-arzıʿllāhi qadr**⁴⁷⁷ aña degin kim fenāniñ serḥaddidir ölümün⁴⁷⁸ raḥten aña ʿarz eylerler. Anı kaṭʿ eyleyüb bī-iḥtiyār tedricle keser ki bu ḥadīsiñ sırrı aña rüşen olur. **Men erāde en yenzura ilā meyyitin yemşi ʿaleyhā vechiʿl-arzı feʿl-yenzur ilā kuḥāfe**⁴⁷⁹ kavli üzerine. İmdi ol nesne ki kişiniñ kendi tarafındandır ol ölüdür. Ve ol nesne ki Ḥaḳ tarafındandır. Ol diridir. **Men māte feḳad kāme kıyāmetühü.**⁴⁸⁰ Bundan soñra der kim aña kıyāmet aḥvālin ʿarz eylerler. Bundan soñra mürīdiñ tevḥidiniñ ibtidāsı zāhir olur. Mürīdi ol zamān ğayr dāʾiresinden taşra çekerler ve çıkarırlar. **Ve mineʿn-nāsi men yeḳülü āmennā biʿllāhi ve biʿl-yevmiʿl-āḥiri**⁴⁸¹ buyurulduğı sırrında olur. Bundan soñra mürīdiñ adı intehā cerīdesine niyyet⁴⁸² olur. **Ve biʿl-āḥirati hüm yūḳnūne**⁴⁸³ olur. Zīrā ki

[24 b]

Benim rūḥum bu aralardan ki dinledi bu ḥāli yine ehl- i ḥāl bilür.⁴⁸⁴ Añları⁴⁸⁵ yoḥsa ğayrılarıñ ʿāḳlı bu arayı iḥāṭa etmek maḥal ender maḥaldır. Allāhü teʿālā⁴⁸⁶

473 “Allah'ın, tutuşturulmuş, ateşidir.” Hümeze 109/6.

474 “Her canlı, ölümü tadar.” Enbiya 21/35.

475 “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.” Rahman 55/26.

476 --- : kim B

477 “Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği, (insanlar) bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün (Allah bütün zalimlerin cezasını verecektir).” İbrahim 14/48.

478 ölümün : ölümün B

479 "Her kim yeryüzünde yürüyen bir ölüye bakmak isterse Ebu Bekir'e baksın" Mevlânâ Halid Bağdâdî, *Hâlidîyye Risâlesi*, A. Suat Demirtaş (Çev.), Semerkend Yayınları, İstanbul, 2016, s.70.

480 “Kim ölürse, kıyametini kopmuş demektir.” Aclūnî, a.g.e., II, 279.

481 “İnsanlardan bazıları da vardır ki, «Allah'a ve ahiret gününe inandık» derler.” Bakara 2/8.

482 niyyet olur : şābit iderler B

483 “...ve ahiret gününe inandık. derler.” Bakara 2/8.

484 bilür : añlar B

485 añları : --- B

486 --- : ḥāzretleri B

ṭālib⁴⁸⁷ olanlara müyesser eyleye deyu ḥayr du‘ā’ için⁴⁸⁸ zikr olundu. **Faşl**⁴⁸⁹ ey dost sālik kelime-i tevḥīd ki. Lā ilāhe illā’llāh sırrın nefiden ve işbātdan ḥaberdār olduğu zamān ki. **Fezḳurūnī ezḳurkūm.**⁴⁹⁰ Vücūdunda nihāyetsiz olur.⁴⁹¹ Ve ol vaḳitde zikr-i ḥarf ve şavt libāsından ṭaşra çıkar. Ve nur-ı ilāhī⁴⁹² tecellisinden. **Küllü şey’in hālikūn illā vechehū.**⁴⁹³ Ḥāşşaşiyyeti āşikāre olur. Ve rūḥuñ zikri kendi zākirliğiyle **üzḳurkūm**⁴⁹⁴ vücūdunda nihāyet sırr-ı baḥrinde müstağraḳ olur ve müstehlik olur. Pes, **Üzḳurkūm**⁴⁹⁵ vücūdı ve rūḥuñ zākirliğinde ḳā’im maḳāmı olub yerindedir. Bu maḥalde zikr zākir ve mezkūr bir olur. Ol vaḳt şirksiz zikr el virür ve hem sırr. **Şehide’llāhü ennehū lā ilāhe illā’llāhū.**⁴⁹⁶ Bunda zāhir olub ma‘lūm olur. Ḥuseyn Mansūr. Ve hem⁴⁹⁷ Yūsuf Ḥuseyn Lādikī buyurdu. Mā ḳāle’llāhü illā’llāh bunuñ ma‘nāsı bu maḥalde mefhūm olub. Ve bu kelimeniñ fażileti ma‘lūm ve muḥaḳḳaḳ olur ‘ārifü bi’llāhi ḳatında vegernī olmaz. **Felemmā cenne ‘aleyhi el-leylü ra’ā kevkeben ḳāle hazā rabbī.**⁴⁹⁸ Ve çün

[25a]

göñül āyinesi göñül miḳdārı şafā bulmuşdı. Nūr-ı Ḥaḳḳ yine göñül miḳdārı müşāhede oldu. Ve çün ḳalbin āyinesi ṭabīatı renginden temām ḥalāş buldu āyine şüretinde müşāhede olduga buyurur. **Felemmā ra’ā’l-ḳameru bāziḡan ḳāle hazā rabbī.**⁴⁹⁹ Ve çün āyine temām mertebe’i kemāl-i şifāta irdi güneş şüretinde müşāhede olduga buyurur. **Fe lemmā ra’ā’ş-şemsi bāziḡaten ḳāle hazā rabbī hazā ekberu.**⁵⁰⁰ Ve ḥaḳīḳatde evvelki Ḥalīl⁵⁰¹ ‘aleyhi’s-selām⁵⁰² cānınıñ nazārına müşāhede

487 --- : ve sālik B

488 --- : bu ḳadarca B

489 faşl : --- B

490 “Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım.” Bakara 2/152.

491 vücūdunda nihāyetsiz olur : ---B

492 ḥarf ve şavt libāsından ṭaşra çıkar. Ve nur-ı ilāhī : --- B

493 “O’nun zātından başka her şey yok olacaktır.” Kasas 28/88.

494 Bakara 2/152.

495 Bakara 2/152.

496 “Allah, adaleti ayakta tutarak şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilāh yoktur.” Ali İmran 3/18.

497 ve hem : bin B

498 “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi.” En‘am 3/76.

499 “Ay’ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi.” En‘am 3/77.

500 “Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi.” En‘am 3/78.

501 Ḥalīl : Ḥalīlu’r-raḥman B

oldı şafâsı rubûbiyyet envârınıñ pertevi ‘aksi idi gönül âyinesinde zâhir oldı. Ve lâkin hicâb-ı rûhânî ve qalbî ardından idi telvîn-i kâmetde idi. Ğarrâ iderdı. Ve ol iderdigim buyurur. **Lâ ühıbbü'l- âfilîn.**⁵⁰³ Ey dost şöyle bil kim ol tarafından ki cevher evvel kim feyz kabûl kıılır. Anıñ adı velâyetdir. Ve bu tarafından kim ol olduğı cevher-i halka virir. Anıñ adı nübüvvetdir. İmdi bu taqdirce velâyet nübüvvet oldı nübüvvet-i velâyet oldı. Bu ikisi şıfât-ı Muhammeddir. İmdi ey dost cevher-i evveliñ iki yüzü vardır bir kimesne ol iki tarafına mazhar gerekdir. Zîrâ ki ol tarafı kim adı nübüvvetdir.

[25b]

Aña hâtemü enbiyâ⁵⁰⁴ dirler. Ve ol tarafına kim adı velâyetdir aña şâhib-i zamân dirler şöyle ma‘lûm⁵⁰⁵ oluna⁵⁰⁶. **Faşl**⁵⁰⁷ ey dost iki maqâm vardır. Birine qurb-i ferâ’iz . Ve birine qurb-ı nevâfil dirler. Birinde kul⁵⁰⁸ Hâk ile olur. Ol zamân kim kul Hâk ile olur muqayyedlikden ıtlâka⁵⁰⁹ varır. Ve ol zamân ki Hâk-ı kavlı. İle ola ıtlâkdan muqayyedlige varır.⁵¹⁰ Zîrâ cemi‘⁵¹¹ nesne her kânde varsa anıñ hükümünü alır. Muılaq insâna varub insân hükmen aldudğı gibi. Ve bu ‘âlemde ‘âşık ma‘şuk ikilikten mümtâz olub. ‘Âlemi ehadıyyete rücü‘ eyler. Ol vaqt tâ‘atleri müctemi‘ olur. Açıklar yapılır. Sökükler derilür nür nür içinde örtülür. Aşikâreler âşikârelikden gizlenür. Ya‘nî vahdiyyet maqâmı ki nürdür. Ehadıyyet maqâmı ki andan ender anda mesfûr⁵¹² olur. Ol vaqt ‘âlem-i ğayb sâliklerinden bir şadâ işidilür ki bilün ve kâh oluñ ki. Bu gün Allah’ dan özge dünya sırrında bātıldır delilindir.⁵¹³ Bu hitâbı yarın kıyâmetde⁵¹⁴ maıucublara olsa gerekdir. Hâk te‘âlâ hıfz

⁵⁰² ‘aleyhi’s-selâm : ‘aleyhi’s-şalâtü ve’s-selâm B

⁵⁰³ “ Ben batanları sevmem.” En’ am 3/76.

⁵⁰⁴ hâtemü enbiyâ : hâtemü’l- enbiyâ B

⁵⁰⁵ --- : ‘izzet B

⁵⁰⁶ oluna : ola B

⁵⁰⁷ faşl : --- B

⁵⁰⁸ --- : olan B

⁵⁰⁹ ıtlâka : ‘âlem-i ıtlâka B

⁵¹⁰ ve ol zamân ki Hâk-ı kavlı. İle ola ıtlâkdan muqayyedlige varır : --- B

⁵¹¹ cemi‘ : mecmu‘ B

⁵¹² mesfûr : mestür B

⁵¹³ delilindir : delilîñ nedir dirseñ yarın B

⁵¹⁴ kıyâmetde : kıyâmet gününde B

eyleye āmin.⁵¹⁵ **Faşl** ey dost cān tenden. Ve ten cāndan ötürü degildir. Lākin kimseye cānı görmege

[26a]

düstür yokdur. Zīrā ki cānı nefsiz görmek maḥaldır. Eger cānı nefsiz görmek kâbil⁵¹⁶ olaydı. Biz bu ‘āleme⁵¹⁷ gelmek ihtiyāc olmazdı. Ol ‘ālem ki ‘ālem-i ervāḥdır andan görüldü. Pes, ma‘lūm olduga. Bu ‘ālem-i beşeriyete gelmekden murād cānı görmek imiş kim anı görmez göz. İllā beden sebebiyle tā kim ervāḥ ol ‘ālemden sefer eyleyüb ‘aql geldin nefs gele. Nefs geldin eflāka ve andan şoñra nücūma. Ve andan ‘anāşıra. Andan cemāda. Andan bedene. Andan ḥayvāna. Andan insāna gelüb. Andan sülūk ile ‘aqla vāşıl olub. Ve ‘aql sebebiyle evvel sefer idüb. Geldügi ‘ālemden ḥāşıl itdügi ḥicāblarıñ yetmiş biñ nurānī ve zūlmāni ki kablamişdır. Ya‘nī ki var idüb bu ḥicābları bu seferde taḥşil itmiş idüb. Ol ‘aql sırrı mayasıyla sülūk tātiyāt idüb. Terbiyyet-i mürşid ile bir bir raf‘ eyleyüb. Evliyaya irişüb. Bedene daḥi rūḥ keyfiyyetin virüb mā-sivā ki mezkūr olān ḥicāblar ı raf‘ idüb. Ḥaḫ gözü ile Ḥaḫkı kendüde görür. Ve ḥayāt-ı cāvidānı bulub. Olmazdan evvel olub kimyā şarf olduğdan şoñra cān tenden ve ten cāndan mestūr olmayub.

[26b]

Tā kim sülūk tām ola. Ve bir daḥi budur ki. Cān bir āyine meşabesinde. İki cānibi muşaffā ve mücellā ola. Ol iki cānibi muşaffā ve mücellā olan āyine ye nazar etseñ herkez anda şüret görünmez idi. Lāzım geldiği anıñ bir cānibine bir kisfe⁵¹⁸ nesne ola ki. Aña ḥā’il olub nazar olunduğda andan şüret mün‘akis ola. Pes, rūḥ insānı ol perdede mücellā āyine gibidir ki hiç bir kişiniñ süreti anda görünmez. İmdi Ḥaḫ celle ve ‘alā ḥazreti⁵¹⁹ beden-i insānı dört terkibden cem‘ idüb. Kudret eliyle karḫ-ı şabāḥ taḥmīr eyledi. Tamām olduğda⁵²⁰ ve nüfiḥa rūḥ eyledi. Beden-i rūḥ ol mir‘ātiñ ardında⁵²¹ ‘ayn-ı kisfe⁵²² nesne gibi olub. şüver-i a‘māl⁵²³ rūḥdan görünüb

⁵¹⁵ --- : bi ḥürmeti seyyide'l- mürselin faşl imdi B

⁵¹⁶ kâbil : mümkün B

⁵¹⁷ --- : şehādete B

⁵¹⁸ kisfe : keşf-i B

⁵¹⁹ ḥazreti : ḥazreteri B

⁵²⁰ olduğda : olduğdan şoñra B

⁵²¹ ardında : ardındaki B

⁵²² ‘ayn-ı kisfe : keşif B

zuhūr itdi. İmdi fi'l mişāl beden-i rūḥ elde olub. Ve rūḥuñ bir cānibi beden olduḡu gibi. Bir yüzü daḡi cānib-i Ḥaḡḡa oldu. Beden cānibi ḡāyet zulmet olub. Lezzet-i şüret ḡalebe itmegın ḡazret cānibin maḡcüb eyledi. Bu maḡāilde imdi lāzım geldige. Allāḡu te'ālā enbiyāyı ve evliyāyı irsāl eyledüḡi rūḥuñ Ḥaḡḡdan cānibinden ve ten cānibinden olunan ḡicābları⁵²⁴ sülük idüb. Ḳaçan ki āyine'-i rūḡda pertev-i Raḡman zuhūr eyleye. Ve ol āyinede vecdü'llāḡ āşikare

[27a]

müşāhede ola. Tā kim ol zamān ayineniñ ḡükmü def'-i sūret-i Raḡmān⁵²⁵ 'ayān olub. Şadā⁵²⁶ ene'l Ḥaḡḡ Mañşūr veş aḡāz ide. Tā kim kendülüḡinden aşlā eşer ḡalmaya ki. Bu maḡāilde kendi zāt-ı āyine'-i Raḡmān olub aḡyār elinden ḡalāş olub maḡşūd ile gire Allāḡümme yessir lenā. **Ve mā ḡaleḡati'l-cinnü ve'l-insü illā liya' büdüne.**⁵²⁷ İmdi benim cānım behā'im ve sibā' ve şeyāḡin şıfatlar kim inşānda vaz' olunmuşdur. Şol sebebden ki bunda bu şıfatlar ile ḡalāşa gelüb rūḡa merkeb olmaḡa ḡābil ola. Rūḡ daḡi bu fenā menziline merkeb üzerinde ma'rifetu'llāḡ himāyesin ve muḡabbetu'llāḡ 'anḡāsın āşikāre itmeḡe ḡaşd eyleye. Tā kim bu diyār-ı ḡurbetden ol diyāra etse teşrif⁵²⁸ **Üdḡulü ḡā bi'selām āminine ve ta'zīm**⁵²⁹ **selāmün ḡavlen min rabbi'r-raḡīm**⁵³⁰ lāyık ola.⁵³¹ 'Azizim bu maḡāmı cennet ile ta'bir iderler. Ve ol kimesneniñ ki bir ma'rifetde naşibi olmaya. Anıñ din-i tariḡinde 'azim ḡatrı vardır. Ve rāḡ-ı imān andan meşūrdur. Allāḡu te'ālā ḡıfz eyleye ki maḡām eşkalde olub ḡalmış olur temmet hazā. **Faşl**⁵³² ⁵³³ey dost ḡalib iki kısım üzerinedir. Ve ḡalib daḡi anlardır ki kendü ḡaḡiḡatin isterler. Ve maḡlūb anlardır ki ḡaḡiḡat

[27b]

anları ister ki. Bunlar ile ins duta. Bunlarıñ pişvāsı İbrāḡim Ḥalildir. Ve Mūsā kelimedir. İmdi benim rūḡum şıfātın işitdiñ. Ve Ḳur'an-ı mucidden daḡi işit. **Lemmā**

523 --- : cümle B

524 --- :cümlemiz B

525 def'-i sūret-i Raḡmān: raf' 1 olub şüret-i raḡmān B

526 şadā : --- B

527 "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zariyat 51/56.

528 --- : idüb B

529 "Oraya emniyet ve selāmetle girin" Hicr 15/46.

530 "Onlara merhametli Rabb'in söylediḡi selam vardır." Yasin 36/58.

531 --- : imdi B

532 temmet hazā Faşl : --- B

533 --- : imdi B

cā'e Mūsā⁵³⁴ didi. Pes, bundan taleb añladıga **Ve't-tehaze'llāhe İbrāhime halīlen**⁵³⁵ buyurdu. İmdi ey aziz bunuñ talebine faķır dirler ki evveli faķırdır. **El-faķru faķrı**⁵³⁶ dir. İştılāhda buña menzil-i fenā dirler. Ve āhıri oldur ki. **İzā temme'l-faķru fehüva'llāh**⁵³⁷ dır. İmdi taleb-i faķr olmuş oldu. Mañlūblar cemā'atiniñ sürüru Muhammedü'l Muşafā 'aleyhi's-selāmdır ki. Ve aña tābi' olan ümmetleridir ki bu āyet-i kerīme hükümünce. **Yühıbbühüm ve yühıbbühü**⁵³⁸ buyurulmuştur. Hazretiñ vücüd-ı şerifi aşl olmuşdur ki Mūsā 'aleyhi's-selām'a **cā'e**⁵³⁹ dinildi. Ve Muhammed 'aleyhi's-selām'a **esrā**⁵⁴⁰ dinildi. İmdi benim rühüm geldi demek ile götürdü dimeniñ farkı çokdur. Ve tefāvütü vardır. Ey dost taleb-i mücellā beyān itdügü. Emmā haķıķati olduga. Yetmiş iki milletiñ mezhebleri kim ma' lūmdır anı bilmek gerekdir. Tā kim Haķķ'a giden yollar tālibiñ gözüne bir görine. Ve eger fark bulursa ve fark iderse. Fārūķ olur. Taleb olmaz. Bunu fark eylemek

[28a]

tālibiñ yoluna hicāb olur. Maķşūd-ı tālibiñ mezhebden oldur ki. Hiç bir mezhebi ihtiyār eylemeye ki. Ol mezheb anı mañlūba ulaşdura. Zırā ki taleb-i ibtidā hālde 'ādeti terk eylemekden özge mezheb yoķdur. Ey 'aziz tālibe āhir bir hālet el vire ki bir mezhebden ğayrı mezheb ihtiyār itmeye.⁵⁴¹ Yā ol kańı mezhebdir. Dirseñ ol budur ki hazret 'aleyhi's-selām'a sordular ki. Kańı mezhebden siniz.⁵⁴² **Ene 'alā mezheb-i Rabbī** buyurdu. Zırā her mezheb kim vardır. Tālibe ol mürşid olub eyü gerek kim aña ol mürşid olur. Anıñ ile elbette ve elbette⁵⁴³ bir yere irüşür. Ya' ni⁵⁴⁴ anı irişdirir. Ve ol anıñ piri yerindedir. Emmā ey 'aziz tarıķat ulularınıñ mürşid-i Haķ celle ve 'alā der ki. Haķ mezhebi üzerine olub mañlaş olalar. Muhteliť olmayalar. Zırā ihtilāť tevaķķufdır. İhlāş hōd tālibe şartdır. Nitekim hadiş-i şerifde buyurulmuştur. **Men eñlaşa 'llāhi erba'ine şabāhan .Zeherat yenābi' u'l-ħikmete min**

⁵³⁴ "Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tür'a) gelip de..." Araf 7/43.

⁵³⁵ "Allah İbrahim'i dost edinmiştir." Nisa 4/125.

⁵³⁶ "Fakirlik övüncümdür." Aclūni, a.g.e., II, 87.

⁵³⁷ "Fakirlik tamamlandığında Allah kalır." Bkz. Dipnot. 157.

⁵³⁸ " Allah, sevdiği ve kendisini seven..." Maide 5/54.

⁵³⁹ "geldi..." Araf 7/143.

⁵⁴⁰ "yürüttü..." İsra 17/1.

⁵⁴¹ itmeye : eylemeye B

⁵⁴² --- : ol hazret B

⁵⁴³ --- : ol B

⁵⁴⁴ --- : ol B

kalbihi ‘alā lisānihi.⁵⁴⁵ İmdi mü’min ve muhlisleriñ muhtelif mezhebden. İrağ oldukları gibi taleb daği İrağ gerekdir. **Teħallekū bi aħlākı’llāhi**⁵⁴⁶ bunuñ şahididir.⁵⁴⁷

[28b]

ey dost gözün aç hilāf añlama. Herkesiñ fehmī bu araya irişmez. Zīrā buña mezheb-i ma‘nevī didüğümüz t̄alib-i Hakk’a irişdirir. İse aña selām dirler. Ve eger irişdirmez ise. Ol mezheb mürīdi ğafletde ğor ise. Uyarmaz ise⁵⁴⁸ ‘aşıklar ve şādıklar ve t̄alibler katında ol mezheb küfrden yaramazdır ve’s-selām. Didikleri Hakk yol ululariñ katında oldur ki.⁵⁴⁹ Bu mezāhib olmaz bir hoş aña buña mezheb-i ma‘nevī dirler. Bu erenler mezhebidir. Hilāf añlama Zīrā ki t̄alibe lāzım olan oldur kim Hakkı cihetde. Dünyāda ve āhiretde ve cennette de istemeye. Zīrā t̄alibiñ Hakkā giden yolu yine kendüniñ bātınıñda dir ki buyurur. **Ve fi enfüsiküm efelā t̄übşirüne**⁵⁵⁰ ğaber virir. Ey ‘azīz ne ğadar mevcūdāt kim vardır Hakk yoluna giden t̄alibleriñ gönlüne taleb ider. Hakkā giden yol t̄alibleriñ gönlünden ğayrı yerde olmaz ki buyurulmuşdur. **Ķalbū’l mü’mini beytu’llāhi**⁵⁵¹ ğazreti Dāvud ‘aleyhi’s-selām . İtdi ilāhisini ğande taleb ideyen. Pes, buyuruldu ki **ene ‘inde ‘abde’l-münkesira Ķulubihümü’l-liecli.** Bir ğün Bayezid-i evvel ğālinde itdi. İlāhisini bulmağ ve saña yol iletmek nice olur didi. İtdigim

[29a]

irfa‘ mine’t-tariki ve ğad vesalet. Zīrā aña t̄alib ki maṭlūba irişe taleb itmek āniñ yolunuñ ğicābı olmuş olur. Ol vağt talebi terk itmek aña vāşıl olur. Taleb didüğüm ‘ubdiyyet degildir. Bir hoşça fehm olunsun bu benim sözlerimi ol vağt fark idersin ki. Sen kendü kendüñden taşra gelesin ol zamān bilürsin yola varmağ nice. İrağlık yağınlık ve küfr imān yanıñda bir olub. Bil ki kendi kendüni isteyüb bulmayasın. Ķande kim küfr imān. Zīrā ki bunda t̄alib mağv-ı vücūd eyler fenā ender fenā olub. Varlığdan eşer ğalmaz. Fī’l-cümle mağv olub başı gice ve ğündüz ka‘ be

⁵⁴⁵ Kudâi, *Müsnedü’s-Şihâb*, I, es-Selefi nşr. Beyrut, 1405, s. 285 .

⁵⁴⁶ “Allah’ın ahlakı ile ahlaklanınız.” Bkz. Dipnot. 416.

⁵⁴⁷ --- : imdi B

⁵⁴⁸ uyarmaz ise: uyğudan uyanamaz B

⁵⁴⁹ --- : taleb-i Hakk’a irişdire ve küfr didikleri oldur ki talb-i Hakk’dan men‘ eyleyüb ğirü ğoya ve mağbün u mağrüm eyleye ‘ayāzen bi’llāhi te‘ālā imdi B

⁵⁵⁰ “Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?” Zariyat 51/21.

⁵⁵¹ --- : bir ğün B

eşiginde secdeden kalkmaz. Ve bundan mā-verā'sı kalakalmaz. Ey zāhid sen şanursın⁵⁵² kim Hāḡ te'ālānıñ vuşlat-ı yolu yirde ve yāḡūd gökde ola ḡayr degildir. Evvelā işit imdi gör ne buyurmuşdır. **Kāle'llāhü te'ālā ve fi enfüsiküm efelā tübşirüne**⁵⁵³ delil-i ḡadimdir. İmdi bile sen ki Hāḡ teā' lā gönüllerde olur bilesin. Ve her ne kim uçmaḡda vardır. Anlarıñ bāḡını seniñ bāḡınıñda yer edüb durur. Ve her ne kim 'ālemi lāhütde

[29b]

vardır. Anıñ 'aksi seniñ cānıñda āşikāre eyleyüb durur. Ve sen bunu bilmez misin ki. Benim rūḡum 'āşıklar ve şādıklar bu arada ne cilveler itmişlerdir. İmdi ey sālīk ḡarındaş sen daḡi şabr eyle ve ḡatlan in-şāa'llāh te'ālā bir zamān gele kim sülük idüb temeşşül 'ālemın görsin. Andan bilesin ki bu beyān itdüğüm maḡal ne maḡaldır ve nesnedir. İşit imdi gör kim bu arada ne cevāb iderim bu 'ālem-i aḡiret ve 'ālem-i meleküt ki vardır. Cümle bunlar temeşşül üzere bendedir. Benim rūḡum temeşşül üzerine muḡḡali' olmak cüz'-i nesne degildir. İmdi luḡf eyle lafz olub bilürüm āḡir çok yerde işitmişsin lākin bir şemmesin daḡi bu yüzü ḡaradan işit gör ne buyurur ve ne yüzdendir⁵⁵⁴. **Men erāde en yenzura ilā meyyiti yemşī 'alā vechi'l-'arzi fe'l-yenzur ilā ibni feḡāka**⁵⁵⁵ mevtiñ beyānında bu ḡadışi rivayet ider ki. İder her kimiñ kim bir ölümü yoḡdur. Ve diriligi yoḡdur. İmdi ölürsen bari bir ölümü ol ki bu ḡaḡiḡi ölüm degildir. Ya ne dir dirsen bu ölüm fenā ender fenā dirler. Hiç biliyor musun ki ne dirim ve ne söylerim. Anı dirmeḡe ḡünkü sen olasın sen seniñ ile ölürsün. ḡayrılarıyla olmazsın. Zīrā aña

[30a]

'azizim benim ḡatımda ölüm oldur ki. Ol ölen kimesne ma'şuḡdan özge ola. Eli aña ırmeye. ḡamer evvelde ḡala. Uşta rūḡum yaramaz ölüm budur. Emmā ol kimse kim ma'şuḡdan ola ol kimesne ma'şuḡ ile ḡayāt bulub. Ve ebedi ma'şuḡ ile olur. **Allāhümme bike aḡiri**⁵⁵⁶ **ve bike emutü**⁵⁵⁷ ricası oldur. Zīrā ki ma'şuḡdan ve

⁵⁵² şanursın : şanur mısın B

⁵⁵³ "Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?" Zariyat 51/21.

⁵⁵⁴ ne yüzdendir :--- B

⁵⁵⁵ "Her kim yeryüzünde yürüyen bir ölüye bakmak isterse Ebu Bekir'e baksın" bkz. Dipnot. 475.

⁵⁵⁶ aḡiri : eḡyā B

birlik⁵⁵⁸ hāşıl ider. İmdi benim rūḥum ölümü bildiğim kendüñde ne nesnedir ve nice olur. İmdi bu böyle olıcağ kabrūgi⁵⁵⁹ daḡi kendiñde taleb eyle ki bu maḡalde. Ḥazret ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdır. **Allāhümme innī e‘üzübike min ‘azābi’l-ḡabri.**⁵⁶⁰ Benim rūḥum beşeriyet didikleri ḡod fi’l cümle küfrdür. Ol ululardan işitmediñ mi kim buyurmuşdır. **Hel fi’l-ḡabri ‘azāb. Ḳāle’l- ḡabri küllehu ‘azāb.** Ya‘nī su’āl eyledige bu ādeme sinende ‘azāb eylerler mi buyurulduḡa ḡabriñ cümlesi ‘azābdır. Ya‘nī ādemiñ vücūd-ı beşeriyeti ḡamūs-ı ‘azābdır. Zīrā ki ḡalib olanlarıñ göre kendüleriniñ gerekdir ve olacağdır. Zīrā ol nesine kim ‘ālem-i āḡiretde saña ma‘lūm eylerler. Olunadır. Aḡvālīñüzdür. Ve ol⁵⁶¹ mertebesidir kim aña maḡām-ı temeşşül dirler. Ve ol ki temeşşül oluna ol mezkürdür. Meşelā

[30b]

yalan gibi ve ‘uḡūb gibi ki bunlar va‘d olunmuşdır. ‘Azāb ehline göre temeşşül olub. Ya‘nī irüb gösterirler⁵⁶². Gerekdir ve bunlarıñ ḡamusu kişiniñ bāḡınında vardır. Hem kendidendir. Lā- cerem muttaşıl anıñ ile bile olsa gerekdir. Ve bundan mā-‘adā benim rūḥum ḡarındaşım bunı daḡi ḡazretten maḡfice su’āl eylediler ki. Ya‘nī su’āl buyurdılar ki⁵⁶³. Su’āl-i münkeri buyurdular ki. Su’āl-i münker ü nekīr kendiñden zuḡūr itse gerekdir. Rüzḡarıñ her maḡcūbunda bu şekl olsa gerekdir. Bunı bir ḡoşça fehm eyle. Dimege iki melek bir anda yoğdur. Mevtāya nice gelür dime. Ḥağ te‘ālā ḡadirdir. Ve ḡadir-i muḡlağdır. Her kim ki bunu inkār idüb i‘tiḡād itmezse. Allāhü te‘ālā ḡıfz eyleye kāfir olur. Ne‘üzü bi’llāhi min zālīke. ‘Avāma lāzım olan budur ki. Bu i‘tiḡād üzere ola keyfiyyeti lāzım degildir. Meger sāḡab-i er olmağ murād eyleye. Ve⁵⁶⁴ işte mes’ele budur. Lākin Ebu ‘Alī Sīna bu arada ḡazretten bu ḡadış-i şerīfi buyurub. İki kelime ile beyān itdiler. **El münker hüve’l ‘amelü’ş-şer ve’n-nekīr hüve ‘amelü’ş-şālīḡ** ya‘nī buyurdular ki. Münker

⁵⁵⁷ “Allah’ım ölümüm ve hayatım seninledir.” Erzurumlu, İbrahim Hakkı, *Marifetnāme*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2016, s.1005.

⁵⁵⁸ birlik : dirilik B

⁵⁵⁹ kabrūgi : kabrini B

⁵⁶⁰ “ Allah’ım kabir azabından sana sığınırım.” Müslim, Mesācid, 25.

⁵⁶¹ ol : evvel B

⁵⁶² gösterirler : gösterecekler B

⁵⁶³ buyurdular ki : eylediler ki B

⁵⁶⁴ ve : --- B

didikleri günâhdır. Ve nekîr ise t̄a'atdır. Bu ikiniñ iktizâsından Rabbi'l 'âlemîn. Anlarıñ kabrinde kemâl kudretinden

[31a]

meħâsinde böylece gösterüb zuhûr itdürür. Ve'l hâsıl mâ-dâm ki dünyâ hânesinde mücâhede ile hâlâş bulmamış ola bu olur olmaz diyen haṭâ ider. Buña 'ilâc yokdur. İmdi bundan ol ma'lûm ve müşâhede olunur ki. Nefs yaramaz şıfatlarıñ âyinesidir. Ve 'aql ve gönül eyü şıfatlarıñ âyinesidir. İmdi Âdem vaḫtâ kim kendünüñ şıfatın görür kim temesşül olur. Ol ḫod 'azâbdır kim kendide âşikâre olur. Bunu kıyâs iderler kim bir özgedir. Ḥayr ol kendidir. Ve kendidendir. Eger buña i'tikâd itmezseñ işit imdi ḫazret ne buyurur. **Fe kâle innemâ 'amâliküm teraddet ileyküm** ve daḫi bundan soñra benim rûḫum şırâṭı daḫi kişi kendi bātınında bulub ve kendide yoklamak gerekir. Ve bulmak gerekir kim buyurur. **Ve inne hazâ şırâṭ-ı müstaḫîmen fe'ttebi'ûhu.**⁵⁶⁵ İbni 'Abbâs razıya'llâhü 'anhü bu arada ider. Şırâṭ-ı müstaḫîm. Ve ṭamu cādde'-i şerî'atdır ve dünyâda kimiñ ki şerî'atı şırâṭında müstaḫîm geldi ise ḫaḫîkat şırâṭında daḫi müstaḫîmdir. Ve her kimiñ ki bu yolu haṭâ eylediye. İmdi ol kimesne kendüniñ ḫaḫîkatin yitürmüşdür. Bundan soñra alagötürmek güçdür. Ne'üzü bi'llâh te'alâ şahîḫ

[31b]

zîrâ ol kişi kendüsin haṭâyâ şalmışdır. Zîrâ ol kişiye lâzım olan nesneden ḫaber olmayub. Ancak ol kendiniñ zâhirin bilür. Bātın-ı cānibinden ḫaberi yokdur. Zîrâ zâhirden daḫi murâd olunan netice'-i bātındır ki. Anıñ ḫaḫında buyurulmuşdur. **Yevmün lâ yenfe'u mâlen ve'l-ebnün. İllâ men etâ Allâhe bi ḫalbin selîm.**⁵⁶⁶ İmdi 'azîzim lâzım oldu ki. Bu maḫalli tamâm fark idesin ki bundan soñra mizân ü terâzü nedir. Ve bu araya irenler ve buña cevâb virenler ne yüzden izḫâr itmişlerdir. İmdi benim rûḫum bunlar 'aḫldır kim ikisi bir ma'nâdır. Ve anıñ beyânında buyurulmuştur. **Ḥasibü enfüseküḫ ḫable en tühâsebü**⁵⁶⁷ dir. Ve bir daḫi budur ki

⁵⁶⁵ “Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun.” En' am 6/153.

⁵⁶⁶ “O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur)” Şuara 26/88-89.

⁵⁶⁷ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi siz hesaba çekin.” Harisb. Esed el-Muhasibi, *er-Riaye li hukuki'llah*, Daru'l- mearif, Muhakkik. Abdülhalim Mahmud, Kahire, Tarihsiz, s. 50.

leḳad erselnā bi'l beyyināti ve enzelnā me' ahümü'l-kitābe ve'l-mizān.⁵⁶⁸ İmdi benim rûhum bu ol mizāndır ki ḳamūnuñ vezni bunuñ ile ḥāşıl olur. Lākin bu maḥalli añlamak ister. Ve her söz ḳaleme gelmez. İzin yokdur ki buyurulmuşdur. **Kellimū'n-nāse** 'alā ḳaderi 'ukūlihim.⁵⁶⁹ İmdi benim cānım sālīk oldur ki. Ḥaḳ yoluna sülūk idüb melekūtu ardında ḳoyub gide. Ve kendü ḳatından taşra gelüb beşeriyet derisinden ḥalāş olmuş ola. Anlarıñ ḥaḳḳında buyurulmuşdur.

[32a]

Ve izā şî'nā beddelnā emşālehüm tebdilā⁵⁷⁰ görmüş ola. **Yevme tübeddelü'l erzu ḡayra'l arzi**⁵⁷¹ ma'nāsına irişmiş ola. **Men 'arafe nefsehū** şerbetini dadmış⁵⁷² ola. Ve daḡi **inne'llāhe ḥaleḳa Ādemü 'alā şuratihi**⁵⁷³ aña zāhir olmuş ola. Ve daḡi **e'r-Raḡmanü 'alā'l 'arşistevā**.⁵⁷⁴ Aña keşf olmuş ola. Ve daḡi benim 'azizim⁵⁷⁵ ve **yüdebbiru'l-emra mine's-semā'i ile'l- arzi**⁵⁷⁶ müteḥaḳḳıḳ olmuş ola. Ve **yünezzilü'llāh** ve daḡi aña āşikāre tecellī itmiş ola. Ve taḥte ḳademiñ **teḥallḳū bi aḡlāḳi'llāhi** 'āleminde ḳomuş olur. Ve daḡi **kūnū rabbanıyyine**⁵⁷⁷ aña naḳd olmuş ola. Ve daḡi **el- mü'minü mir'ätü'l-mü'min**⁵⁷⁸ aña ḳardaşlıḳ⁵⁷⁹ virmiş ola. Ve bir ḡikmetiñ daḡi budur ki buyurmuşdur. **E's- selāmü mü'minü'l-müheyminü**.⁵⁸⁰ İmdi ma'lüm oldu ki. Ḥaḳ celle ve 'alā ḥazretiniñ bir adı daḡi mü'mindir. Evvelā ululardan bir kimesne maḥalli münacātı itdi bu ḡalkı yaratmaḳdan ḡikmetiñ ne der didi. Cevāb geldi kim. **Ve birru'l-ḡikmeti fi ḡalkike ru'yeti fi mir'āti rūḡuki ve muḡabbeti fi ḳalbiki**.⁵⁸¹ Ya' nī itdi ḡikmeti seniñ rūḡuñ āyinesinden. Benim cemālimi görmektir. Ve benim muḡabbetim seniñ ḡöñlüge düşürmektir. İmdi ey din ḳarındaşları bu sırrı ḡoreñ kim Ḥaḳ te'alā zeyn görmek

⁵⁶⁸ “Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik.” Hadid 57/25.

⁵⁶⁹ “İnsanlara anlayacakları kadar söz söyleyin.” Ebu Davud, Edeb, 20.

⁵⁷⁰ “Onları biz yarattık; onların yaratılışını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde (kendilerini yok eder) yerlerine benzerlerini getiririz.” İnsan 76/28.

⁵⁷¹ “Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği gün...” İbrahim 14/48.

⁵⁷² dadmış : taḡmış B

⁵⁷³ “Allah Adem'i kendi suretinde yarattı.” Ahmed, elMüsned, II, 315.

⁵⁷⁴ “Rahmān, Arş'a istivā etmiştir.” Ta-ha 20/5.

⁵⁷⁵ 'azizim : 'ömrüm B

⁵⁷⁶ “Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir.” Secde 32/5.

⁵⁷⁷ “...Rabbe hālis kullar olunuz.” Ali İmran 3/79.

⁵⁷⁸ “Mü'min mü'minin aynasıdır.” Ahmed b. Hanbel, Kitābü'z-Zühd, 2279.

⁵⁷⁹ ḳardaşlıḳ : ḳarındaşlıḳ B

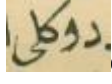
⁵⁸⁰ “Selamdır, ḡüvenlik verendir, kollayıp koruyandır.” Haşr 59/23.

⁵⁸¹ “Hikmetin iyiliḡi yaratılışındadır, ruhunun aynasında ve kalbinin muḡabbetindedir.”

[32b]

içün rûhumuz âyinesine nazar eyler. Zîrâ⁵⁸² anıñ dağı hüs-n-ü cemâli saña ol zamân âşikâre olur ki. **El-mü'minu linefsi vahde** buyurduğı seniñ vardıkda⁵⁸³ iş tamâm olmuş ola. Zîrâ Haq sübhânehü ve te'âlâ her gice ve gündüz. Üç yüz altmış kerre mü'miniñ âyinesinde⁵⁸⁴ kendi âyinesidir. Nazar idüb. Negrân olur. Tâ kim maqşudını kendiniñ bula. Eger buña işbât istersen işte bu saña kifâyet ider. **İnne'llâhe lâ yenzuru ilâ şuveriküm ve lâ ilâ 'amâliküm ve lâkin yenzuru ilâ kulübiküm.**⁵⁸⁵ Remzi bunı beyân ider. **Elem ya'lem bi'enne'llâhe yerâ.**⁵⁸⁶ Dağı budur. Bu ol maqâmdır ki kendü kendüyi bizim rûhumuz âyinesinde müşâhede eyler. Emmâ bu ne hâldir ki biz dileriz ki kendözi⁵⁸⁷ anıñ yüzünde görevüz . Bu kerre anıñ yüzünde gör ki. Sâlikin cânına sekr-i dem şalar kendi cemâlini görmege. Eyâ bû ne hâldir. Hazret-i Muhammed 'aleyhi's-selâmi⁵⁸⁸ gör kim bunda ne yüzden cevâb virüb beyân eyler ki buyurmuşdur. **Menra'anî fekad ra'a'l-Hakka.**⁵⁸⁹ İmdi ey dost bunıñ ile anıñ mâbeyninde fark var mıdır ki. **Fekad ra'a'l-Hak men yeti'ır-rasüle fekad etâ' Allâhe.**⁵⁹⁰ Pes, imdi ma'lüm oldu⁵⁹¹ kim

[33a]

Huseyn Manşür **ene'l-Hakq** didüğü bu maqâmdır. Ve bir dağı budur ki **e'l-mü'minü mir'ätü'l-mü'mini** ya'nî biz kendümüzü anıñ yüzünde görevüz⁵⁹². Zîrâ ki bir gün Haq te'âlâyı⁵⁹³ ya'nî mi'râc gicesi eyitti yâ Muhammed evkâtta nazar idici sen idin. Bu bekleyici sen idin. Bu gice nazar idici ve işidici diñleyici benim bu kerre Manşür'sın ol didüğü. **Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ**⁵⁹⁴ işde budur kim.

582 --- : iştiyâkî kılub sâlikde zühür idüb ve B

583 vardıkda : 'ayn-ı naşibiñ olub bu dağıka kemâ hüve Haqqa añlayub gavriyyine vaşıl olduğa B

584 --- : kim B

585 “ Allah sizin ne dış görünüşünüze ne de mallarınıza bakar. Ama O sizin kalplerinize ve işlerinize bakar.” Müslim, Birr, 33.

586 “Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi?” Alak 96/ 14.

587 kendözi : kendümüzü B

588 'aleyhi's-selâm : 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm B

589 “Kim beni rüyada görürse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime giremez.” Ahmed b. Hanbel, III, 55.

590 “Kim Resül'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.” Nisa 4/80.

591 oldu : olduga B

592 görevüz : görerüz B

593 te'âlâyı : te'âlâ B

594 “O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu.” Necm 53/9.

‘Ubūdiyyet şehrine dāhil olur kim anıñ gönlüdür uçmaqda olur. **Fe’dhuli fi ‘ibādī ve’dhuli cenneti**⁵⁹⁵ hıṭāb-ı ‘izzet gelür kim. Benden nesne dileñüz . Ehl-i uçmaq daḥi cevāb vireler. Bu esrār-nāme daḥi temām oldu.⁵⁹⁶ **Faşl** der beyān-ı kūtub Ey sālik şöyle bilki evliyā’u’llāh ‘adetde üç yüz elli altıdır. Aşlen ve kaṭ’an bunlarıñ vücūdları ‘ālemden münkaṭı‘ olmaz. Üç yüzü bir bölükdür. Ve kırkı bir bölükdür. Ve yedisi bir bölükdür. Ve beşi bir bölükdür. Ve üçü bir bölükdür. Ve kūtubu tenhādır. Ançün ki sā’ir ricāllerin kiblesidir. Ol cihetden kim. Benim rūhum Ḥaqq’ın maḥzar-ı tammı kūtubdur. Ançündür ki muḥaqqāklar buyurmuşlardır ki. Ḥaqq te‘ālā celle celālühü zātla ve şıfātla ve daḥi.

[33b]

kudratü kemā’llāh kūtubdan temām tecellī zāt eylemişdir deyu buyurulmuşdur. Lākin ba‘zı kimesnelerin kuşuru fehmdir. Bu ma‘nānıñ ‘ālemine vāşıl olmayub şüretten ma‘nāya yol bulmamışlardır. İnsān-ı kāmili fehm idemezler. Anları daḥi kendüleri gibi. Bilürler ol ecelden iderler ki. Kūtub-ı Ḥaqqına didikleri sözler küfrdür dirler. Ya‘nī ol cihetden ki. Ḥaqq te‘ālā hūlūlden ve ittiḥāddan münezzehtir. Emmā ey aḥmak ve ey ‘amā. Sen eger hūlūl ü ittiḥād nidügün bilmiş olaydıñ kūtubıñ evşāfını istimā‘ itdügün hālde anı küfre ḥaml itmez idiñ. Ey a‘mā eger dirseñ Ḥaqq celle ve ‘alā ḥazretleriniñ ‘ilmi ancaḥ bu te‘ayyün olunan ‘ilim zāhir ki. Ben anı oḥudum ve ‘ulemā’-i zāhir anı şerḥ itmişlerdir. Gayrı yokdur. Dirseñ kāfir-i muṭlaḥsın. Ve eger dirseñ ki vardır nihāyet biz anı görüb bilüb ṭālib olmadıḥ. Emmā evliyā ü enbiyā ü ‘ulemā’. Rāsiḥūn ol ‘ilmden āgāh olmuşlardır. Dirseñ ḥūb söylersin ve ‘ārifsin. Hem ehl-i imānsın mü’min ve muvaḥḥidsin. Pes, imdi ol bilmeyüb işitmedügün

[34a]

‘ılme ki ikrār ideñ. İşde bu neşā da bizim zıkr itdügümüz ekseri bu ‘ilimdir ki beyān itdiñsin anı ne gördün ve ne bildiñ. Ve ne ḥod oḥuduñ. Zira ki bu ḥalk bilmedügi ‘ılme ‘adüvvdür nitekim buyurur. **El-mer’ü ‘adüvvün lemmā cehlehü.**⁵⁹⁷

⁵⁹⁵ “(Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!” Fecri 89/29-30.

⁵⁹⁶ Berlin Nüşhası sonu.

⁵⁹⁷ “Kişi bilmediğine düşmandır.” Ali İbn-İ Ebi Talib, *Nehc’ül - Belağa*, Hz. Ali’nin (a.s) hutbeleri, vasiyetleri, emirleri, mektupları, hikmet ve vecizeleri Hazırlayan: Abdalbâki Gölpınarlı Hk. 1418 - Mil: 1997.s. 139.

Ve dağı saña bu dağı huccettir ki. Hıağ te‘alā kendi hađđında buyurur. **Ƙad ehāta bi külli Őey’in ‘ilmen va’llāhü bi külli Őey’in muğığ.**⁵⁹⁸ İmdi çünkim Hıağ celle ve ‘alā hağretleri her Őey’i muğığ olduğdan Őoñra. Yokla imdi gör bunda hulül ü ittiĥād var mı eger te‘viline kādır iseñ. Eger bunda hulül ü ittiĥād añladıñsa cāhilsin. Bil ki kāfirsin. Yürü var tecdīd-i imān ü nikāĥ eyle. Zīrā ki ikrār ki muđālif geldiñ. Ve dağı bu ĥadıŐe ne dirsın ki buyurur. **Ene ‘inde’l-münkesiratün ĥulūbihim ve münderesetün ĥubūrihim.**⁵⁹⁹ Buña dağı hulül mi dirsın. Ve dağı saña bu āyet yetmez mi ki. **Ve mā rameyte iz rameyte ve lākinne’llāhe ramā.**⁶⁰⁰ Buña dağı hulül mi dirseñ. Ve dağı ĥadıŐ-i ĥudsīde peygamber ‘aleyhi’s-selām buyurmuŐlar ki. **Küntü sem’an ve beŐaran ve lisānen ve bī yesme‘i ve bī yentığı ve bī yübŐiru.** Buña dağı hulül mi ve ittiĥād mı dirsın. Benim rūĥum Hıağ celle ve ‘alā hağretleri bir pādīŐāĥ ‘ālem-i penāhdır ki her ne dilerse anı iŐler. Dilerse

[34b]

yapar. Dilerse yağar. Nitekim buyurur. **yef’alü’llāhü mā yeŐā’ü ve yuĥiküm mā yürīd.** Ve dağı Ƙur’ān-ı ‘azīmde iŐitmedik mi ki. Hıağ te‘alā bir ağacdan ĥazreti MüŐā ‘aleyhi’s-selām’a buyurdu. **İnnī ene’llāhü rabbü’l-‘ālemīne**⁶⁰¹ Őadāsı geldi. Pes, çün bir ağactan nuđđ-ı Hıağ zāĥir ola layığ göresin imān idesin te‘accüb itmeyesin. Ya benim rūĥum insānda ene’l Hıağ Őadāsı geldiğüne ne içün te‘accüb itmeyüb imān getürmezsin. Ya bu kelāmı dinler bilmeyeler idi niçün iderler idi ki. **Sübĥānī mā ‘azame Őānī ve leyse fi cūbbetī sevi’llāh** ene ĥül ve ene esme‘u hel fi’d-dareyn. Ğayri dağı nice bunuñ gibi muğlağ kelāmları beyāna götürür idi. Nitekim bulur mu ki ğāfilsin ĥāb-ı ğafletden dağı bī-dār degilsin ve Ādem ki mafĥur mevcūdātdır. Ve zübde’-i maĥlūĥātdır. Dünyā ve aĥiret Ādem içündür. Ve on sekiz biñ ‘ālem insāna sücūd ider. Zīrā ki insān-ı kāmiliñ göñlü ol ĥadden vāsī‘dir ki. On sekiz biñ ‘ālem anıñ göñlü ĥatında Őaĥrāda bir buğday danesi ĥadar yoğdur. Zīrā ki anıñ ĥalbi beytu’llāhdır. Ve ‘arŐu’llāhdır. Ve ĥazā’inü’llāhdır. Nitekim Peyğamber ĥazretleri ‘aleyhi’s-selām buyurur. **Ƙalbü’l-mü’mini beytu’llāhi.**

⁵⁹⁸ “Allah'ın her Şeye kadir olduğunu ve her Şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz.” Talak 65/12.

⁵⁹⁹ “ Ben yok olmuş kabirleri ve kırık kalpleri olanların yanındayım.” Ebu Nuaym, Hılye, II, 364; IV, 31; VI, 177.

⁶⁰⁰ “...attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu).” Enfal 8/17.

⁶⁰¹ “...Bil ki ben, bütün ālemlerin Rabbi olan Allah'ım.” Kasas 28/30.

[35a]

Qalbü'l-mü'mini 'arşu'llāh. Qalbü'l-mü'mini ḥaza'ini'llāhi. İmdi ey gāfil çünkü mü'miniñ qalbi gönlü Allah evidir. Evden ev issinden ğayrı raf' olub gidiceñ o issi kendi qalır pes, bu maḥalde diyen ve işiden kendi olur nitekim buyurur. **Men kāne'llāhü kāne'llāhü lehü.**⁶⁰² Ḥāşıl-ı kelām neylersin. Gerekse yüz biñ delil burhān götürsünler ki gönül gözleri körlerdir. Anadan toğma kördür. Aña muāleceden çare yokdur. Eger evlādı Ebū Cehl'e olurdı ki. Ḥallāl-ı müşkilāt çäre idemedi ki buyurur. **E's-sa'ıdü sa'ıde fi baṭni ümmihî. E's-şakıyyü şakıye fi baṭni ümmihî.**⁶⁰³ Bu bize kifāyet ider. Ve daḡı Qur'ān 'azimde buyurur. **Men kāne fi hāzihî a'mā fehüve fi'l-āḡirati a'mā.**⁶⁰⁴ Pes, daḡı ne qaldı imdi ey miskīn çün kuṭbı bildiñ ki mazḥar-ı tāmıdır. Feyyāz-ı ālemdir. Ve her kim ki kuṭba yaqındır. Ol kişi velidir. Ve bir kimse ki kuṭbı seve. Ve kuṭb daḡı anı seve. Ol kimesneye kuṭb kendi ḥaḡıḡat dizārını göstere. Ol kimsede qorqu qalmaz nitekim buyurur. Ḥaḡ celle ve 'alā **Elā inne evliyāe'llāhi lā ḡavfün 'aleyhim ve lā ḡüm yahzenüne.**⁶⁰⁵ Evvel oldur. Āḡir oldur. Zāhir oldur. Bāṭın oldur. Nihāyet

[35b]

añlamak ister nitekim buyurır. **Hüve'l-evvel. Hüve'l-āḡir. Hüve'z-zāhir. Hüve'l-bāṭın.**⁶⁰⁶ Heb bunlar 'aqla ḡuccet ve burhāndır. Zāhirden bāṭın. Mā-verādır bāṭına el irişdirenler. Zāhir her ḡavfından ḡalāş bulmuşlardır. Emmā zāhirde qalanlar. Bāṭın ḡavfından ḡalāş bulmamışlardır. Zīrā ki biri 'ālemiñ niżāmı ve intizāmından ötürüdür. Birisi ki 'ilim-i bāṭındır. Vuşlat-ı Ḥaḡ idüb āḡiret belālarından emīn olub pādişāḡ vaḡt olmaḡdan ötürüdür ki. Beşeriyete fenā virüb. 'Ubüdiyyet tekmil oldur maḡşūd-ı ilāḡıyye vāşıl olub. İmdi bu ulu ni' met deḡil midir. Pes, çün 'ālem-i fenā. 'Ālem-i beḡāya mübeddil ola. Anda ne senlik qalır. Ve ne benlik qalır. Qalmaz. **İllā limeni'l-mülki el yevme lillāhi'l-vaḡidi'l-ḡahḡār.**⁶⁰⁷ Bu maḡalde cilve eyleser. Bu devlet bir devlete beñzemez. Fikr ile eger iz' āniñ yerinde

⁶⁰² "Her kim Allah için olursa... Allah onun için olur." Konevî, Sadreddin, *Şerhu'l-Erba'ine Hadisen*, (Tasavvufi Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi İçerisinde), İFAV, İstanbul, 1990, s.4.

⁶⁰³ "Mü'min anne karnıdayken said, Kâfir de ana karnında iken Şakîdir." Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, VII, 193.

⁶⁰⁴ "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır. İsra 17/72.

⁶⁰⁵ "Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de." Yunus 10/62.

⁶⁰⁶ "O ilktir, sondur, zâhirdir, bāṭındır. O, her şeyi bilendir." Hadid 55/3.

⁶⁰⁷ "Bugün hükümler kimindir? Kāḡār olan tek Allah'ındır." Mü'min 40/16.

ise. Ve göreni olmaz. ‘İlm-i zāhir şāhibini manşūba iriştirir. Emmā ‘ilm-i bāṭın şāhibini Ḥaḳḳa iriştirir. Zāhir ḳatında bāṭın bāḳīdir. İmdi ṭālib saña bāṭınıñdan bir nice ḥaber vireyen ki bunu bilmek bāṭın kilidiniñ dili olsun. Zīrā ki kişi nefsinin bilmeñ Ḥaḳḳı bilmeñ miftāhıdır. İmdi şöyle bilgil ki Ādemiñ

[36a]

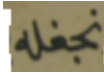
bedeni bir şehr-istān gibidir. Bil ki ‘ālem gibidir nitekim buyurur. **İnna’llāhe ḥaleḳa Ādeme ‘alā şūratihī.** Buyurdı imdi sūretten murād sıfātıdır. Zīrā ki insān maẓhar-ı şifāt-ı ilāhīdir. Ḥaḳ te‘ālā’nıñ şifātı iki şifātdan ğayra ‘ayn olur. Girü ḳalan şifātları ol iki şifātıñ maẓharıdır. Ya‘nī Ḥaḳ te‘ālā külli cemī‘ī ḳavli ve fi‘li bu iki şifātdan zāhir olur ki. Biri cemāl şifātı. Ve biri celāl şifātı tecellisidir. Ve cennet cemāl şifātı tecellisidir. Cehennem celāl şifātı tecellisidir. Ve insān daḥi bu iki şifātla muttaşıdır. İnsānıñ gönli bir şehr-istān-ı ‘azīmdir. Ve ol şehrde iki pādīşāh vardır. Her biri kendi işine ḳā’imdir. Her ḳanğısı ğālib olsa temām ḥükm anıñ olur. Ve ol iki pādīşāhıñ biri ‘aḳldır. Ve biri ṭabī‘atdır. Tabī‘atıñ bir adı şeyṭandır. Ve ikisi daḥi rūḥ şifātıdır. Emmā her ḳatıña rūḥ cemāliyle muttaşif ola adı sa‘īd-i ‘aḳldır. Ve ol vaḳt ki şifāt-ı celāl ile ‘ayn ola adı nefsi emmāredir, şeyṭandır. Ve bu ikisiniñ ser-leşkeri vardır. Bu leşkerleri bilmek gerek. Birbirine muḳābil olub cihād-ı ekber idesin. Bu iki pādīşāhıñ aşlı cemāl ve celāldir.

[36b]

Ve bu şifāt-ı celāliñ on beş ser-leşkeri vardır. Ve şifāt-ı cemāliñ on yedi ser-leşkeri vardır. Dā’im bu ‘aded üzerine cengdir. Ve şifāt-ı celāliñ cerīsi ve baş ulusu. Ṭama‘ ve ḥırşdır. Ve cehldir. Ve kibirdir. Ve kindir. Ve ‘acebdir. Ve buḥldır. Ve ḥaseddir. Ve ğaẓabdır. Ve ‘adāvetdir. Ve ğaybdır. Ve mehldir. Ve kizbdır. Ve inkār-ı ğafletdir. Ve şifāt-ı cemāliñ ser-leşkeri daḥi evveli ḳanā‘atdır. Ve ihtimāldir. Ve ‘ilimdir. Ve ḥilmdir. Ve tevāzu‘dur. Ve şabrdır. Ve seḥāvetdir. Ve şefḳatdır. Ve iḳrārdır. Ve tevekküldür. Ve ḥuzūr-u ḳalbdır. Ve ḥürmetdir ve gerçeklikdir. Ve mürüvvedir. Ve ferāğatdır. Ve ‘aşḳ-ı ilāhīdir. Ve bunlar otuz iki mübārızleridir. Ve her biriniñ nice yüz biñ leşkeri vardır. Dā’im bunlar biri biriyle muḥāverededir ve muḳābelededir. ‘Aceb budur ki ğaflet uyḥūsu seniñ gönliñ gözünü kör eylemiştir. Kendüğü görüb ve bilüb ḥaberiñ yoḳdur. Eger iderseñ ki bu otuz iki ser-leşker

mübārızlerini bildiñ. Emmā bunlarıñ leşkerine bilmediñ dirseñ nola ħub söylersin. İmdi saña idi vireyin bunuñ ‘ilmını zāhıren. Sen hıç tefekkürden ħālī degılsın imdi.

[37a]

her fikr ki idersen. Ol fikrlerin içinde her fikr ki gelür yoĸla ki tama‘ için gelürse tama‘ leşkeridir. Bunuñ leşkeriniñ nihāyeti yoĸdur. Ve her fikr ki gelür ħanā‘at için ola. Ol ħanā‘at leşkeridir ki. Ol fikr imān ehliniñdir. Ve ol fikr ki cāhdır cehl için gelürse cehl-i leşkeridir. Ve bir daĸı fikr ki ‘ilm için ola. Ol fikr ‘ilim leşkeridir. Ve bu ‘ilmiñ leşkeri on sekiz biñ ‘ālemi tutmuşdır. Emmā her bir yardım eylemezler. Giri ħalānını aña göre ħıyāş eyle. Ve her ħanĸı şıfat için ki her fikr ki gele. Ol şıfatıñ leşkeridir. Emmā saña bir ħaber vireyin ki ol ħaber ile her nesneden ħaberdār olasın. Ne dir dirseñ bu oldur ki. Göñül dā‘im fikrden ħālī degildir. Her fikr ki saña gelür yā eyüdüdür. Veyā kemdür. Eger eyü gelürse. Şöyle bilki şıfāt-ı cemāldır. Rahmānīdir ol fikre eliñden geldikce uya gör. Eger yaramaz fikr gelürse. Şöyle bil ki şıfāt-ı celāldır. Ol şeytāndır andan ırāĸ olur. Ve daĸı ne ħadar ħorluĸ var ise nefse tama‘dan gelür ve ne ħadar ‘izzet var ise ħanā‘atden gelür nitekim buyurur. **Ķad zelle men tama‘ ve ħad ‘azze men ħana‘**. İmdi benim rūĸum bunu daĸı şöyle

[37b]

bilgi kim. Eger benim saña ‘arz itdüĸüm ma‘nāniñ erī olub. Eger icrāsına ħādir olursañ. ‘Ālimsin müfessirsin. Ve muĸaddışsin. Hıç oĸumadıñ yazmadıñ ise de ĸam çekme ki ‘ilm-i zāhırdan murād bu fenne ħādir olmaĸdır. ‘Ālimsin mü‘minsin ve anlar ki oĸudılar. Ve yazdılar lākin bu bahādurlıĸa ħādir olub. Bunuñ zabtına ħādir degillerdir. İmdi sen anları şöyle bil ki ne oĸudılar. Ve ne yazdılar ‘ālim deyu ol kimseye dirler ki nefsinı bilüb her ħālını añlaya. Fenāsın beĸāya tebdil eyleye zülmetden ħalāş bulub. ‘ālem-i rūĸaniyyete irişe. Tā kim

Cehennem aña cennet ola. Ve gernī olmaz

Temmeti‘r-risāle bi‘avn. Allahü‘l melikü‘l-vehhāb

Sene 1161

1.ESRÂR- NÂMENİN MUHTEVASI

Nakşî Ali Akkirmânî Esrâr-nâme'si insan-ı kâmil olma yolculuğuna çıkan sâlikin seyr u süluk yolunda karşılaşılabileceği hâllere değinir. Bu yolculuğu anlatırken tasavvufî terim ve remizlerden faydalanır. Yolculuk on iki fasıla ayrılmıştır. Her bir fasıl bir duraktır, bir aşamadır. Zaman zaman ayetlerden, hadislerden, peygamber kıssalarından ve tasavvuf büyüklerinin kelâm-ı kibarlarından örneklerle nasihatler vermiş, fâni olan dünya nimetlerine aldanmadan kâmil insan olmanın sırlarını açıklamıştır. Akkirmânî eserine Hak celle ve alâ insana akıl, fikir, kalb ve ruh olmak üzere dört fazilet vermiştir şeklinde başlamıştır ve devamında her bir fazileti açıklamıştır.

Biz ise bölümde eserin muhtevasına işaret etmeye, Akkirmânî'nin her bir fasılda neler söylediğine onun dizini dibinde oturan bir derviş edasıyla kulak vermeye çalışacağız.

1. Fasil: İnsan Ruhunun Açıklanması

Akkirmânî bu fasılda beden ile ruhun ilişkisine değinir. O'na göre ne ruh bedenine yerine geçebilir, ne de beden ruhun yerini tutar. Beden yalıtlandır, kalındır. Ruh ise şeffaftır ve narindir. Bu nedenle kalın olan narin olanın yerini tutamaz. Allah'ın zâtının letafetine vurgu yapar ve Allah'ın insanların ince işlerinden her zaman kuluna yakın, kulu ile birlikte olduğuna işaret eder. Allah'ın zâtını ancak O'na yakınlığı nedeniyle süluk ehli hakkıyla kavrayabilir. Ve bu kavrayışın okuyup- yazmakla elde edilemeyip vehbî olduğunun altını çizer.

2. Fasil: Tevhidi Taleb Etmek

Fasil okuyucuya kelime-i tevhidin gerçekte ne anlama geldiğini bilip bilmediğini sorarak başlar. Sözün zâhirini bırakıp, bătınına bakarsak kelime-i tevhidin insanı ateşten koruyan bir hisar olduğunu söyler.

Lâ ilâhe kulluk ve fitratla, İllalâh ise Allah ile ilgilidir. “Lâ ilâhe” kısmına saplanıp kalanlar kendi hevalarını ilah edinenler ve İblisin takipçileridir. “İllalâh”

da karar kılanlar ise Allah'ın cezbesi⁶⁰⁸ sayesinde İblisin elinden kurtulur ve selamete ulaşırlar.

Zaten Rasul-i Ekrem hazretlerinin nefsini bulmuş olan muhlis olan salikle Şeytan'ın işi olmaz. “La ilâhe illallâh” kelimesinin sırrına erenlerin miraçta Rasulullâh ile birlikte olur. Ve o'na ayân olanlara ancak bu lafızla ulaşılabilir. “La ilâhe illallâh” kendisine nasip olmuş kimsenin iman kalbine yazılmıştır. O kişi artık cennetlidir. O'na Allah katından bir cezbe gelmiştir ki bunu adı aşk ve muhabbettir. Kendisine cezbe ulaşan salike salik-i meczub derler.

Kendisine şeyh denilen herkes şeyh olamaz çünkü şeyhlik yok olmak demektir. Okuyan yazan herkes şeyh olamaz. Bu hali ancak ledün ilmi bilir ki tatmayanlar bilemezler.

Süluk-i seyr seyr-i ilallâh ve seyr-i fi'llâh olarak ikiye ayrılır. İlkinin sonu varken ikincisinin sonu yoktur. Seyr-i fi'llâhın yolculuğu sonsuzdur. Bu yolculuğa giren Allah'ın varlığından başka varlık bilmez diyerek vahdet-i vücuda vurgu yapar.

Vahdet-i vücud bilgisine ulaşan kişi eşyanın sırrına ulaşır. İnsanın ömrü kısadır fakat Hakk'ın hikmetleri çoktur. Hakikât âlemine ayak bastıktan sonra seyr-i süluku tamamlayan kişi tevhidin zâtına ve sırrına ulaşır normalde insanın tefavüt⁶⁰⁹ ile dolu aklının ulaşamayacağı makamlara ulaşmışlardır. Bu noktadan sonra onlar duyduklarıyla değil bizzat gördükleriyle hareket ederler.

Ademin ruh-ı insaniyyeye ulaşması için geçirdiği aşamalar vardır. Enbiyayı tasdik etti mü'min oldu. Gece gündüz ibadet etti âbid oldu. Yüzünü ahirete döndü zâhid oldu. Marifet makamına erişti ârif oldu. Risalet makamına ulaştı râsul oldu. Mucize verildi nebi oldu. Makam- hatime ulaştı hatm-i nübüvvet oldu. Dinleyen mü'minler için saliklerin yolu budur. Ve salikin ruhu bedeninden ayrıldığı vakit

⁶⁰⁸ “Cezbe: İlahî inayetin gereği olarak Cenab-ı Hakk'ın, kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip çabası ve çalışması olmaksızın onu kendisine çekip, yaklaştırması”. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2012, s. 89.

⁶⁰⁹ “Tefavüt: İki şey arasındaki fark, farklılık.” İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat. <http://lugatim.com/> Erişim: 11.05.2019

bu mertebeye göre konumlanır. Örneğin; Nebinin ruhu altıncı göktedir ve kendi gayreti ve çabasıyla yedinci gökteki Rasulün makamına erişemez.

İlim cevherine ulaşan kişi âlim olur. Kendi kendisini tamamlayıp gerçek nura ulaşarak hazineye erişir. İşte bu aşamada salik dilini nâ-mahremden sakınmazsan, bir gördüğünü bir daha göremezsin. Bu nedenle bu hazineye sahip olmak istiyorsan her gördüğünü söyleme diye nasihat eder.

3. Fası: Cihan Halkının Kısımları

Allah bu cihan halkını üç kısma ayırmıştır.

Birinci gruptakiler hakikâti anlamayan gafillerdir. Hz. Muhammed'in risaletinden mahrumdurlar, şüphe ederler. Hz. Peygamberin bunlara öğüt vermesi boşunadır. Zira bunların gönüllerinin gözleri gaflet perdesi ile örtülüdür.

İkinci gruptakiler Allah'ın varlığından haberdar olanlardır. O kimseler Allah'ın kendilerini bir çok yaratılmışıya üstün kıldığı, ikram ettiği kişilerdir. Onlar hakikâtin cevherini bilirler. Müellifimiz üçüncü gruba geçmeden önce ilk ikik grubu tekrar ele alarak şunları söyler: Birinci kısımdakiler bugün burada gerçeği göremediler. Ve yarın kıyamet gününde Allah'ın yüzünü görmekten mahrum olacaklar. İkinci kısımdakiler ise, bugün hakikât ve bilgelik üzeridedir. Yarın kıyamet gününde ise Allah'ın cemâlini izlerler artık onlara iki dünyada cennettir.

Bir de üçüncü bir grup vardır ki; onları övmeye zamane halkının düşünceleri yetmez. Bunların fiilli peygamber fiili gibidir. Ancak peygamber değildirler, Bu grubun tek korkusunun Hak'tan uzak kalmak olduğunu söyleyerek bunların peygamberlerin vârisleri olduklarına işaret eder.

4. Fası: Ruhun Halleri

Eğer bir ruh hameden bir sıfatla olgunlaşırsa Allah'ın ahlakıyla ahlaklanır. İlmi ve amilleri keşfeder. Duyma sıfatını keşfetse konuşma konuşma sıfatına da ulaşır. Hak celle ona hitab eder. Eğer görme sıfatını keşfederse , sıfat-1 cemel keşfolunca Allah'ın didarını izlemenin keyfine ulaşır. Ama eğer sıfat-1 celal keşf

olsa artık hakikât kalıcı hâle gelir. Bir kula sıfat-ı kahriyye gelirse hak ehlinen olamayanlar helak olur.

Salık için ise bu kemaldır. Ve bu kemâldir. Ve kemâl halktan daha ilericedir. Çünkü kurtuluş hidayete erenlerindir.

5. Fasil: Hz. Peygamber Güneştir.

Süluka erenlerin halktan farklı olduğunu söyler. Hz. Peygamber gölgesinin olmama nedenini, bizzat kendisinin Allah'ın gölgesi olmasıdır. Hz. Peygamber zaten bir güneştir ve dolayısıyla güneşin de gölgesinin olmayacağını belirtir.

6. Fasil: Hakikât- i Muhammediye'nin Mertebeleri

28 harf. 28 mertebe ve 28 âleme işarettir. Ve bu binanın başlangıcı hakikât Muhammediyedir. İnsanların bazıları cihannüma bölümünde görünürler. Bir kısmı ise vücud bölümünde görünürler ki, başlangıçtan sona kadar bin âlemi gayb âleminde, şehâdet âlemine değin seyir eder. Hatta berzah âlemine kadar ruh-u Muhammedi sebep olup, zuhur eylemiştir. İman cemalin sıfatının eseridir, küfür ise celâl sıfatının eseridir. Ve bu ikisi hakikâti Muhammedî ile varolagelmıştır. Bu hakikâtin sırrı merkezi fitrat olan insanlık dairesidir. Hayatlarında hiçbir zaman bir mürşid-i kamile rastlamayanlar bunu anlayamazlar. Bu ancak ehlinin bilebileceği bir durumdur.

7. Fasil: Hakkı Hak ile Bilmek

Allah'ı hakkıyla tanıyabilmek için evrene O'nun yarattıklarına bakmak gerekir. Kendinin farkına varamayan yaşadığı âlemi anlamlandıramayan insan Rabbini hakkıyla bilemez. Ümmet-i Muhammed içinde öyle kimseler vardır ki onlar Allah'ın huzurunda Hak meclisindedirler. Enbiya ve Rasul dahi bu ilahi perdenin dışında kalırken, ümmet-i Muhammed'in uluları samediyet perdesinin içindedirler. O ulular arşın gölgesindedir. Allah ümmet-i Muhammed'den bazı âriflerinin Hakk'ın yakınında ve gözetimi altında olacağını söylemiştir. Ve Muhammed a.s. ki özel olanların en özelidir. Peygamberlerin risaleti var ise

evliyaullahın velayet ve kerameti vardır. Yine bu ancak ehlinin anlayabileceği bir durumdur.

Süluk yolunda ilerleyen salikin önüne her an küfür ve imanla karşılaşılır. Şeytan her daim insanı azdırmaya gayret eder. Şeytan sidretü'l muntehaya ulaşamaz. Başlangıçta sonda, varlıktan yokluktan, yerlerden geçmeyen bu hâle erişemez. Bu hâl küfür ile kulluk arsındadır. Henüz bu makamlara geçemeyenler bu hâli anlayamazlar.

Mürid na-murad ⁶¹⁰ kalbine dokunup, insanlık derecesinden mülk vadisinin âleminden dışarı götürse o âlemde salike her nefisin ölümü tadacağı malum olur. Bu yolun ilerisine yüz göstermek her şeyin geçici olduğunu idrak etmektir. O zamana kadar ki ölüm geçici olanın sınırlandır. O'na iki yol sunulur. Bu takdirde kişi halk nezdinde ölü gibidir, fakat hak katında diridir. Ölen kişinin kıyameti kopar ve tevhidin başlangıcı ortaya çıkar. Mürit gayr dairesinden dışarı çıkarılır. Allah'a ve ahirete iman sırrına erenlerin adı ise sonsuzluk kütüğüne . yazılır. İsteyenlere kolay kılınmış diye hayır dua edilir.

8. Fası: Kelime-i Tevhidin Sırrı

Yolcu kelimeyi tevhidin “Lâ ilâhe illallâh”ın olumsuz sırrından ve kanıtından haberdar olduğu zaman “beni anın ki sizi anayım”⁶¹¹ müjdesinin varlığında sonsuz olur. Söz ve ses zikrinin elbisesinden dışarı çıkarak, Allahın zatı dışında her şeyin yok olacağı gerçeğinin içine dolar ve helak olur. Bu durumda zikredilen ve zikreden olur.

Gönül aynası, gönül ölçüsünce hoş bulunmuştur. Hakk'ın nuru yine gönül ölçüsünce görünür oldu. Çünkü kalbin aynası tabiatın renginden oluşarak, ayna şekline büründü. İbrahim a.s'ın ayı ve güneşi rabbi olarak tanımlaması , rububiyet nurlarının ışığının yansımasydı ki gönül aynasında görüldü, ancak ruhun ve kalbin örtüsünün ardında kıyamın rengi olarak parladı. Cevheri

⁶¹⁰ “murad: Gerekli olan her şey kendisine bahsedildikten sonra onu iradesi alınarak zahmetsizce bütün engelleri ve makamları aşarak Hakk'a eren.” Uludağ ag.e s. 256.

⁶¹¹ Bakara 2/152.

kendinde kabul etmek velayettir, halka sunmak nübüvvettir. Bu cevherin iki yüzüne birden sahip olana ise Hatemü'l enbiya derler.

9. Fası: Farzlara ve Nafilelere Yakınlık

Ey dost! iki makam vardır. Biri farzlara yakınlık, diğerine nafilelere yakınlık makamı derler. Hak ile birlikte olan kul mukayyetlikten⁶¹² kurtulur ve o zaman hak sözü ile kurtuluştan bağılığa varır. Zira Allah'ın dediği olur. Kayıtsız bir şekilde insana ulaşır ve onu hükmü altına alır. Ve bu âlemde seven ve sevilen seçkin olur ve birlik âlemine döner. O zaman itaatler toplanır, sökükler dikilir, açıklar gizlenir. O zaman gayb âleminin salıklarından bir ses işitilir. Bu gün Allah'ın dışındaki dünyanın sırları batıldır. Bu hitap senin delilindir ve yarın kıyamette yüzü kızaranlara olsa gerektir. Allah korusun.

10. Fası: İman Yolunda Salikin Kendini Keşfetmesi

Ey dost! ten candan dolayı değildir. Ancak kimse canı görmek zorunda değildir. Zira can öz benliğinden bağımsız görülebilir. Ancak bu kabul edilebilir olsaydı bizim bu âleme gelmemize gerek kalmazdı. Bilindiği gibi bu insanlık âlemine gelmekteki amaç canı görmektir. Bedene ulaşım amacıyla ruh ruhlar âleminde akıldan, nefise, nefisten feleklere feleklerden, yıldızlara sonra anâsıra⁶¹³ ardından cansız varlıklara sonra bedene sonra hayvana sonra da insana doğru bir yolculuğa çıkar. Bu akla ulaşmak için yapılan yolculuk karanlık ve aydınlık örtülerle kaplıdır. Mürid aklın sırrının mayasıyla itaat edip, mürşidin terbiyesiyle yükselir. Bedene ruh ile şekil verip örtüleri bir bir kaldırır. Hakk'ı kendinde Hak gözüyle görür. Ebedi hayatı bulur. Can teni, ten canı örtemez hale gelir. Bu aşamada süluk tamamlanır. Artık aynada kendini her bakanın göremeyeceği şekilde parlak ve şekilsiz görür. Allah insan bedenini dört oluşumdan meydana

⁶¹² “mukayyet : Bir şeye maddi yahut manevi bir bağla bağlanmış olan, bağlı, kayıtlı.” Ayverdi, a.g.e.

⁶¹³ “anâsır: Bir bütünü meydana getiren parçalar.” Ayverdi, a.g.e.

getirdi. Gark-ı ⁶¹⁴ sabah tahmir⁶¹⁵ eyledi sonra ruh üfledi ruhun bedeni ayna ardında gözün keşfi görünürken yapıp ettiklerinin resimleri aynada belirir.

Ruhun bir yüzü Hakk'ın yanında olurken, bir yüzü karanlıkta kaldı. Hz. Peygamber şeklin lezzetini üstün tutmaktan çekindi. Bu durumda Allah'ın evliya ve enbiyayı gönderdiği ruhun Hak'tan taraf olan ve bedenden taraf olan örtüleri süluk etmesi gerekir. Ne zaman ruhun aynasında Rahman'ın ışığının parıltısı ortaya çıkar. O aynada Allah'ın vecdi⁶¹⁶ açıkça görülür. İşte o zaman aynada Rahman'ın sureti açığa çıkar. Ene'l-Hak⁶¹⁷ sesi Mansur gibi söze başlar. Kendisinden geriye eser kalmaz. Düşman elinden kurtularak Allah'im benim için kolaylaştır denilen yola girer.

Her kim gurbet diyarından Allah'ın koruması ve sevgisinin açık olduğu diyara gitse, gidilen bu makam cennet diye tabir edildi. Ve o kimse ki bu bilgilerden nasibi yoktur. İşte ona iman yolu örtülmüştür. Allah korusun ağırlık makamında kalmış olur.

11. Fası: Hakikât Yolunun Sırları

Ey dost! Talip onlardır ki hakikâtin kendini isterler ve hakikât de onları ister. Bu kimselerin lideri Hz. İbrahim ve Hz. Musa a.s'dır. Bunun talebine fakr⁶¹⁸ derler. Fakirlik övüncümdür. Buna menzil-i fenâ⁶¹⁹ denir. Ve sonu “fakirlik tamamlandığında Allah kalır”dır. İsteyenler topluluğunun sevinci Muhammed a.s ve O'nun ümmetidir Onlar Allah'ı severler, Allah'ta onları sever.

⁶¹⁴ “ gark: Fark makamından geçip cem mertebesinde boğulmak. Salikin vahdet deryasında batması.Üç derecesi vardır: İlmin halde batması, işaretin keşfte mavolması, tecellilerin cem halinde yok olması.” Uludağ, a.g.e. s. 143.

⁶¹⁵ “ tahmir : yoğurma, mayalandırma.” Ayverdi, a.g.e.

⁶¹⁶ “vecd: Ekstaz; kulun herhangi bir kastı ve çabası olmadan, onun kalbine tesadüf eden şey. “ Uludağ, a.g.e. s.376.

⁶¹⁷ “ ene'l- Hak : ‘Ben Hakkı’ım.’ Hallâc’a ait bir sözdür. Bu sözü yüzünden asılmıştı. Bu sözün çeşitli yorumları vardır; bir görüşe göre, Hallâc bu sözü sekr halinde söylemişti; sahv haline gelince bu sözün yanlış olduğunu kabul etti. Başka bir görüşe göre, Hallâc bu sözü fenâ halinde söylediğinden bu sözü aslında o değil Hak’tı.” Uludağ, a.g.e. s.123.

⁶¹⁸ “fakr: Dervişlik, salikin hiçbir şeye malik ve sahip olmadığının, her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunun şuurunda olması. İnsan allah'ın kulu olduğundan; insan da, ona nispet edilen diğer şeyler de hakikâtte onun mevlâsı olan Allah'ındır.” Uludağ, a.g.e. s. 131.

⁶¹⁹ “fenâ: Kulun fiilini görmemesi, her şeyi Allah olarak görmesi hali.” Uludağ, a.g.e. s. 134.

Hakk'a giden yollar talibin gözüne bir görünür. Fark ederse, ayırt eden olur, isteyen olmaz. Talip için istenilen hiçbir yolu tercih etmemesidir. Başlangıçta, adet edindiklerini terk etmekten başka bir yol yoktur. Talibe son bir yardım eli uzansın ki bu yol dururken başka bir yolu seçmesin. Muhammed a.s ben Rabbimin yolundanım demiştir. Allah'ın samimi kulları çeşitli yollardan uzak oldukları gibi, çeşitli yolları istemekten bile uzak olur.

Ey dost! Aç gözünü yanlış anlama. Herkes bu kısmı anlayamaz. Hakikâtin peşinde olanların yolu mezheb-i manevidir. Bu erenlerin yoludur. Talibin Hakk'a giden yolu yine kendi içindedir ki, dünyada, ahirete hatta cennette aranmamalıdır. Mevcudatın tümü Hakk'a giden yolda talibin gönlündedir. Zaten Mü'minin kalbi Allah'ın evidir.

Ey başını gece gündüz secdeden kaldırmadan ibadet eden ve bunun dışında hiçbir şeyi olmayan zahid⁶²⁰ kavuşma yolunu yerde ve gökte ararsan Hak gönüllerde olur bilesin.

Benim ruhum, Ey salik kardeş! Yola koyulup, temessül⁶²¹ âlemini görene kadar katlan ve sabret. Âlem-i ahiret ve âlem-i melekûtu bu yüzü kara temessül etsin. Yaşarken ölmek gerçek bir ölüm olmamakla birlikte buna yoluk içinde yokluk derler. Sen seninle ölürsün. Ölen kimse sevgilinin dışında kalır, Ona erişemez. Kamer geride kalır. İşte ruhum yaramaz ölüm budur. Eğer ki ölen kimse maşuk⁶²² ile birlikte olur, onunla hayat bulup sonsuza kadar maşuk ile birlikte olur.

Ölüyü mâşuktan ayırması nedeniyle kabir tamamen azaptır. Ahiret âlemindeki durumun sana kabirde bildirilir. Azap ehline göre şekillenir. Münker ve nekir sorarlar. Bu halin nasıllığı değil var olduğuna iman önemlidir. İbn-i Sina'ya göre münker kötü işler, nekir ise Salih amellerdir. Bu ikisinin mücadelesi dünyada son bulmamıştır. Nefis kötü sıfatların aynasıyken akıl ve gönül iyi

⁶²⁰ “zahid: ham sofu, ha ruhlu pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi. Arif ve aşık olmayan kimse.” Uludağ, a.g.e. s.389.

⁶²¹ “ temessül: Bir şekil ve surete girme. Bir şey veya kimseye benzeme, uyma.” Ayverdi, a.g.e

⁶²² “mâşuk: Sevgili, âşık olunan. Hak Teâlâ; zira her yönden en mükemmel ve en fazla sevilme hakkı olan O'dur.” Uludağ, a.g.e. s. 237.

sıfatların aynasıdır. Şimdi kişi dünyasını kendine zehir de edebilir, cennet de. Sırat-ı müstakim⁶²³ de kişinin içindedir. Dünyada ki şeriat yolunda müstakim oldu ise hakikât yolunda da müstakimdir. Bu yolda hata eden kendi gerçekliğini kaybetmiştir.

Selim bir kalp dışında hiçbir varlığın fayda vermediği o günü idrak eden nesnelerin batınından haberdar olur. Mizan ve terazi hesaba çekilmeden önce kendi kendini hesaba çeken akıldır. Allah kitabı ve ölçüyü birlikte indirmiş, apaçık delilleri indirmiştir. Tüm ölçüler bununla ölçülür. Ancak bu mahalli herkes anlayamaz, her söz yazılamaz, insanlara anlayacakları kadar söz söylenir. Salik yolunda her şeyi gerisinde bırakarak, insanlık derisinden sıyrılarak yürüyendir.

Onlar kıyametin anlamını kavramış, kendini bilme şerbetini tatmış olanlardır. Rahman'ın arza istivasını fark etmiş, Allah'ın göklerin ve yerin işlerini düzenlediğinin doğruluğunu ispatlamıştır. Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak yükselir. Rabbe halis bir kul olma kazancına ulaşır. Mü'min mü'minin aynasıdır bu nedenle ona kardeş olur. Hikmet kişinin ruh aynasında Allah'ın güzelliklerini görmek ve muhabbetin gönlüne düşmesidir. Bu yüzden Allah insanların dış görünüşlerine değil, amellerine ve kalplerine bakar. Allah yaptıklarımızı görürken kendini bizim ruhumuzun aynasında izler. Salik tecellinin⁶²⁴ ortaya çıkma halinin sarhoşluğunda bizzat Allah'ın kendini görür çünkü şeytan asla bu kılığa giremez.

Hallac-ı Mansur'un ene'l –Hak dediği makam işte budur. Miraç gecesinde Hz. Peygamber Allah'ı bizzat görmüştür. Allah'a yakınlık kulluk şehrine girmektir. Ve bu şehre girenin gönlü cennet olur. “Seçkin kullarım arasına katıl ve cennetime gir.”⁶²⁵

⁶²³ “sırat-ı müstakim: Dosdoğru yol.” Ayverdi, a.g.e.

⁶²⁴ “ tecelli: Gaybdan gelen ve kalpte zahir olan nurlar. Görünmeyenin kalplerde görünür hale gelmesi. “ Uludağ, a.g.e. s. 346.

⁶²⁵ Fecr 89/29-30.

12. Fasal: Kutubların Açıklanması

Üç yüz elli adet Allah dostu vardır. Üç yüzü bir grup, kırkı bir grup, yedisi bir grup, beşi bir grup ve üçü bir gruptur. Allah'ın kemalinin kudreti kutubda⁶²⁶ tecelli olmuştur. Bazı kişilerin kusurları anlayamamaktır. Bu anlam dünyasına erişemeyen, şekilden içeriğe geçemeyenler yol bulamamışlardır. İnsan-ı kâmilî⁶²⁷ anlayamazlar. Onları kendileri gibi bilirler. Onların sözlerine küfürdür derler. Allah bir şeyin içine hululden⁶²⁸ ve tek vücud olmaktan münezzehtir diye düşünürler.

Ey ahmak! Ey kör! Sen eğer hulul ve ittihad⁶²⁹ ne olduğunu bilseydin kutbun özelliklerini duyduğun halde onu küfürle itham etmezdin. Ey kör! Eğer Allah'ın ilmi bu görünenle sınırlıdır. Ben okudum, ulemada açıkladı ve başkası yoktur dersin. Mutlak olarak inkârcı sensin. Ama eğer vardır da biz bilip talip olmadık. Enbiya ve ulema o ilmin sırlarına vakıf oldu dersin. Güzel bilirsin ve söylersin. Hem imansın, hem mü'min ve muvahhidsin.

İşte bizim bu nüshada zikir ettiğimiz çoğunlukla bu ilimidir. İnsanlara gördüklerini bildiklerini ve okuduklarını açıklasınlar. Çünkü halk bilmediğine düşmandır. Allah her şeyi kuşatmışken hulul ve ittihad var mı? Yok mu? Açıklamasına girersen cahilsin. Kafirsin, git iman ve nikahını yenile. Tüm bu sayılan ayet ve hadisleri beğenmeyip hulul bu mu? Dersen, Hak celle ve ala âlemde sığınılacak tek padişahdır ki ne isterse O'nu yapar. Dilediğini yaşatır, dilediğini yakar. Allah Hz. Musa'ya bir ağaçtan âlemlerin Rabbi olduğunu söylemedi mi? Tüm bunların ardından ene'l- Hak ifadesine şaşırma iman et.

Şayet gaflet uykusundan uyanmamışsa insan övülmüştür, yaratılanların en seçkinidir. Dünya ve ahiret insan içindir. İnsan-ı kâmillerin gönlünün sınırları o kadar geniştir ki on sekiz bin âlem onun gönül çölünde bir buğday tanesi kadar

⁶²⁶ “ kutub: Her zaman âlemde Allah'ın nazar kıldığı yer olan tek kişi. En büyük veli.” Uludağ, a.g.e. s. 223.

⁶²⁷ “ insan-ı kâmil: Allah'ın isim ve sıfatlarına mazhar olan varlığın esas mertebelerini kendisinde toplayan insan. İnsan-ı kâmil âlemin ruhudur. Ruh da onun suretidir.” Uludağ, a.g.e. s. 188.

⁶²⁸ “hulul: Allah'ın bir eşyanın yada bir kişinin içine girdiği inancı.” Uludağ, a.g.e. s.173.

⁶²⁹ “ ittihad: Vahdet-i vücud, kendi kendine var olan mutlak, bir ve gerçek varlığın temaşa edilmesi. Bizatihi yok, ancak başkası sayesinde var olan şeyler bu temaşa esnasında birleşir ve tek olarak görülür.” Uludağ, a.g.e. s.198.

yoktur. Kalp Allah'ın evidir. Tüm bu aşamadan sonra yüz binlerce delil getirsen dahi gönül gözleri kördür. Ve bu körlüğün tedavisi yoktur. Bu dünyada kör olan ahirete de kör olur. Kutba yakın olanlar velidir. Kutbu seven kişiyi kutubda seven ve O'na hakikâtinin renklerini gösterir. O kişide korku kalmaz.

Batının bilgisini elde edenler görünenin korkularından kurtulmuşlardır. Zahir bilgisi sadece dünya nizamı için geçerlidir. Hakk'a kavuşan, ahiret belalarından emin olarak, zamanın hükümdarı olur. İnsan olarak hissettikleri yok olur. Kulluğunu tamamlayarak Allah'ın maksadına ulaşır. Bu çok büyük bir nimet değil midir? Çünkü âlem-i fenâ, âlem-i bekâya döndüğünde senlik- benlik kalmaz.

İlm-i zahir sahibini makama ulaştırır. İlm-i batın ise sahibini Hakk'a ulaştırır. Kişinin kendini bilmesi Hakk'ı bilmesinin anahtarıdır. İnsan Allah cemâl ve celâl sıfatlarıyla sıfatlanmıştır. Cemâl ile sıfatlananlar said akıldır, celal ile sıfatlananlar ise nefs-i emaredir⁶³⁰, şeytandır. Bu ikisi arasında her daim bir mücadele vardır.

Sıfat-ı celâlin beş leşkeri vardır. Bunlar aç gözlülük, hırs, cehalet, kibir, yalandır, merak ettiğiindir, haseddir, öfke, düşmanlık, gayb, erteleme, cimrlik ve gaflettir.⁶³¹ Cemâlin askerleri ise; kanaat, ihtimal, ilim, yumuşaklık, tevazu, sabır, sehavet⁶³², şefkat, ikrar, tevekkül, huzurlu kalp, hürmet ve gerçekliktir.

Eğer gaflet uykusu senin gözünü kör ettiyse bu mücadeleden haberin yoktur. Gönlüne daima fikirler gelir, bu gelen fikirler ya iyidir ya da kötüdür. Eğer iyi bir fikir gelirse bu sıfatı cemaldendir. Rahmanidir o fikre elinden geldiğince uy. Eğer yaramaz bir fikir gelirse sıfatı celaldir. O şeytandır ondan uzak dur.

Ne kadar horluk varsa nefs-i tama'dan gelir, ne kadar izzet varsa nefs-i kanaatten gelir. Benim ruhum şunu bil ki, benim sana sunduğum anlamın eri olup, uygulamaya güç yetirebilirsen. Âlimsin, müfessirsin, muvahhidsin.

⁶³⁰ “ nefs-i emmare: Her daim kötülüğü emreden nefis .” Uludağ, a.g.e. s.274.

⁶³¹ “gaflet: Nefsin arzularına uyup, önemli şeylerin önemini kavrayamamak.” Uludağ, a.g.e. s.141.

⁶³² “ sehavet: Cömertlik, el açıklığı.” Ayverdi, a.g.e.

Hiç okuma yazma bilmiyor olsan da üzülme. İlm-i zahirin istediği bu sanata ulaşmaktır. Âlimsin, mü'minsin ve onlar ki okuyup yazdıkları yolda bu bahadırlığa ulaşamadılar. Onları sen okuyup yazmamış say. Âlim ki kendini tanıyıp, her halini anlayandır. Kalıcı olanı geçici olanla değişendir. Zulmetden kurtulup, ruhlar âlemine erişendir. İşte bu takdirde cehennem cennet olur.

2.ESRÂR-NÂME' DE GEÇEN AYET, HADİS VE SÖZLER

İslam dininin kabulü ile Kur'an-ı Kerim, Türk-İslam edebiyatına damgasını vurmuş ve İslamlaşma sonrası yazılan her eserde mukaddes kitabın izi belirgin bir şekilde müşahade edilmiştir. Kur'ân, bu edebiyatın şekle ait birtakım özelliklerinden muhtevasına ve bai türlerin ortaya çıkışına kadar hemen hemen her sahada temel kaynak olmuştur.

Kur'ân'ın verdiği bilgiler içerdiği hükümler ve anlattığı kısılsa, edebi eserlerin de bilgi kaynağı olmuştur. Özellikle Kur'ân kıssaları ve o kıssalarda adı geçen peygamberler klasik edebiyatın sıkça başvurduğu malzemelerden oluşmuştur.⁶³³

2.1.Ayetler

“Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz.” Yunus 10/36

“Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir.” Ahzab 33/23.

“Gece ve gündüzün birbiri ardınca değişmesinde...” Yunus 10/6.

“Onlar dünya hayatının zahirini (görünen kısmını) bilirler. Ve onlar ahretten gafil olanlardır.” Rum 30/7

“Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır.” Mutaffifin 83/15.

“ Ve burada kör adam ahrette de kördür. “ İsrâ 17/72

“Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” Yunus 10/62

“ O insana bilmediklerini belletti.” Alak 96/5.

“Rahman Kur'ânı'ı öğretti.” Rahman 55/1-2

⁶³³ Reyhan Keleş, *Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yay.,İstanbul,2016, s.12.

“ Hakikatte o (yalanladıkları, aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır.” Bûruc 21-22.

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?... “ Zümer 39/9.

“O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.” Mülk 67/14.

“Her nerede iseniz, O sizinle beraberdir...” Hadid 57/4.

“...ve biz ona şah damarından daha yakınız.” Kaf 50/16

“Hayır! «Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz» derler.” Zuhruf 43/22.

“Oraya giren emniyette olur.” Ali İmran 3/97

“(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” Enbiya 21/107.

“Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır.” Hicr 15/35.

“Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resûlüm!) ona koruyucu olabilir misin?” Furkan 25/ 44.

“Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resûlüm!) ona koruyucu olabilir misin?” Saffat 37/173

“Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri (bunlarla) müjdele.” Saff 61/13.

“Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” Yunus 10/62.

“Rablerine ortak tanımayanlar.” Mü'minün 23/59.

“Onun için Allah'ın ihlâslı kulları müstesna; onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir.” Saffat 37/128.

“Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.” Beyyine 98/5.

“Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz.” Mü'ominun 23/17.

“Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.” İsra 17/70.

“İşte onlar gerçek müminlerdir...” Enfal 8/4

“Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İlliyyûn'dadır.İlliyyûn nedir, bilir misin? (O İlliyyûn'daki kitap) İçinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır.” Mutaffifin 83/18-19-20..

“...Ve onu, Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik....” Bakara 2/87.

“Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman...” Sad 38/72.

“Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır.” Mutaffifin 83/15.

“Onları uyarsan da uyarman da onlar için birdir, inanmazlar.” Yasin 36/ 10.

“İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ...” Mücadele 58/22.

“İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkıncıdır...” Araf 7/179.

“İşte asıl gafiller onlardır.” Araf 7/179.

“Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, «Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım...” Hud 11/119

“Kurtuluş, hidayete uyanlarıdır.” Taha 20/47.

Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nûr saçan bir kandil olarak (gönderdik).” Ahzab 33/46.

“...miktarı (dünya senesi ile) elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar.” Mearic 70/4.

“O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır...” Kasas 28/88.

“...Kahhâr olan tek Allah'ındır. “ Mü'min 40/16.

“...güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler. Kamer 54/54.

“Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir.” Yunus 10/25.

... Senin mutlak kudretine andolsun ki, hepsini mutlaka azdıracam.” Sad 38/82.

“İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir.” Müddessir 74/31.

“...kimi ortadadır...” Fatır 35/32.

“Onları mutlaka saptıracağım...” Nisa 4/119.

Allah'ın, tutuşturulmuş, ateşidir.” Hümeze 109/6.

“Her canlı, ölümü tadar.” Enbiya 21/35.

“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.” Rahman 55/26.

“Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği, (insanlar) bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün (Allah bütün zalimlerin cezasını verecektir).” İbrahim 14/48.

“Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi.” En’am 3/76.

“İnsanlardan bazıları da vardır ki, «Allah'a ve ahiret gününe inandık» derler.” Bakara 2/8.

“...ve ahiret gününe inandık. derler.” Bakara 2/8.

“Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi.” En’am 3/77.

“Allah, adaleti ayakta tutarak şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilâh yoktur.” Ali İmran

“Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım.” Bakara 2/152

“O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır.” Kasas 28/88.

“Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi.” En’am 3/78.

“ Ben batanları sevmem.” En’am 3/76.

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” Zariyat 51/56.

“Oraya emniyet ve selâmetle girin” Hicr 15/46.

“Onlara merhametli Rabb'in söylediği selam vardır.” Yasin 36/58.

“Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de...” Araf 7/43.

“Allah İbrahim'i dost edinmiştir.” Nisa 4/125.

“ Allah, sevdiği ve kendisini seven...” Maide 5/54.

“geldi..” Araf 7/143.

“yürüttü...” İsrâ 17/1.

“Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?” Zariyat 51/21.

“O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur)” Şuara 26/88-89.

“Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik.” Hadid 57/25.

“Onları biz yarattık; onların yaratılışını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde (kendilerini yok eder) yerlerine benzerlerini getiririz.” İnsan 76/28.

“Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği gün...” İbrahim 14/48.

“Rahmân, Arş'a istivâ etmiştir.” Ta-ha 20/5

“Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir.” Secde 32/5.

“...Rabbe hâlis kullar olunuz.” Ali İmran 3/79.

“Selamdır, güvenlik verendir, kollayıp koruyandır.” Haşr 59/23.

Allah sizin ne dış görünüşünüze ne de mallarınıza bakar. Ama O sizin kalplerinize ve işlerinize bakar.” Müslim, Birr, 33

“Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi?” Alak 96/ 14.

“Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.” Nisa 4/80.

“O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu.” Necm 53/9.

“(Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!” Fecr 89/29-30.

“Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz.” Talak 65/12.

“...attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu).” Enfal 8/17.

“...Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.” Kasas 28/30.

“Bu dünyada kör olan kimse ahirette de ködür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır. İsrâ 17/72.

“Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” Yunus 10/62.

“O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir.” Hadid 55/3.

“Bugün hükümrânlık kimindir? Kâhâr olan tek Allah'ındır.” Mü’min 40/16.

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun.” En’am 6/153.

“Onlar dünya hayatının zahirini (görünen kısmını) bilirler. Ve onlar ahretten gafil olanlardır.” Rum 30/7

2.2.Hadisler

İslami Türk Edebiyatı’nın kaynakları arasında ikinci sırada hiç kuşkusuz Hz. Peygamber’in hadisleri gelir. Sünneti oluşturan hadisler, Divan şairinin inanç sistemi kadar, ifade ve üslubunu da yönlendiren esaslar olarak şiirde yerini almıştır. İslam dininin çağları kucaklayan ilâhi emirleri ve cihan Peygamberi’nin şüphe götürmez hadisleri şair ve ediplerin bol bol istifade ettikleri birer hazine ve ilham kaynağıdır.⁶³⁴

“Her kim Allah için olursa... Allah onun için olur.” Konevî, Sadreddin, Şerhu’l-Erbaîne Hadîsen

“ Mü’min anne karnındayken said, Kafir de ana karnında iken şakidir.” Heysemi, Mecmau’z-zevâid.

"Kim beni rüyada görürse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime giremez." Ahmed b. Hanbel.

Mü’min mü’minin aynasıdır.” Ahmed b. Hanbel, Kitâbü'z-Zühd.

“ İnsanlara anlayacakları kadar söz söyleyin.” Ebu Davud, Edeb.

“Hesaba çekilmeden önce kendinizi siz hesaba çekin.” Harisb. Esed el-Muhasibi.

“Allah’ım kabir azabından sana sığınırım.” Müslim, Mesâcid.

⁶³⁴ Keleş, a.g.e., s. 13.

“ Fakirlik övüncümdür.” Aclûni.

“ Rabbimi, Rabbimle bildim.” Erbilî, Tevhid Risâlesi.

“ Kendini bilen Rabbini bilir.” el- Aclûni.

“ Ben yok olmuş kabirleri ve kırık kalpleri olanların yanındayım.” Ebu Nuaym, Hılye.

“Kim La ilahe ila'llah derse cennete girer.” Taberânî.

Allah'tan kula gelen bir cezbe insanların ve cinlerin bütün amellerinden bu kimse için daha hayırlıdır. “ Keşfu'l Hafa.

“Ali b. Ebî Tâlib'in velâyeti, benim kalemdir. Kim benim kaleme girerse, ateşimden/azabımdan emanda kalır.” Abdu'l Ali b. Arusi, Nûr-us Sekaleyn Tefsiri.

“ Miraç gecesinde Rabbimi en güzel şekilde gördüm.” Hücvirî, Hakikat bilgisi.

“İki günü birbirine eşit olan ziyandadır.” es-Sehâvî, el-Mekâsîdu'l-Hasene.

“Akıl, hak ile bâtılı ayıran nurdur.” Cürcani, Seyyid Şerif, Ta'rifat, Daru'l- Kütübî'l-Umiyye.

“ Allah Adem'i kendi suretinde yarattı.” Ahmed, elMüsned.

“Ümmetimin alimleri beni İsrail peygamberleri gibidir.” Zerkeşî, Tezkira.

“Dünya âhiretin tarlasıdır.” Sağānî, el-Mevzuat.

“ Ölmeden önce ölünüz.” Aclûni.

“Fakirlik tamamlandığında Allah kalır.” Ruzbihan Bakli, Şerh-i Şathiyyai.

“Az kalsın fakirlik küfür olayazdı.” Aclûni.

“Her kim yeryüzünde yürüyen bir ölüye bakmak isterse Ebu Bekir'e baksın” Mevlânâ Halid Bağdâdî, Hâlidîyye Risâlesi.

“Allah'ım ölümüm ve hayatım seninledir.” Erzurumlu, İbrahim Hakkı, Marifetnâme.

“Kim ölürse, kıyameti kopmuş demektir.” Aclûni.

2.3.Sözler

Ediplerimizin inançları gereği ve yaşadıkları çağın, yetiştikleri çevrenin kendilerinde oluşturduğu dinî ve edebî kültür birikimi, onların eserlerinde dini kültür ve malzemelere yer vermelerine sebep olmuştur. Özellikle tasavvufi bir çevrede doğup büyüyen ve kendilerini bu harekete dâhil eden ediplerle, herhangi bir tarikate bağlılığı olmayan ediplerin dini kültür ve malzemeyi eserlerinde kullanmaları arasında farklılık göze çarpmaktadır. Bu nedenle edipler eserlerinde ayet ve hadislere ek olarak tasavvuf büyüklerinin sözlerine de yer vermişlerdir.

“Mürebî olmasaydı Rabbimi bilmezdim.” Bu ifade, Gölpınarlı Buyruklarında Hz. Ali'nin sözü olarak geçmektedir. Bkz. Gölpınarlı 199, vr.135b.

“Kişi bilmediğine düşmandır.” Ali İbn-İ Ebitalib *Nehe'ül - Belağa* , Hz. Ali'nin (a.s) hutbeleri, vasiyetleri, emirleri, mektupları, hikmet ve vecizeleri Hazırlayan: Abdalbâki Gölpınarlı Hk. 1418 - Mil: 1997.s. 139.

SONUÇ

Nakşî Ali Akkirmânî 17. yy.' da yaşamış bir Türk mutasavvıf şairdir. Divriği doğumlu olmasına rağmen irşad için gittiği bugün Ukrayna, Odesa sınırları içerisinde kalan Akkirman'da vefat ettiği için Akkirmânî diye anılmıştır. Halvetiye tarikatının Ramazaniyye koluna mensup bir şeyh olması hasebiyle eserlerinde sade bir dil kullanarak dini- tasavvufî bilgilere ustalıkla yer vermiştir.

Nakşî, tasavvufî düşüncelerini aktarırken kullandığı ayakları fikirlerini ayet ve hadislerle temellendirmiştir. Her daim şeriati önceleyerek mutedil bir tasavvufî anlayış sergilemiştir. Bunu yanında eserlerinde ilahî aşk, tevhîd, vahdet-i vücûd, tecelli, tarikat, kesret gibi tasavvufî konuları da işlemiştir.

Esrâr-nâme tasavvufî mensur bir eserdir. Sırlar kitabı anlamında isimlendirilen eser tasavvufa dair bilgilere yer vermiştir. İnsanın kâmil olma yolculuğunu ele alarak bu yolculuğu on iki fasıla ayırmıştır. Her fasıl bir aşamadır ve kâmilîyyet yolcusuna ayeti kerimelerden, hadisi şeriflerden, peygamber kıssalarından tasavvuf büyüklerinin kelamı kibarlarından örneklerle nasihatler vererek, fâni dünya nimetlerine aldanmadan olgun insan olmanın sırlarını dile getirmiştir.

Nakşî, Esrâr-nâme'de halka hitap ettiği için eğitici ve uyarıcı olma gayesiyle, ağdalı bir üslup yerine sade kullanımları özellikle tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında metin içerisinde ara ara yoğun sanatlı kullanımlara, Arapça ve Farsça tamlamalara rastlamak mümkündür. Okuyucuya hitap ederken kullandığı benim ruhum, benim azizim, benim canım, benim sevdiğim şeklindeki naif üslubu zaman zaman kendisine yaptığı fakir ve yüzü kara şeklinde samimi ve mütevazı sıfatlandırmalarla sürdürmüştür.

Müellifimiz tasavvuf edebiyatı ve çevresi açısından önemli bir şairdir. Fakat günümüze kadar yapılan çalışmalar eserlerinin hak ettiği iltifatı edebi değerini ortaya çıkarmaya yetecek düzeyde değildir. Biz çalışmamızda Esrâr-nâme'yi metin olarak ele alarak, kütüphane raflarında yıllardır sabırla bekleyen bir eseri gün yüzüne çıkarmaya ve akademik çalışmaların istifadesine sunmaya gayret ettik.

Ancak Esrâr-nâme içeriğinin tahlili ve barındırdığı tasavvufî öğelere dair birçok çalışma yapılabilir. Nakşî 'nin gerek tasvufî yönü gerekse de edebiyatı bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar için keşfedilmeyi bekleyen bir hazine gibidir. Bizim çalışmamız ise bu hazineye ulaşip yazın dünyasına yeni eserler kazandırmak isteyen araştırmacılar için yalnızca bir ilk adım niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- AHMED B. HANBEL, *el-Müsned*, I-VI, Çağrı Yay, İstanbul, 1992.
- AKKUŞ, Mehmet, *Abdullah Selâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhi)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1998.
- AKPINAR, Ali, “Allah'ın Ahlakıyla Ahlaklanmak.” Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, 2001.
- AKSÜT, Sadun, *Türk Musikisinin Yüz Bestekârı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993.
- ALİ İBN-İ EBİTALİB, *Nehc'ül - Belağa*, Hz. Ali'nin (a.s) hutbeleri, vasiyetleri, emirleri, mektupları, hikmet ve vecizeleri Hazırlayan: Abdalbâki Gölpinarlı Hk. 1418 - Mil: 1997.
- ARSLANOĞLU, İbrahim, *Divriği Şairleri*, bsy., 1961.
- ATİK, Hikmet, *Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı*, Buruciye Yayınları, Sivas, 2011.
- _____, “Nakşî-i Akkirmani”, *DİA*, C.32., s. 334, İstanbul, 2006.
- AYAN, Gönül, *Attar Esrâr-nâmesi ve Mevlana, Selçuk Üniversitesi II. Milletlerarası Mevlana Kongresi Tebliğleri*, Konya, 1990.
- _____, *Tebrizli Ahmedîve Esrâr-nâme isimli Mesnevisi*, Türkoloji Araştırmaları, 2007.
- AYVANSARÂYÎ, Hüseyin, *Tercümetü'l- Meşâyih*, Süleymâniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1375.
- AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat. <http://lugatim.com/> (11/05/2019)
- BAHAR, Bahanur Özkan, *Esrâr-nâme-i Aşıkân' daki Bazı Hikayeler*, Uluslararası Türkçe ve Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S.6, 2017.
- BAĞDÂDÎ, Mevlânâ Halid, *Hâlidîyye Risâlesi*, A. Suat Demirtaş (Çev.), Semerkend Yayınları, İstanbul, 2016.

- BURSALI Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri* ,I-III, İstanbul, 1918.
- BÜYÜK TÜRK Klasikleri, Ötüken Söğüt Yay., Komisyon, C. VI, İstanbul, 1989.
- CEBECİOĞLU, Ethem , *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara, 1997.
- CEYLAN, Ömür, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul 2000.
- CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif, *Ta'rifât*, Dâru'l- Kütübi'l- Umiyye, Beyrut, 1983.
- DEYLEMÎ, *Ebû Şûcâ' Şirûye b. Şehredâr, el- Firdevs bi me'sûri'l- hitâb*, tah. Muhammed Said Besyûnî Zağlûl, Beyrut: Dâru'l Kütübi'l- ilmiye, 1406/1986.
- EBÛ DÂVUD, Süleyman bin Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (v. 275/889), *Sünen-İ Ebû Dâvud*, C.I-V, İstanbul 1992.
- EL- ACLÛNÎ, İsmail b.Muhammed, *Keşfü'l- Hafâ ve Müzîlü'l- ilbâs* I-II, Beyrut 1351.
- EL-MUHÂSİBÎ, Harisb. Esed, *er-Riâye li hukuki'llâh*, Dâru'l- meârif, Muhakkik. Abdülhalim Mahmud, Kahire, Tarihsiz.
- ERBİLÎ, Muhammed Es'ad, *Tevhid Risâlesi Tercümesi*, İstanbul, 1337.
- ERZURUMLU, İbrahim Hakkı, *Marifetnâme*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2016.
- ES-SEHÂVÎ, el-Mekâsidu'l-Hasene, Haz. Muhammed Osman el-Hat, Beyrut-1994.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Kitab-ı Makam Menâkıb-ı Kutbu'l-Ârifîn Hazret-i Şeyh Seyyid Safî Kaşifi*, Mevlana Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesinde yer alan 199 nolu mecmua.
- _____, "Halvetiyye" Türk Ansiklopedisi, C. XVII, İstanbul 1970, s. 420-423.
- HEYSEMÎ, Ebü'l-Hasen Nureddin Ali bin Ebî Bekr bin Süleyman (v. 807/1405), *Mecmau'z-zevâidve menbau'l-fevâid* C. (I-X), thk. Hüsâmüddîn el-Kudsî, Kâhire: Mektebetü'l-Kudsî, 1414/1994.
- HUVEYRÎ, Abdu'l Ali b. Arusi, *Tefsir-i Nur'us Sakaleyn*, Tashih Ve Ta'lik Seyyid Haşim Resuli Mehellati, El-Matbaat'ul İlmiyye, Kum.

HÜCVİRÎ, *Hakikat bilgisi (el-Keşfu'l-mahcûb)* (çev. S. Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.

İBN ABBAS, Ebu Nuaym el-İsfehâni, *Hilye*, III,309; VIII, 290.

İPEKTEN , Haluk, vd., *Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KB Yay., Ankara 1998.

KELEŞ, Reyhan, *Divan Şiirinde ayet ve Hadis İktibasları*, İstanbul 2016.

KOCATÜRK, V. Mahir, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Ankara 1968.

KONEVÎ, Sadreddin, *Şerhu'l-Erbaîne Hadîsen*, (Tasavvufî Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi İçerisinde), İFAV, İstanbul, 1990.

Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No: 1683.

Kudâî, Ebu Abdullah Cafer el-Kudâî (454/1062) *Müsnedü's-Şihâb (I-II)* es-Selefi nşr. Beyrut, 1405.

KUŞEYRÎ, Abdülkerim, *Kuşeyrî Risalesi*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1978.

Kur'an-ı Kerim Meali, <http://mushaf.diyaret.gov.tr> (08/05/2019).

KUTLUK, İbrahim, *Kültür ve Dil Tarihimizin Yeni Bir Vesikası: Attâr Esrâr-nâme Tercümeleri*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 1952.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar.*, Ankara 1991.

MÜSLİM, Müslim b. Haccac Ebu'l-Hüseyn el-Kuşayrî (261/874), *Sahihi Müslim ve Tercemesi*, Terc. Mehmet Sofuoğlu, I-XIII, İrfan Yayınevi, İstanbul 1974.

MÜSTAKİM-ZÂDE, Süleyman Saadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, KB Tıpkıbasım, Ankara 2000.

NAKŞÎ, *Esrâr-nâme*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Nuri Ergin Kitapları, No: 1708.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Komiyon, MEB. Yay., İstanbul, 2001.

RIZA TEVFIK, “ Akkirmanlı Nakşî Efendî ”Yeni Sabah Gazetesi, 26 Ağustos 1944.

_____, “İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi.” Yeni Sabah, 2 Eylül 1944.

_____, “Sokrat'ın Muhârası ve Şehy Nakşî Efendî” Yeni Sabah, 8 Eylül 1944.

RUZBÎHAN BAKLÎ, Şerh-i Şathiyyaı, nşr. H. Corbin, Tahran, 1981.

SAFÂYÎ, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, (Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No:2549), vr.337.

SAĞANÎ, Radiyüddin Ebu'l-Fedail el Huseyn b. Muhammed (ö.650/1252), *el-Mevzuat*, thk. M.Abdulkadir Ahmed, *Mektebetü'n-Nahdiyyeti'lMisriyye*, Kahire, 1411.

TABİB-ZÂDE, Derviş Muhammet Şükrü Efendi b. İsmail, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Süfiyye*, vr. 43, (Yazma) Hacı Selim ağa Ktp., No: 1098.

TUMAN , Nail, *Tuhfe-i Nâilî*, Talim Terbiye Milli Eğitim Nüshası, C. II, s. 1090.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., C.VI, Komisyon, İstanbul, 1986.

ULAŞ, A. Halim, *Nakşî Ali Akkirmânî Hayatı, Sanatı, Edebi Şahsiyeti ve Ğavriyye Mesnevisi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1998.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2012.

UMAGAN, Suat, *Nakşî Ali Akkirmânî Aynu'l-Hayât*, (Tenkitli İnceleme Metin), Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1996.

UYSAL, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Yediveren Yay. Konya 2001.

VASSAF, Osmanzade Hüseyin, *Sefine-i Evliyâ-yı Ebrâr- fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, Haz.Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul, 2006.

VELİKAHYAOĞLU, Nazif, *Sünbülüye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, Çağrı yay. İstanbul, 2000.

VİCDÂNÎ, Sadık, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye*, Evkâf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul 2000.

YILDIRIM, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2000.

YILMAZ, Ali, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, KB. Yay. , Ankara 1989.

YILMAZ, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul 2001.

ZERKEŞÎ, Bedrüddîn Muhammed, *et-Tezkira Fi'l-Ehâdis'il-Müştehra*, Beyrut.

Esrâr-nâme-i Nakşî Taksim Nüshasından Kesitler
İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, O. Ergin kitapları, No. 1708

Nüshanın Başlangıcı

از معراجیه کل و لیل

کجوب اندن دجوجیب خدا لامکان تخمین ایادی ماوی
 رفیع اولوب سیرظلمت کون اولدی تابندی پرتو وحدت
 بی مع الله مقامن ایندی محفل نه ملک صعذدی انده نه مرسل
 قلمدی کنیدی وار لغی اصلا وار اولان انجی اولدی ذآن خدا
 رفیع اولوب هرده حد در و نه حد و دو جهات جمله صفات
 اولدی بی پرده نور ذانی عیان کورن و کورن بر اولدی همان
 انی کوردی که کور مرئی کوز انی ایشندی که که صغیر سوز
 اولدی بی صوت و حرف بی کلام ایردی بی واسطه هزار پیام
 اولوب آخر در اجازت باز اولدی هر جمع بیسته سر ای مجاز

تم الله
 بلطف اعلی
 بالکرم ازها
 غفران
 ع

بلکاکیم • اگر بنم سکا عرض ایندو کم معنائک اری اولوب •
 اگر اچر اسنه قادر اولور سک • عالمسین مفسر سین •
 و محدث سین • هیچ او قومدک باز مدک ایه نه غم جگه
 علم ظاهر دن مرآد بوفته قادر اولمقدر • عالمسین مؤمنسین
 و انلر که او قود یلر • و باز دیر لکن بو بهادر لغه قادر اولوب •
 بو نکت ضبطنه قادر دکلر در • ایمدی سن انلری شویله
 بلکه نه او قود یلر • و نه یاز دیر عالم دیولون کسیده دیر لکه
 نفسی بیلوب هر حالنی اکیله • فنا سین بقایه تبدیل الیه
 ظلمتدن خلاص بولوب • عالم روحانیده ایریشه • تا کیم

• جهنم اکاجنت اوله •

• و کونی اولماز •

• غمت الزماله بعونه •

• الله الملك الوهاب •

• ۱۱۶۱ •

• ۱۱۶۲ •

رساله اسرار نامه نقشه افکوهانی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسولنا محمد وآله وصحبه
اجمعين **اما بعد** ايست ايدي بكون راه حقه طالب الحق اولان مؤمن
قونداشلو شويله بيلك كه حق جل وعلی انسانه دورق فضيلت وپوشدر
انك **بری عقلدر وبری فکورد وبری روحدر وبری قلبدر** پس بيلك كه
عقل و فکرو وروح و قلب بونلر مفتاحدر پس الله تعالی عقلی
انسانه انكچون ويرديكه دائمًا کند وپي تعقل ايليه يعنى حقدن باطنی فوق
ایتمکچون ويرديكه بيورد كما قال عليه السلام العقل نور فی القلب يفوق
بين الحق والباطل زیرا كه فاروق بدن عقلدر شويله كه قولانك
ایشتمه سه وکوزن کورمه وديك سويله سه عقلک نوری تفويقه
انكچون حق تعالی عقلی کوچک نوردن خلق ايلدی **وبری** کولکدر كه الله
تعالی کولک ايله يورک اوتاسنده نقطه مثالنده برمد ودر معنا خلق
ایتمشدرا اينه شکلنده كه انکا نقطه سویدادير لرا اصطلاح مشايخه
مركز حقيقت ديدکوی اولدر وشمس باطن ومنتسح نقطه و مرکز
عرش و نفسی ناطقه مجوده ديدکوی اولدر پس حق جل وعلی آنی
شويله واسع خلق ایتمشدركه بواون سکزی بيک عالم انک بر صحراده
کویا که بر سیاه بگدر وقره که حق سبحانه و تعالی حضرت تلو کولک آيينه
تجلی جمال ايلسه اول وقت آثار بشریت محو اولور اصل بر صفاتک وجودند

شواد

اثری

حضرت محمد علیه الصلوة والسلامی کورکیم بونده نریوزدن
 جواب ویروب بیان ایلرکه بیورمشدر من رأنی فقد
 رأی الحق ای دوست بونک ایله آنک ما بینده فرق
 وارمیدرکیم فقد رأی الحق من یطع الرسول فقد
 اطاع الله پس امدی معلوم اولدیکه حسین منصور
 انا الحق دیدوکی بومقامدر وبردخی بودرکیم المؤمن
 مرآت المؤمن یعنی بزکند و مزی آنک یوزنده کوردز
 زیراکه برکون حق تعالی یعنی معراج کیجه سی ایتدی
 یا محمد و کلی اوقاتده نظر ایدیچی سن ایدک و دخلیچی
 سن ایدک بوکیجه نظر ایدیچی و ایشدیچی و بیلچی بنم
 بوکره منصور سن اول دیدوکی فکان قاب قوسین
 او ادنی ایشته بودرکیم عبودیت شهرینه داخل اولورکیم
 آنک کوکلیدر اول سالک اوچماقده اولور فادخلی
 فی عبادی و ادخلی جنتی خطاب عزت کلورکیم بندن
 نسنه دیله کوز اوچماق اهلی دخی جواب ویره لر

تمت

ÖZGEÇMİŞ

Hüveyda Çoban 1989 yılında Konya'da doğdu. 2007 yılında Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu.

2011 yılında başladığı Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2014 yılında mezun oldu. Aynı yıl Türk İslam Edebiyatı bilim dalında yüksek lisansa başladı.

2018 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu.

2016 yılında Konya Beyşehir'e Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandı ve halen bu göreve devam etmektedir.